Beyni Güçlendirmenin Yolları

Haki DEMİR

ares kitap

Beyni Güçlendirmenin Yolları

Haki DEMİR

ares kitap

© ARES KİTAP Tüm yayın hakları yayınevine aittir. Kaynak gösterilerek tanıtım ve iktibas yapılabilir. Çoğaltılamaz, basılamaz, senaryolaştırılamaz ve farklı biçimlerde hazırlanıp satışa sunulamaz. Elektronik ortamlarda yayınlanamaz.

Beyni Güçlendirmenin Yolları

Haki Demir

Yayın Yönetmeni : Bilal Özbay
Editör : Zeynep Özkan
Kapak Tasarım : Gökhan Koç
İç Tasarım : Yeliz Yıldız
Film : Grafist Film
Baskı-Cilt : Aykut Basım Yayın
0212 428 54 26
Genel Yapım : Endülüjans İçerik Hizmetleri
1. Baskı : Ağustos 2008 İstanbul
ISBN : 978-9944-444-66-8

ARES KİTAP
Özbay Yayıncılık San.Tic.Ltd. Şti
Osmanlı Sokak Alara Han No: 11-B
Kazancı Yokuşu Gümüşsuyu/Taksim-İstanbul
Tel: 0212 243 61 82-84 Fax: 0212 243 62 36
www.areskitap.com-ares@areskitap.com

TAKDİM

Güçlü bir akıl ile zayıf bir akıl arasında ne fark vardır? Ya da güçlü akıl ne demektir? Aklın güçlüsü veya zayıfı var mıdır? Veya akıl güçlendirilebilir mi?

Akıl teşekkül ettiği için (sonradan meydana geldiği için) güçlü veya zayıf akıl vardır ve aklın bünyesinin güçlendirilmesi mümkündür. Zekâ potansiyel olarak mevcuttur ve ne azalır (zayıflar) ne de artar (güçlenir). Fakat akıl güçlendirilebilir. Normal bir zekâ seviyesine sahip olan insanın güçlü bir akla kavuşabilmesinin mümkün olması insanın en önemli fırsatlarından ve imkânlarından biridir.

İnsanın aklını güçlendirebilme imkânını umursamaması anlaşılır bir ihmal veya umursamazlık veya anlayışsızlık değildir. Umursamazlığın en mühim (önemli) sebebi, aklın bünyesinin güçlendirilmesinin mümkün olduğuna dair bilgi ve fikir sahibi olunmamasından kaynaklanır. Hayatın çoğunu akılla yaşamasına rağmen bu istikamette bilgi ve fikir sahibi olmaması ise ayrı bir hayret konusudur.

Aklı güçlendirmenin mümkün olduğu doğrudur. Bunun bilinmemesi aklın güçlendirilmesinin yollarının ne olduğu sorusunun cevabının aranmasına engel olmuştur. Güçlendirmenin mümkün olduğu bilgisi ve fikri kabul edildikten sonra bu işin nasıl yapılacağı sorusu ilk sorudur.

Güçlü akıl ile zayıf akıl arasındaki farklılıklar nelerdir?

Güçlü akıl "gerçeklik kavrayışını" sağlam temellere oturtur ve gerçek ile gerçeklik kavrayışı arasındaki mesafeyi tahammül edilebilir seviyede tutar. Zayıf akıl ise gerçeklik kavrayışını sistematik bir altyapıya kavuşturamaz ve gerçek ile gerçeklik kavrayışı

arasındaki makası alabildiğine açar. Üstelik bunun da farkına varmaz. Zayıf aklın gerçeklik kavrayışı "sanal gerçeklik" noktasına kadar varmaktadır. İnsanların kahir ekseriyeti (ezici çoğunluğu) zayıf akıl sahibi oldukları için, hayal ile gerçeklik arasındaki sınırı dahi çok zaman fark edememektedirler.

Güçlü akıl duyguyu kullanabilme, kontrol edebilme maharetine sahip olmasına rağmen zayıf akıl, duygunun esiri olabilmektedir. Özellikle güçlü duyguların zuhurunda zayıf akıllar savrulmakta ve tamamen muhayyel gerçeklik (sanal gerçeklik) kavrayışına sahip olabilmektedir. Güçlü akıl ise aksine duyguyu kontrol edebildiği gibi insanın ihtiyacı olan duyguların zuhurunu dahi temin edebilmektedir.

Zayıf akıl hafızadaki bilgilere mahkûm olduğu halde, güçlü akıl ihtiyacı olan bilgileri üretebilmektedir. Her insanın bilgilenme sürecinin bir sınırı vardır ve dünyadaki tüm bilgileri veya ilgi alanlarındaki tüm bilgileri edinme imkânı (özellikle de bu çağda) yoktur. Zayıf akıl, insanın idrak hacmini hafızadaki bilgilerle sınırlayacağı için, bilgilenme sınırlarına hapsolmaktadır. Güçlü akıl ise hafızadaki bilgilerle sınırlı değildir zira mevcut bilgilerle yeni bilgiler üretme imkânına ve gücüne sahiptir.

Güçlü akıl hafızayı yönetebildiği halde zayıf akıl hafızanın yönetimine girebilmektedir. En azından faaliyetleri hafızadaki bilgilerle sınırlı olduğu için hafızayı aşma kudretine sahip olamamaktadır. Güçlü akıl ise asla hafıza ile sınırlı hale gelmez ve aynı zamanda hafızadan en iyi ve verimli şekilde faydalanma yolunu bilir.

Zayıf akıl zekânın baskısı ve hükmü altına girebilmektedir. Özellikle yüksek zekâya sahip insanlarda aklın bünyesi zayıf kalmışsa eğer, akıl zekânın arkasına takılmaktan kendini kurtaramaz. Güçlü akıl ise zekâya tabi olmaz ve zekâyı verimli bir şekilde kullanabilir. Zekâyı verimli şekilde kullanabilmek zekânın değil aklın gerçekleştirebileceği bir vakadır. Bir insanın kendisi için yapabileceği en önemli işlerden birisi zekâyı kullanabilmek ve ondan verimli bir şekilde faydalanabilmektir.

Güçlü aklın en büyük maharetlerinden birisi yüksek bir mukavemet gücüne sahip olmasıdır. Zayıf akıl ise sıfıra yakın bir mukavemet gücüne sahiptir. İnsanın hayata karşı ve hayatta karşılaştığı varlık ve vakalara karşı mevcudiyetini, hayatını ve kişiliğini muhafaza edebilecek kadar mukavemet gücüne sahip olması hayati bir konudur.

Güçlü aklın en bariz özelliği, insanın kendi hayatını üretmesi ve yaşamasıdır. Zayıf akıl, insanın kendi hayatını değil başkalarının hayatını (başkalarının ürettiği hayatı) yaşamasına sebep olur. Ancak buna gücü yeter. Bu sebeple güçlü akıl sahibi insan "kendisi olabilen insan", zayıf akıl sahibi insan ise "kendisi olamayan insan"dır.

AKLIN ZEMİNİNİ GÜÇLENDİRME

ZİHNİ DÜNYAYI GÜÇLENDİRME

Zihni dünya insanın iç dünyasıdır. İç dünyası insanın kendisidir. Zihni dünyanın güçlendirilmesi, aklın içinde bulunduğu evreni güçlendirmektir. Zihni dünyadaki genel çerçevede meydana gelecek güçlenme tüm iç alem unsurlarına (ve bu arada akla) doğrudan yansıyacaktır. Zihni dünyadaki güçlenmenin niteliğine göre her unsurun farklı etkilenmesi (güçlenmesi) mümkün olabilir. Bu anlamda aklın dışındaki unsurların güçlenmesi sözkonusu olabilir ve bu durum aklın aleyhine bir gelişme gösterebilir. Fakat aklın aleyhine olabilecek böyle bir durum, aklın az da olsa gelişmeyeceği manasına gelmez. Mukayeseli olarak daha fazla güçlenen unsurdan geri kalsa bile akıl, zihnin güçlendiği her adımda bir önceki durumdan daha güçlü olacaktır.

Zihni dünya insanı en genel manada ifade ettiği için, zihni bünyenin güçlenmesi aslında insanın güçlenmesidir. İnsanın güçlenmesi, tüm unsurlarının güçlenmesine bir şekilde katkıda bulunacaktır.

Zihni bünyenin güçlü olması, aklın güçlenmesi ve "güçlü akıl" tarifine uygun hale gelmesi için ilk ve ön şarttır.

*Hacminin büyümesi

Zihni dünyanın güçlenmesinin en bariz yolu hacminin büyütülmesidir. Zihni hacim ne kadar büyürse insan o derecede

güçlenir. Güçlenmenin yanında seviyesi de yükselir. Güçlenme ve seviyenin yükselmesi her cihetledir. İdrak seviyesinin yükselmesi, hayat anlayışının yükselmesi, mukavemet gücünün artması, hareket ve hamle gücünün artması cihetleriyle olduğu gibi hayatı kendi merkezinde yaşamasına imkân verecek özgüvenin artması, düşünce üretme imkânının gelişmesi cihetlerinde de sözkonusu olur.

Zihni dünyanın hacmi, insanın hacmidir. İnsanın zihni dünyası ne kadarsa kendisi o kadardır. Köyde yaşayan insanın zihni dünyasının hacmi tüm yerküreyi kapsayabilir ama dünyanın en büyük şehrinde yaşayan bir insanın zihni kendi mahallesinden dışarı çıkamayabilir. İnsanın iç aleminde cereyan eden her hadise, zihni dünyasında gerçekleşmektedir. Zihni dünyanın hacmi ne kadar büyük olursa cereyan eden hadiseler o nispette büyük olur. Büyük hadiselerin (mesela düşüncelerin) cereyan edeceği zihinler, o insanın büyüklüğünü gösterir.

Dünyanın gelişmiş bir şehrinde yaşamanın çevre şartları bakımından zihni dünyayı geliştirici etkisini inkar etmek kabil değildir mutlaka. Zihni gelişmişlik seviyesi yüksek olan insanların bu tür yerlerden çıktığı da vakidir. Fakat unutulmamalıdır ki, insan tabiatı madde ve maddenin sınırlarıyla kuşatılamamıştır ve ruhi ve zihni gelişmeyi çevre şartlarının mutlak manada sınırlaması imkânsızdır.

Zihni dünyanın büyüklüğü, içine alabildiği varlık ve vakaların çeşidi ve sayısı ile ilgilidir. Bu durum kullanılan kelime sayısının "düşünebilme kudretini" göstermesi gibidir. İnsanın zihninde tasavvur edebileceği varlık ve cereyan edebilecek vakıaların çeşit ve sayısı, o zihnin hacmini gösterir.

İnsanın zihnini genellikle bir hangar gibi düşünmeye meyleder iz. Zihnin hacminden bahsederken bunun üç boyutlu bir matematik ve fizik gerçeklik olduğu zannına (hatta vehmine) kapılırız. Bu zan temelden yanlıştır. Düşünce dünyasındaki boyut sayısı varlık dünyasındaki varlık sayısı gibi sınırlı değildir. Zihni

dünyanın hacminden bahsederken üç boyutlu bir hacimden bahsetmiyoruz. Hayatta ve düşüncede mümkün olan boyut sayısının tamamından bahsediyoruz.

Zihni dünyanın hacminin büyüklüğünün belirlenebilir alametleri vardır. İnsanın ufku, hayatı tasavvur çerçevesi, bir hamleyi dış enerji kaynaklarına ihtiyaç duymadan gerçekleştirebilecek enerjiyi kendi kaynaklarından üretebilmek, bir hadiseyi değerlendirirken kaç alternatifin görülebildiği, bir varlığı değerlendirirken tespit edebildiği münasebetlerinin sayısı vesaire…

İnsanın ufku, varolma ve varlığını izhar etme alanıdır. İnsanın ufku dışındaki teorik veya pratik faaliyetleri son derece sınırlıdır. Ufuk bir anlamda insanın kâinattan ne alabildiği veya kâinatın ne kadarında yaşayabileceği ile ilgili bir saha temin etmek gibidir. Ufuk insanın kâinatıdır (uzayıdır).

Varlığın objektif olarak varolabilmesi ayrı, bir insan için varolabilmesi ayrıdır. Hiçbir varlık bir insan için objektif varlık şekli ve muhtevası ile varolamaz. İnsanın iç dünyasında varolabilmesi, o varlığın o insan için varolabilme şartıdır. Ufuk bir anlamda objeyi insan için var kılan çerçevedir.

Ufuk insanın hayatı yaşaması için (idrak buna dahil) zemin tesviye etmesi gibidir. Varlığa aşina olmaktır. Varlık tamamen yabancı olduğu veya yabancı kaldığı müddetçe ufkun içine girmeyecektir. Bu anlamda ufuk ön idrak gibidir. Ön idrak diye bir ifade veya vakıanın olmadığı doğru, burada bahsetmeye çalıştığımız aşina olmanın belki biraz daha ilerisidir. Başka bir ifadeyle idrak edilmiş olan değilse de "bilinen" haline gelmesidir. Ya da varlığın idrak edilebilir hale getirilmesidir.

İnsanın, kendini ürettiği ve kendisi için ürettiği her şey ufkunda meydana gelir. Zira ufuk insanın faaliyette bulunabileceği alandır. Bu alan faaliyette bulunabilmek bakımından yabancılık çekmeyeceği ve kolay bir şekilde faaliyet yapabileceği alandır.

Ufuk, idrak edilmiş olanla idrak edilebilir hale gelenlerin toplamından oluşur. Bu anlamda düşünce faaliyetinin cereyan edebileceği alandır.

Ufkun genişliği zihni dünyanın hacminin açık alametlerindendir. Ufku dar olan insanın zihni dünyasının hacminin büyük olması ihtimali asla mümkün değildir. (Ufuk konusu "İnsan" isimli eserimizde incelenmiştir).

* * *

Hayatı tasavvur çerçevesi, hayat alanından daha farklı ve daha geniştir. Hayat alanı, hayatın üretilebildiği, yaşanabildiği alandır. Hayatı tasavvur çerçevesi, hayat alanını içine alır ve daha geniş bir alanda hayatın hangi yöne doğru seyredebileceğini öngörebilme imkânı verir.

Hayatı tasavvur çerçevesi, hayatın düşünülebildiği alandır. Hayat hangi genişlik ve derinlikte tasavvur edilebiliyorsa, hayat alanı o kadar genişleme imkânına sahip olur. Hayat alanı ne kadar geniş olursa olsun, kendi sınırları dışında genişleme imkânına sahip değilse insanda her zaman mahkumiyet duygusu üretir. Mevcut hayat alanına sıkıştığını fark eden insan belli belirsiz korkular üretmeye başlar. Bu korkular başlangıçta düşünce korkularıdır ve zaman içinde pratik korkulara kaynaklık eder. Hayat alanının dışında tasavvur edilebilen her alan (her santimetre kare) hürriyet hissine kaynaklık eder.

İnsanın bir şehirde yaşaması ve o şehirden hiç çıkmaması mümkündür. Fakat eğer hayatı o şehrin dışında da tasavvur edemiyorsa o şehre mahkûmdur. Mesele o şehirden çıkıp çıkmamak değildir ve belki de ömür boyu o şehirden çıkması gerekmeyecektir. Fakat o şehrin dışında bir hayat tasavvur edemiyorsa zihni dünyasının hacmi o şehrin sınırlarını aşamaz.

İnsanın bir meslek icra ederek ömür boyu yaşaması mümkündür. Mesleğin icrası, maişetinin temini için (öncelikle) gereklidir ve mesleğini icra eden kişinin bu manada başka bir mesleğe veya iş alanına ihtiyacı olmayabilir. Fakat başka bir mesleği öğrenebileceğini ve icra edebileceğini tasavvur edemiyorsa o mesleğe mahkûm olacak ve hayatı tasavvur çerçevesi daralacaktır.

Hayatı tasavvur çerçevesinin hayat alanı ile sınırlı olması, düşünce dünyası ile pratik dünyanın aynı alanda eşleşmesi ve eşitlenmesi neticesini doğuracaktır. Düşünce dünyası pratikten daha ileride olmayan insanın zihni hacmi daralacak, enerji kaynakları zayıflayacak, alternatif ihtiyacı körleşecektir. Tüm bunlar insandaki beceriklilik hissini yok, özgüveni imha edecek ve zafiyeti kalıcı hale getirecektir.

* * *

Öz enerji üretim hacmi, insanın kudretini gösterir. İnsanlar genellikle çevresindeki varlık (insan) ve vakıaların etkisinin tetiklediği bir gerilimle enerji üretmektedirler. Dış dünyadan aldıkları etkinin tepkisini üretmekte ve hayatı etki-tepki sarmalında yaşamaktadırlar. Dış dünyanın tetiklediği enerji üretimi, hedeflenmiş enerji olduğu için sergileyecekleri tavır ve gerçekleştirecekleri hareket de hedeflenmiş olmaktadır. Dış dünyadan gelen etki insanın iç dünyasında hangi merkezi veya noktayı vuruyorsa, o merkez veya nokta gelen etkinin mahiyetine göre tepki vermektedir. Etkinin mahiyeti tepkinin mahiyetini tayin etmekte ve etkinin kaynağı tepkinin hedefini belirlemektedir.

Öz enerji üretimi, dış dünyadan gelen etkinin oluşturduğu gerilimle meydana gelen enerji değildir. Dış dünyadan hiçbir etki gelmeden insanın iç dünyasında üretebileceği enerji, "öz enerjidir". Öz enerjinin en önemli özelliği tepkiyi mecburiyet haline getirmez ve insana "hamle" yapabilme kudret ve imkânını verir.

Öz enerji kaynakları zengin olan ve bunu üretmesini bilen insanlar, dış dünyadan gelen etkiler karşısında da gerilim enerjisi (tepki enerjisi) değil, hamle enerjisi üretebilirler. İnsanın gücü verdiği tepkilerde değil, gerçekleştirdiği hamlelerde müşahede edilir. Dış dünyadan etki gelsin veya gelmesin kişi hamle üretebiliyorsa (özellikle de dış dünyadan gelen etkiye rağmen tepki değil hamle üretebiliyorsa) o insan çok güçlüdür.

Zihni hacmin büyüklüğü aynı zamanda derinliği de muhtevi olduğu için, öz enerji kaynaklarına kadar inebilen ve oradan

enerji üretmeyi öğrenen insan, zihni hacminin kudret boyutunu gerçekleştirmiş demektir. (Enerji konusu "Hayata Karşı Mukavemet Usulleri" isimli eserimizde incelenmiştir).

* * *

Alternatif üretebilme kapasitesi hürriyettir. İnsan zihni dünyasında ne kadar fazla alternatif üretebiliyorsa o nispette hürdür ve ne kadar hürse o nispette zihni hacmi büyüktür.

Alternatif ile mahkumiyet arasındaki ilişki izaha ihtiyaç duymaz. En geniş manada hayat alanının ve en küçük çerçevede hayatın içindeki bir varlık ve vakıanın alternatifini üretebilmek, insan zihninin hacmini doğrudan gösteren özelliktir.

Alternatif üretebilmek aynı zamanda hayatı üretebilmektir. Bir insanın hayatı yaşaması ile hayatı üretmesi birbirinden fevkalade farklı hadiselerdir. Hayatı her insan bir şekilde yaşar. Fakat yaşanılan hayatın kimin hayatı olduğu bilinmez. Zaten insanların kahir ekseriyeti başkalarının ürettiği hayatı yaşar. Hayatı üretmek ise kişinin kendi hayatını yaşamasıdır.

Çok sayıda alternatif üretebilmek, hem vakıaları çözümlemek bakımından önemlidir ve hem de hayatı zenginleştirmek bakımından önemlidir. İnsanın yaşayacağı hayatın zenginliği, zihni imkânlarla ilgili olduğuna göre, alternatifsizlik dünyanın en zengin insanına dahi en fakir hayatı yaşamayı icbar eder.

* * *

Zihni hacmin tüm bu alametlerden başka ve açıklanamayan (netleştirilemeyen) özelliklerinin de olduğunu bilmek gerekiyor. Zihni hacim her şeye rağmen tespiti ve ölçülmesi kabil olmayan bir evrendir. Zihni hacmin teşhisine dair yapılabilecek tüm değerlendirmelerden sonra ele gelmeyen, göze görülmeyen, aklın fehmedemediği, zekânın fark edemediği, hafızanın açık hale getiremediği birçok tarafı mutlaka vardır. Bunların bir kısmı el yordamıyla anlaşılabilmekte fakat bir kısmı ise "keskin idrak" sahibi insanlar tarafından ancak müşahede edilebilmektedir.

***Enerji kaynaklarının artması**

Zihni dünyanın kaynakları iç kaynaklar ve dış kaynaklardır. Zihnin beslenmesi insanın derinliklerindeki kaynaklardan ve dış dünyadaki kaynaklardandır. Zihnin beslenme kaynaklarının sadece dış dünyada olduğu konusunda yanlış bir kanaat vardır. Genellikle bilgilenme şeklinde anlaşılan zihnin beslenmesi, bilgi kaynaklarının insanın dışında olduğu vehmi ile harmanlanmakta ve iki yanlış bir araya geldiğinde altından kalkılmaz bir noktaya ulaşılmaktadır.

Bilginin zihnin beslenme kaynaklarından biri olduğu doğrudur. Bilgi kaynaklarının bir kısmının (hatta çoğunluğunun) insanın dışında olduğu da doğrudur. Fakat bu doğrular kısmi doğrulardır ve doğrunun tamamının fotoğrafı değildir. Öncelikle zihnin beslenme kaynakları sadece bilgi değildir, sonra bilgi kaynakları sadece insanın dışında değildir.

Zihnin kaynakları, bilgi, kudret, düşünce ve duygudur. Düşünce aynı zamanda zekâ ve aklı da muhtevidir. Başka bir ifadeyle düşünce kaynakları, zekâ ve akıl olduğu için düşünceyi zikrettiğimizde zekâ ve aklı da ifade etmiş oluyoruz.

Bilgi, düşünce ve duygu konuları "insan" isimli eserimizde incelenmiştir. Burada tekrara düşmemek için bu konulara girmiyoruz.

Bilgilenme ile ilgili bir noktanın üzerinde hassasiyetle durulması gerekir. Zihni mümkün olduğunca fazla bilgi ile donatmak ve beslemekte fayda olduğu doğrudur. Fakat zihni bilgi bombardımanına tutup da, toplanan bilgilerden faydalanmak için gerekli olan enerji (kudret) üretilemediğinde ciddi bir problemle karşılaşacağımız bilinmelidir.

Kullanılamayan (faydalanılamayan) her bilgi insan zihni için bir yüktür. Bilginin sadece hafızada bulunduğu ve kullanılmadığı zaman orada atıl halde ve sıfır ağırlıkta durduğdu düşüncesi yanlıştır. Bilgi hafızada bulunur ve zihinde de hareket eder. Çünkü insan zihni sabit değildir ve mütemadiyen deveran halindedir. Bilgi zihni deveran içinde faydalı ve fonksiyonel halde değilse,

hem hafızaya ve hem de zihne yük olmakta ve düşünce faaliyetini ağırlaştırmakta ve köreltmektedir.

Zihin ve hafızadaki bilgi yükünü taşıyacak kadar enerji üretimi söz konusu olmadığı taktirde bilgilerin ağırlığı insan zihnini çökertebilir. Hem hafızada hem de zihinde fazla bilginin zararlarından (yükünden) kurtulmak için mekanizmalar bulunduğu doğrudur. Unutmak bu mekanizmaların en meşhur olanıdır. Fakat bu mekanizmalar bazen kafi derecede çalışmayabilir veya elde edilen bilginin fazlalığı bu mekanizmaları faydasız hale getirebilir. Neticede elde edilen bilgi için gerekli olan enerjinin üretilememesi ihtimali her zaman tehlikelidir.

*Bünyesinin yoğunlaşması

Zihni bünyenin yoğunlaşması, etkilenme derecesini ve mukavemet gücünü tayin eder. İnsanın zihni dünyası ne kadar yoğunlaşmışsa o nispette etkilerden kendini koruyabileceği anlaşılabilir bir durumdur. Etkilere karşı dayanıklılık aynı zamanda mukavemeti kolaylaştıracaktır.

Zihni bünyenin kapasitesinin yeterince dolmaması neticesinde ortaya çıkacak açıklıklar, zihni deveran ve faaliyetler üzerinde "türbülans" etkisi yapacaktır. Zihni kapasite, insanın iç dünyasındaki kaynakların ve merkezlerin gerektirdiği hacimdir. Mesela yüksek zekâ sahibi bir insanın dar bir hayat alanına sahip olması halinde zihni kapasitesi dolmayacaktır. Zira zekânın faaliyetleri için gerekli hayat alanları ve çeşitlilik temin edilemediği için zekânın zaman zaman "gölge boksu" yapar gibi manasız faaliyetler yaptığı görülecektir. Zekânın faaliyetlerinin manasız olması mümkün değildir fakat faaliyet alanları hayat alanının içinde bulunmadığından dolayı karşılıkları olmayacak ve manasız gibi görünecektir. Keza güçlü bir mizaca sahip olan kişinin ciddi bir konuma sahip olmaması ve kendinden ibaret bir hayat yaşamak zorunda kalması (İlkokuldan sonra tahsil hayatına devam etmemesi ve işçi olarak hayatını devam ettirmek zorunda kalması) halinde

düşünce faaliyetinde çarpıklıklar, çarpılmalar, kırılmalar meydana gelebilecek ve hayatında manasız tavırlar müşahede edilebilecektir.

Zihni bünyenin yoğunlaşması öncelikle kapasitenin kafi derecede malzemeye sahip olmasıdır. Birinci safha budur ve bundan aşağısı sürekli türbülans etkisi gösterir. Birinci safhadan sonra ise daha fazla yoğunlaşmak kabildir. Önemli olan da birinci safhadan sonraki yoğunlaşmadır.

İnsanın her hayat alanının yeterince idrak edilmesi ve yeterince malzeme (mesela bilgi) ile donatılması gerekir. Yoğunlaşma derecesi insanın şahsiyet veya kişiliğinde boşluk bırakmayacak ve hayatın karşılıklarının zihni dünyada gerçekleşmesine imkân hazırlayacaktır. Hakikaten hayatın (veya herhangi bir hadisenin) karşılıklarının insanın zihni dünyasında bulunmaması halinde o hayatın (veya hadisenin) dolu dolu yaşanamayacağı açıktır. Yaşanılan hadisenin hakkının verilememesi, o hadisenin insan üzerinde ağır bir yük haline gelmesine sebep olur.

Fizik dünyada sahip olunan imkânların ruhi ve zihni karşılıklarının olmaması halinde dengesizliğin meydana gelebileceği malumdur. Fizik olarak sahip olunan kıymete (servete, iktidara, statüye vesaire) ruhen ve zihnen hazır hale gelmeyen insanların ne kadar komik görüntüler sergilediği müşahede edilmektedir. Sahip olunan fizik imkânlar taşınamamaktadır. Ruhi ve zihni kaynakları hazır hale gelmemiş olan fizik vakalar insan için imkân olmaktan çıkmakta ve ağır bir psikolojik maliyet üretmektedir.

Aynı durum tersinde de söz konusu olabilmektedir. Ruhi ve zihni kaynakları ve imkânları oluşmuş değerlere fizik dünyada da sahip olunması gerektiği, aksi halde insanın dengesinin bozulduğu ve gelişmiş zihni yapıya sahip olmasına rağmen garip tavırlar sergiledikleri vakadır.

*Sistematik yapının geliştirilmesi

İnsan zihni tabi bir bütünlüğe sahiptir. Zihin dağınıklığı taşımaz. Ne kadar dağınık olursa olsun o dağınıklığın içinde bir

bütünlük kurar. Bütünlüğün çerçevesinin zayıf olması veya süzgecinin deliklerinin geniş olması ve birçok şeyi alması mümkündür. Mümkün olmayan insan bütünlüğünü yok edecek derecedeki dağınıklıktır. Bunun adı da deliliktir.

İnsan zihninin tabi seyrindeki bütünlüğü, zayıf bir bütünlüktür. Kişinin zihni dünyasındaki sistematik yapıyı geliştirmesi ve sağlamlaştırması gerekir. Sistematik yapının geliştirilmesinin iki boyutu vardır. Biri, zihni bütünlüğün geliştirilmesi diğeri ise nizami boyutunun geliştirilmesidir.

* * *

Bütünlüğün geliştirilmesi, tabi bütünlüğe razı olmamaktır. Tabi bütünlüğü daha ileri safhalara taşımaktır. Zihni bütünlüğün çerçevesini tahkim etmek (sağlamlaştırmak) ve süzgeci daha hassas ayarlara getirmek ve merkezi yapıyı daha güçlü bir örgüye kavuşturmaktır.

Zihni bütünlüğün çerçevesi, insanın kişiliği veya şahsiyetidir. Zihni süzgeç, akıl süzgeci, ahlak süzgeci ve düşünce süzgecidir. Merkezi yapı, bütünlüğün gerçekleşebilmesi ve dağınıklığın önlenebilmesi için gerekli olan örgüdür.

Kişilik konusu "kişiliğin kaynakları" isimli eserimizde ve "kişilik tipleri" isimli eserimizde, şahsiyet konusu ise "şahsiyet" isimli eserimizde incelenmiştir. Burada konuya kısaca temas etmekle iktifa edeceğiz.

Zihni bütünlüğün çerçevesi, insanın kendisini ifade eder. Diğer insanlardan farklılığını ve "fert" olabilme derecesini tespit eder. Çerçevenin nizami (kompoze) bir yapı arz etmesi kişinin ne kadar kendisi olduğu ile ilgilidir.

Zihni süzgeç, hayata hangi noktadan (açıdan) baktığı ve nasıl anladığını gösterir. Hayattan neleri nasıl alacağını tayin ederken, nelere karşı olduğu süzgecin örgüsünde netleşir. Zihni süzgeç, akıl süzgeci, ahlak süzgeci ve düşünce süzgeçlerinden meydana gelen "seçicilik anlayışı" olduğu için birkaç kattan oluşabilir.

Zihni süzgecin merkezi unsuru şuurdur. Şuur süzgeci olarak da isimlendirebileceğimiz bu süzgeç, en hassas süzgeçtir. Fakat şuurun her insanda oluşmamasından dolayı zihni süzgeç genellikle yukarda anlatıldığı gibidir.

Merkezi yapı, zihni bütünlüğün gerçekleşebilmesinin en önemli şartıdır. Ben merkezi (benlik), akıl veya şuur insan iç dünyasının farklı gelişmişlik seviyesindeki merkezleridir. Ben hassasının zihni dünyanın merkezi olması, zihnin en ilkel ve kaba bütünlüğünü meydana getirir. Bu bütünlük aynı zamanda en zayıf bütünlüktür. Aklın merkezi unsur olduğu ihtimal nispeten gelişmiş zihni yapılarda meydana gelir ki bu durumda zihni bütünlük güçlenmiştir. Şuurun merkezi unsur olduğu ihtimal ise en gelişmiş zihni yapıdır ve bu durumda zihni bütünlük en güçlü haline ulaşmıştır.

* * *

Nizami boyutun geliştirilmesi, sistematik yapının güçlendirilmesi için önemlidir. Nizami boyut, insanın aklı ve ahlakı ile oluşturduğu bütünlüktür. Akıl teşekkül eden bir unsur, ahlak ise kazanılan bir yapı olduğu için gençlik yaşlarında meydana gelmesi beklenir.

Nizami boyut, hayatın niçin yaşanması gerektiği noktasında akıl, nasıl yaşanması gerektiği noktasında ise ahlak tarafından verilen cevapların birbiriyle çelişmeden, çatışmadan ve birbirine zarar vermeden bir araya gelmesi ile oluşur. Nizami boyut, hayatın niçin ve nasıl sorularının biri olmadığı taktirde meydana gelmez. Nasıl yaşanması gerektiği sorusu cevaplandığında yaşanabilen hayatı nizami hayat olarak anlamak vehimden öte bir şey değildir. Nasıl sorusunun cevabı hayatın nizami şekilde yaşanmasını temin eder ama zihni yapının nizami boyutunun gerçekleşmesi için asla kafi değildir.

Hayatı niçin yaşaması gerektiği veya hayatın önemli alanlarına niçin girmesi gerektiği veya önemli işleri niçin yapması gerektiği sorusunu cevaplamamış insanların kişilikleri son merhalesine

kadar gelişmiş olabilir ama asla şahsiyet sahibi olamazlar. Kişilik, nasıl sorusunun cevabında ortaya çıkar ama şahsiyet nasıl ve niçin sorularının her ikisiyle fakat ağırlıklı olarak niçin sorusuyla ortaya çıkar.

Niçin yapması gerektiğini bilmeyenlerin ve bunu umursamayanların, nasıl yaptıklarının önemi, insanın kendisi için değil başkaları içindir. Zira sadece nasıl yapacağını bilen insanlar sadece manivela olarak kullanılırlar. Bu insanlar kendilerinde merkezleşemezler ve kendi ferdi örgülerini gerçekleştiremezler. Bu sebeple şahsiyetleri yoktur.

"Nasıl" sorusunun içinde mahfuz bir şekilde "niçin" sorusunun, "niçin" sorusunun içinde de mahfuz bir şekilde "nasıl" sorusunun bulunduğu doğrudur. "Nasıl" sorusunu soran insanın "niçin" sorusunu sormadan onu da cevaplandırdığını kabul etmeye mani bir sebep yoktur. Fakat bu durum hayatın hızlı akışındaki zamansızlıktan ve teferruatlardaki düşünce yoğunlaşmasının zararından dolayı mazur görülebilir. Hayatın kendisi ve temel konular için bu soruların ayrı ayrı cevaplandırılması gerektiği ve aksi bir durumun kabul edilemez olduğu unutulmamalıdır.

Şahsiyet ve kişilik konuları ayrı kitaplar halinde incelendiği için burada kısaca temas ettik.

AKLIN BÜNYESİNİ GÜÇLENDİRME

Aklın bünyesi, ben hassasına veya şuura bağlı olarak bilgiler, kurallar, metotlar ve duygudan meydana gelir. Bilgi, kural ve metotlar aklın bünyesinde bulunur fakat duygu ayrı bir unsur olarak değil, bilgi, kural ve metotların mahiyetine nüfuz etmiş halde bulunur. Aklın her faaliyetinde de ayrıca duygunun etkisini görmek farklı nispetlerde olsa kabildir.

Akıl ya ben hassasına bağlı olarak veya şuura bağlı olarak bulunur. Aklın teşekkül safhasında şuur olmadığı için her akıl başlangıçta ben hassasına bağlıdır. Daha sonra şuurun teşekkül etmiş olması halinde ben hassasına bağlı olmaktan çıkar ve şuura bağlı hale gelir. Şuura bağlı hale geldiğinde de ben hassası ile irtibatını belli belirsiz devam ettirir.

Şuura bağlı olan akıl (veya şuurun teşekkül ettiği insandaki akıl) gelişmesinin son safhasına ulaşmış demektir. Şuur sahibi insanlardaki aklı güçlendirmek gerekmez. Bu sebeple aklın bünyesini güçlendirmekten bahsettiğimizde şuurun oluşmadığı insanlardaki akıldan bahsediyoruz demektir. (Şuur ve akıl konuları müstakil eserlerde incelenmiştir.)

Aklın bünyesini güçlendirmek, geliştirmek istikametinde olmalıdır. Geliştirilmeyen aklın güçlendirilmesi bazı faydaları muhtevidir muhakkak ama birçok zararı da ortaya çıkarır.

Aklın bünyesini güçlendirmek ve geliştirmek için aklı oluşturan temel malzemeleri güçlendirmek ve geliştirmek gerekir. Bu meyanda bilgileri, kuralları ve metotları güçlendirmek, ben hassası ile irtibatının ayarını doğru yapmak ve duygudan ölçülü

şekilde beslenmesini temin etmek gerekmektedir. Kuralları ve metotları güçlendirme, konuları ayrı başlıklar altında incelendiği için burada bilgi konusu ve ben hassası ile aklın irtibatının ayarı konusu incelenecektir. Duygudan ölçülü şekilde beslenme konusu ise "duyguyu kullanabilme mahareti" başlığında incelenmiştir.

*Ben hassası ile irtibatının ayarını yapmak

Aklın ben hassasına bağlı olduğu vakadır. Ben hassası ile irtibatı teşekkül sürecinde başlar ve ömür boyu sürer. Ben hassası aklın teşekkül etmesi için şart olan bir merkezdir ve aklı ondan kurtarmaya çalışmak hem kabil değildir ve hem de gerekli değildir. Bu durumun tek istisnası şuurun teşekkülüdür. Şuur teşekkül edene kadar aklın ben hassası ile irtibatı yoğun bir şekilde devam edecektir.

Aklın ben merkezi ile irtibatının yoğunluğu kaçınılmazdır. İrtibatının yoğun olmasında da bir sakınca bulunmamaktadır. Fakat yoğunluğun ayarının kaçırılmaması gerekir.

Ben hassası (merkezi) insanın kendine ait olandır. İnsan kendine ait olanı muhafaza etmediği taktirde darmadağın olur. Ferdi bütünlüğü gerçekleştiren ve muhafaza eden ben merkezidir. Akıl insanın ferdi bütünlüğüne (ben merkezine) muhalif olamaz, olmamalıdır. Bu çerçevede aklın ben hassası ile irtibatının yoğun bir şekilde devam etmesi gerekir.

Fakat ben merkezinin azmanlaşması ve aklın ben merkezinin hakimiyetine girmesi halinde "menfaatçi" bir insanın ortaya çıkacağı ve ahlakın iptal olacağı unutulmamalıdır. Bunun için öncelikle ben merkezinin muhtevası sadece insanın kendisi ile değil mesela kendisi ile beraber ait olduğu millet ve ümmet ile de doldurulmalıdır. Diğer yandan aklın ben merkezi ile ayarı öyle bir kıvamda yapılmalıdır ki, akıl faaliyetlerini gerçekleştirirken sadece sahibi olan kişiyi değil mesela cemiyeti de esas alsın. (Bu konu "İnsan" ve "Akıl" isimli eserlerimizde incelenmiştir.)

Aklın ben hassası ile irtibatının yoğunluğu, kişinin kendisi ile değer verdiği kendisi dışındaki varlıklar arasındaki denge için gereklidir. İçinde yaşadığı cemiyet veya millet veya ait olduğu ümmet/medeniyet ile kendisi arasındaki denge, ben hassası ile akıl arasındaki irtibat (bir manada denge) ile temin edilebilir. Kişinin kendisi dışında hiçbir "değer" kabul etmemesi ve umursamaması halinde aklın ben hassasına bağlılığı mutlaktır.

İnsanın kendisi dışındaki varlıklara değer atfetmesi veya onlardaki değeri kabul etmesi, dünya görüşü ve hayat anlayışı ile ilgilidir. Dünya görüşü olmayan insanların kendilerinden başka varlıklara değer vermelerinin iç dünyalarında altyapısı ve mekanizması oluşmaz. Bu tür insanların (dünya görüşü olmayanların) cemiyeti düşündüğünü söylemesi büyük bir yalandır.

Aklın ben hassası ile irtibatının yoğunluğu ayarlanırken sadece ben merkezine bağlı olarak (veya sadece onu esas alarak) faaliyet gösterecek noktaya getirildiğinde aklın bünyesinin güçlendirilmesi mümkün fakat geliştirilmesi imkânsız hale gelir. Güçlü bir akıl her zaman gelişmiş bir akıl değildir ama gelişmiş bir akıl her zaman güçlü bir akıldır.

* * *

Kişinin benlik inşa sürecinde, benliğinin muhtevası sadece kendisi ile sınırlı şekilde doldurulmuşsa, çok zor bir durum sözkonusudur. Aklı ben hassasından çok uzaklara taşımak veya irtibatını belli bir yoğunluğun altına düşürmek sağlıklı değildir. Ben hassasının muhtevası kişinin sadece kendisi ile sınırlı olduğunda aklın irtibat ayarını yapmanın zorluğu, irtibatın asgari yoğunluktan daha az bir yoğunluk seviyesine indirilmesi lüzumundandır. Cemiyet, millet, ümmet ve insanlık değerleri ile kişinin menfaatleri arasındaki dengenin kurulabilmesi için ben hassasının kişi yoğunluklu muhteva taşıması halinde aklı ona karşı ağırlık merkezi haline getirmek mecburiyeti karşımıza çıkar.

Oysa bu durumda ciddi bir problem vardır. Aklı ben hassasından belli bir uzaklığa kadar taşımak mümkün fakat ondan daha

uzağa taşımak sağlıksızdır. Bu noktada yapılması gereken iş, ben hassasının muhtevasını değiştirmektir.

Teşekkül sürecini tamamlamış olan aklın ben hassasının muhtevasını değiştirme imkânı vardır. Fakat bu iş, sadece akıl ile yapılmaya çalışıldığında zor, zahmetli ve uzun bir süreci gerektirecektir. Bu yolun dışında bir yol daha olduğunu hatırlatmakta fayda var. Bir dünya görüşüne bağlanmak…

Dünya görüşüne bağlanmak, sadece aklın yapabileceği bir iş değildir. Her dünya görüşü, kendi merkezine imanı oturtur. Bir dünya görüşüne mensup olmak ancak iman ile kabildir. İman ise ruhun doğrudan (vasıtasız) gerçekleştirdiği ender hamlelerden biridir. Ruhun doğrudan gerçekleştirdiği hamlelerdeki kudret (bir manada enerji) insanın üretebileceği en büyük kuvvettir. Bu kuvvetin en orijinal özelliği ise insanın kendisine karşı da kullanabilmesidir. Bu kuvvetle ben hassasının muhtevasını kolaylıkla değiştirebilir.

Ben hassası zaten ruhun ilk ürettiği mahaldir. Ruh dış dünyaya doğrudan zuhur etmek yerine vasıtalar oluşturmak ve onlar marifetiyle zuhur etmek temayülündedir. Ben hassası, ruhun gerçekleştirdiği ilk merkezdir ve ruh hamlelerini önce bu merkezde gerçekleştirir. Sonra ben merkezi marifetiyle diğer iç alem unsurlarına (mesela akla) ve oradan da dış dünyaya ulaştırır.

Dünya görüşüne mensup olmak, insanın kendisi dışındaki varlıkların kabulünü ve değerlere sahip olmayı mümkün kılar. Aslında değerlere sahip olmanın tek yolu budur. Zira insan sadece kendine değer verdiğinde hiçbir değeri kalmaz. Kendinden başka değer kabul etmemek ahlaksızlığın en uç noktasıdır. Zira her türlü ahlaksızlığı yapabilmenin psikolojik mekanizmaları oluşur. "Menfaat" merkezli bir insan ve hayat meydana geleceği için herhangi bir ahlaki kuralın manası kalmaz.

Bir dünya görüşüne mensup olmak, insanın benlik inşasını yetişkin yaşlarda yapabilmesinin sanki tek yoludur. Aklın ben hassasının muhtevasını değiştirme imkânı olduğunu inkar etmek

gerekmez ama eğer bir dünya görüşüne mensup olunmazsa aklın ben hassasının muhtevasını neden değiştirmesi gerektiği sorusunun cevabını bulamaz.

* * *

Ben hassasının muhtevası sadece kişinin kendisi ile doldurulmamış ve kendisi dışında bir varlık da ben hassasının muhtevasına yerleşmişse akıl ile ben hassası arasındaki irtibatın ayarını yapmak daha kolay olur. Ben hassasının muhtevası kişi ile beraber içinde yaşanılan cemiyet, millet veya ümmet ile doldurulduğunda aklın faaliyetleri iki değer (kişinin kendisi ve mensup olduğu topluluk) arasındaki denge halidir.

Akıl faaliyetlerini gerçekleştirirken iki merkeze (değere) eşit mesafede durmakla sağlıklı bir ayara kavuşmuş olur. Aklın faaliyetlerindeki menfaat unsuru, kişi ile cemiyet (veya millet veya ümmet) arasındaki menfaatin birlikte gözetilmesidir. Herhangi birinin iptali veya nispetsiz şekilde azaltılması dengeyi ve irtibat ayarını bozar.

İki merkez arasındaki denge, kişi lehine bozulduğunda "menfaatçi kişilik", cemiyet lehine bozulduğunda ise "idealist kişilik" meydana gelir. Menfaatçi kişiliğin tercih ve tavsiye edilebilir bir ciheti yoktur. Fakat idealist kişiliğin tavsiye edilebilir bir kıymet olduğu bilinmelidir. Ancak idealist kişilik, güçlü kişiliklerde mümkündür ve mizacen veya imanen güçlü olmayan insanların idealizme soyunması kendi varlıklarını imha edebilecek kadar ağır neticeleri meydana getirebilir. Ağır tehlikeler göz önüne alındığında dengede bulunulmasını tavsiye etmekten başka yol kalmamaktadır.

Aklın ben merkezi ile irtibatının ayarı ahlaktır. Ahlak hem ferdi ve hem de cemiyeti esas alır. Fert menfaatlerini ahlaki sınırlar ve kurallar içinde gerçekleştirebilir. Başka bir ifadeyle ferdi menfaatlerin ahlaki sınırlar içinde gerçekleştirilebilen kısmı insan için kafidir.

* * *

Aklın ben hassasına bağlılığı, her faaliyetinde ben hassasının faaliyetinin muhtevasını kendisi ile doldurmasına vesile olur. Daha doğru bir ifadeyle ben hassası aklın faaliyetlerinin muhtevasını sadece kendisi ile doldurmak çabasına girer. Ben hassasının bu çabasının çok güçlü olduğu doğrudur. Özellikle de duyguyu kullanabilme mahareti ve aklın faaliyetleri için gerekli olan duyguyu (ki duygu enerjidir) ben hassasının temin edebildiği idrak edildiğinde konu açıklığa kavuşur.

Duygu ben hassasının dışından da gelebilmektedir. Fakat ben hassası duygunun kendi mahareti ile akla intikal etmesini temin edebilmekte ve bu durumda aklın faaliyetlerine kendi muhtevasını enjekte edebilmektedir.

Aklın bünyesinin güçlendirilmemesi halinde ben hassasının aklın her faaliyetinin muhtevasını doğrudan kendisinin dolduracağı unutulmamalıdır. Mesela kuralların veya metotların yeterince ve maharetle kullanılamaması ve aklın bünyesindeki yerlerinin sağlamlaştırılmaması halinde aklın ben hassasına karşı mukavemet etmesi kabil olmayacaktır.

Aklın ben hassasına karşı mukavemeti çok önemlidir. Akıl ben hassasına karşı mukavemet edemeyecek kadar zayıf bir bünyeye sahipse tüm faaliyetlerinde ben hassasının muhtevası görünecektir. Bu durumda akıl ile ben hassası arasındaki irtibatın ayarı yapılamayacaktır. (Aklın ben hassasına karşı mukavemeti, "İnsanın Kendine Karşı Mukavemeti" isimli eserimizde incelenmiştir.)

*Bilgileri tahkim etmek ve zenginleştirmek

Aklın bünyesi bilgi ve düşünce tabanlıdır. Dil ve bilginin olmadığı bir hayat, insani bir hayat değildir ve sevk-i tabi (içgüdü) seviyesindeki hayattır. İnsani mahiyete sahip hayat olmamasının en önemli sebeplerinden birisi aklın teşekkül etmeyecek olmasıdır. Bilgi ve dil olmasaydı akıl teşekkül etmeyecek ve düşünce meydana gelmeyecekti.

Bilgi ile dil konusu burada aynı manadadır. Çünkü bilgi, dilin mahfazalarında (kalıplarında) bulunmakta ve imkânlarıyla bilinebilir hale gelmektedir.

Bilgi aklın hem temel malzemesi hem de harcıdır. Bünyesini oluşturan en önemli malzeme olduğu gibi faaliyetlerini de mümkün kılar. Akıl bilgi olmadan teşekkül etmeyeceği gibi faaliyetlerini de gerçekleştiremez.

* * *

Aklı oluşturan bilgilerin bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikleri mümkün olduğu kadar kısaca açıklamaya çalışalım.

Bilgi, insanın gerçeklik kavrayışının oluşmasında tayin edici unsurdur ve gerçeklik kavrayışı oluştuktan sonra da bu kavrayış bilgilenme sürecini doğrudan etkilemektedir.

İnsandaki gerçeklik zemininin oluşmasında bilgilerin doğrudan etkisi bulunmaktadır. Gerçeklik zeminini sadece bilginin oluşturmadığı vakadır. Fakat temel malzemenin bilgi olduğu doğrudur. Gerçeklik zeminini oluşturan bilgiler aynı zamanda aklın teşekkül sürecini de beslemekte ve etkilemektedir.

Gerçeklik zemininin oluşması ve aklın teşekkül sürecinin tamamlanmasında birinci dereceden etkili olan bilgiler, aklın bünyesini ve insanın gerçeklik kavrayışını belirlemektedir. Düşünce ve idrak faaliyeti insanın sahip olduğu bilgilerle meydana geldiği için, o bilgilerin mahiyeti ve sınırları ile gerçekleşecektir. Özellikle aklın bünyesine yerleşen veya bünyesini oluşturan bilgiler gerçeklik kavrayışının temel malzemesi haline gelecektir.

Aklın bünyesine ve ben hassasının muhtevasına yerleşmiş olan bilgiler, o kadar güçlüdürler ki, duyguların oluşmasında ve zuhur şekillerinin belirlenmesinde dahi etkili olabilmektedir. Bu bilgiler hayatımızın temel istikametlerini belirlemekte ve bizi ömür boyu takip etmekte ve yönetmektedir.

Bu nokta hakikaten çok önemlidir. Mesela anne ile çocuk arasında cinsi münasebetin olmayacağı bilgisi, küçük yaşlarda

edinilmekte ve hem ben hassasının muhtevasına ve hem de aklın bünyesine yerleşmektedir. Neticede insanın annesine karşı tahrik olmayacak noktaya geldiği ve böyle bir düşünceye ömür boyu asla sahip olamadığı vakadır. Anne ile çocuğun cinsi münasebette bulunmaması gerektiğine dair bilgi, teorik bir bilgidir fakat kendini o kadar önemli ve derinlere yerleştirmiştir ki, en katı gerçekten (mesela ateşin yakması gerçeğinden) daha gerçektir.

Burada anlatmaya çalıştığımız bu bilginin yanlış olduğu değildir. Bu bilgi doğrudur. Fakat öğrenilmiş bilgidir. Misalin en uç noktada verilmesinin sebebi ise konunun anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir.

Gerçeklik kavrayışının oluşması ve aklın bünyesine yerleşmesi ile beraber bilgilenme süreci bu kavrayışın sınırları ve mahiyetine uygun şekilde devam eder. İnsan gerçeklik kavrayışının dışında da bilgilenmektedir ama bu kavrayışın dışındaki bilgiler ciddiye alınmamakta ve hayatta kullanılmamaktadır.

Aklın bünyesini teşkil eden bilgiler kontrolden geçirilmeli ve doğru olan bilgiler muhafaza edilmeli, yanlış olan bilgiler aklın bünyesinin değişmesi pahasına reddedilmelidir. Bilgiler aklın bünyesindeki temel malzeme olduğu için aynı zamanda kuralları ve metotları da oluşturmaktadır. Kuralların bilgi tabanlı olduğu ve metotların ise bilgi ve kural tabanlı olduğu bilinmelidir. Gerçekliklerin bazen "kural" bazen ise "değer" olarak ortaya çıkabilmesi bunların bilgi tabanlı olma özelliğini ortadan kaldırmaz.

* * *

Bilgilenme süreci insanın ihtiyacına paralel gerçekleşmekte ve bilgilenme hacmi büyüdükçe de bilgiler ihtiyaç üretmeye başlamaktadır.

İnsanın bilgilenme süreci genellikle ihtiyaçlarını takip eder. İhtiyaçlarının dışında bilgilendiği de vakidir. Fakat bilgilerinin kahir ekseriyeti ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. İhtiyaç mefhumunu genel manada anlamak gerekir. Günlük ve bedeni ihtiyaçlarla sınırlamak konunun anlaşılmasını engelleyecektir.

İnsanın entelektüel ihtiyaçları da listeye dahildir ve bu çerçevede hatırlanmayan birçok ihtiyacın olduğu unutulmamalıdır.

İnsanın zihni faaliyetlerinin önemli sebeplerinden birisi ihtiyaçlardır. İhtiyacın olmadığı zamanlarda zihni faaliyetin gerçekleşme ihtimali zayıftır. Özellikle de düşünce faaliyetinde (zihni faaliyet ile düşünce faaliyeti farklıdır) ihtiyaçların tayin ediciliği daha net olarak kendini göstermektedir.

İhtiyaçların bilgi tabanlı olmayanı ve bilgi tabanlı olanları mevcuttur. Bilgi tabanlı olmayan ihtiyaçlar insanın his (duygu) yoluyla farkına varabildiği temel ihtiyaçlardır. Bunların neler olduğunu her insan bilir. Bedeni ihtiyaçlar ve temel hissi ihtiyaçlar bunlardandır. İnsanın yemek ihtiyacını fark etmesi için bilgilenme süreci şart değildir. Yemek ihtiyacının karşılanma şekilleri için bilgilenme süreci gereklidir ama açlığı insan hissen anlamakta ve fark etmektedir.

Bilgi tabanlı ihtiyaçlar ise, bilgisi edinilmeden ihtiyaç olduğu dahi fark edilmeyen ihtiyaçlardır. Temel ihtiyaçlar dışındaki ihtiyaçları insan bilgilenme yoluyla hisseder ve fark eder. Mesela insan bilgisayarın bilgisine sahip olana kadar onun ihtiyaç olduğunu fark etmez. Bilgisayar icat edilmeden ve hayata girmeden önce böyle bir ihtiyacın olmadığı malumdur. Fakat bilgilenme süreci bilgisayarı da kapsadığında ve bilgisayarın sunduğu imkânlar anlaşıldığında ihtiyaç olduğu fark edilecektir.

Akıl yeni alanlara kapalı olduğunda ve bilgilenme sürecini bitirdiğinde (kapattığında) yeni bilgilere ulaşamayacağı için nelere ihtiyacı olduğunu bilmeyecektir. Hayattaki gelişmeler (özellikle bilim ve teknolojideki gelişmeler) takip edilmediğinde insan kendi sınırlı hayat alanında yaşamaya devam edecek ve bazı hadiseler zorlamadığı müddetçe de ihtiyaç listesi sabit kalacaktır. Bu durum aklın bünyesinin gelişmesini önleyecek ve hayatın gerisinde kalmasına sebep olacaktır.

İhtiyaç listesi hayat alanı ve hayat seviyesi ile sınırlıdır. İnsanın yaşadığı hayat seviyesi (zihni manada hayat seviyesi) sabit

kaldığında bu seviye ne kadar gelişmiş olursa olsun hayatın gelişmesi devam ettiği için bir müddet sonra geride kalacaktır. Hayatın gerisinde kalan akıl, gerici akıldır ve bünyesi bir müddet sonra hayata karşı dayanamaz ve direnemez hale gelecektir.

* * *

Bilgi idrak faaliyetini (burada düşünce faaliyeti de denebilir) mümkün kılan temel malzemedir ve idrak faaliyeti neticesinde bilgi ve fikir meydana çıkmaktadır.

İnsanın düşünce ufku doğrudan dil ve bilgi ile ilgilidir. Dil ile ilgili olarak söylemek gerekirse ne kadar kelime biliyor ve kullanabiliyorsa o hacimde ufku vardır. Bilgi ile ilgili söylemek gerekirse hangi konularda bilgi sahibiyse ufkunun ihtiva ettiği konular onlardan ibarettir.

Varlık, hayat ve insana dair düşünebilme kudreti düşünce ufkundan farklı bir konudur mutlaka ama düşünebilme kudreti neticede ufuk ile ilgilidir. Düşünce ufku aynı olan insanların idrak kudreti farklı olabilir ama düşünce ufku büyük olan insanın idrak kudreti daha fazla olabilir.

Düşünce ve idrak faaliyeti bilgi ile doğrudan ilgili olduğuna göre, bilgilenme miktarı ve seviyesi önemlidir. Bilgilenme miktarı bir konunun (varlık veya vakıanın) genişliğini, ilişkilerini, irtibatlarını, boyutlarını ve sınırlarını anlamayı mümkün kılar. Bilgilenme seviyesi ise bir konunun derinliğine anlaşılmasına imkân verir.

Bir konu hakkında gazetelerden bilgi sahibi olmak ile bilim merkezli bilgi sahibi olmak arasındaki fark, bilgilenme seviyesini göstermektedir. Veya varlık hakkında beş duyu ile bilgi sahibi olmak ile ilmi araştırmalarda kullanılan teknik araçlarla bilgi sahibi olmak arasındaki farklılık bilgilenme seviyesine iyi bir misaldir. Veya bir konu hakkında genel bilgilere sahip olmak ile o konu hakkındaki teorileri tartışacak kadar bilgilenmek, bilgilenme seviyesini gösterir.

Bilgilenmenin her seviyesinde gerçekliklerin değiştiğini görmek kabildir. Hakikaten derinleşme istikametindeki her adımda varlığın "gerçeklikleri" değişmekte ve tanımlamalar farklılaşmaktadır. Varlığın mahiyetine nüfuz etmek için bilgilenme seviyesini mümkün olduğunca yüksek tutmak şarttır.

Varlık hakkındaki eski bilgiler veya genel bilgiler, maddenin hacmi ve kütlesi olduğu istikametindedir. Oysa fizik bilimindeki yeni gelişmeler ve özellikle kuantum fiziğinin ulaştığı son veriler maddenin kütlesi ve hacminin olmadığı istikametindedir. Aklın bünyesindeki madde ile ilgili bilgiler eski bilgiler olarak kalırsa ve ilmi verilere ulaşılmazsa insanın materyalist olması mümkün olabilmektedir. Fakat kuantum fiziği maddeyi kütlesiz ve hacimsiz noktaya kadar takip (tahlil) ettiği bu dönemde materyalist olmanın tüm bilgi tabanı yok olmuştur.

Materyalist dünya görüşlerinden birine mensup olmak bir tercih meselesidir mutlaka. Fakat bu tercihin eski ve yanlış bilgiler üzerine bina edilmesi insanın kabul ve tahammül edebileceği bir durum olmamalıdır. En azında madde ile ilgili yeni veriler ve bilgiler çerçevesinde materyalizmin yeniden tanımlanması gereği açıktır.

İnsanların bilgi ile dolandırıldıkları ve aldatıldıkları artık anlaşılmalıdır. Bir konuda sathi (yüzeysel) bilgiler ile farklı gerçekliklerin kabulü sağlanmakta ve aslında ise o konunun gerçekliği başka mahiyetler taşıyabilmektedir.

Aklın bünyesini teşkil eden bilgilerin eskimiş olması (ilmi gelişmelerin yeni bilgilere ulaşmış olması) veya yanlış bilgilerin bulunması halinde aklın doğru faaliyette bulunamayacağı malumdur. Bilgilerin kontrol edilmesi ve doğru bilgilere yeterince yüksek seviyede sahip olunması şarttır. Aksi taktirde yanlış yapıldığını ve hatta yanlış düşünüldüğünü dahi fark etmeden hayata devam edilecektir. Üstelik yanlışın savunucusu olmak da cabası…

* * *

Bilgilenme sürecinin yönü ve konuları hayat çerçevesini ve alanını oluşturmakta ve hayat alanı da bilgilenme sürecini etkilemektedir.

Aklın bilgilenme istikameti insanın hayat alanlarını oluşturmaktadır. Akıl hangi konuya veya mecraya yönelirse o istikamette hayat alanları üretmekte veya üretilmiş hayat alanlarını ihtiva etmektedir.

Hayat alanının ihtiva ettiği (kapsadığı) konular bilgilenilmiş konulardır. Bilgilenilmeyen alanlarda hayatın üretilmesi ve yaşanabilmesi kabil değildir. Aklın bünyesinin kapsadığı alanın hayat alanından geniş olması gerekir. Eğer akıl hayat alanı ile sınırlı bir bünyeye ve bilgi hacmine sahip ise gelişmesi durmuş demektir. Hayat alanından en az bir santim(!) daha geniş bir alana sahip olmalıdır ki, yeni hayat alanları açabilsin. Bu meyanda aklın bünyesini oluşturan bilgiler gözden geçirilirken, yeni konulara (alanlara) dönük bilgilenme sürecini tetikleyecek bir yapının oluşturulmasına çalışılmalıdır.

Hayat alanında bulunan konular hakkındaki bilgilenme derecesi ise hayatın seviyesini teşkil eder. İnsanın kendine yetecek kadar hayat alanı oluşturmsı halinde dahi, bilgilerin kontrol edilmesi ve geliştirilmesi lüzumu bu noktada ortaya çıkar. Hayat alanına dahil olan konular hakkındaki bilgilenme derecesi kafi olmayabilir. Bu durumda yaşanılan hayat seviyesinin yüksek olmayacağı anlaşılabilir bir durumdur.

İnsanın hiçbir konuda yeterli bilgiye sahip olamayacağı unutulmamalıdır. Zira her konudaki bilgi sürekli çoğalmakta ve gelişmektedir. Kafi miktar bilgi bir dönem için mümkün olsa bile o dönemden sonra (hatta günümüzde bir saat sonra bile) bilgilenme zafiyeti ortaya çıkmaktadır.

İnsanın yaşadığı hayat seviyesi genellikle iktisadi manada anlaşılır. Oysa hayat seviyesi idrak seviyesi ile ilgilidir. Varlık ve vakıalara nüfuz etme derecesi hayat seviyesini tayin eder. İktisadi hayat seviyesinin kendi alanında bir vaka olduğu doğrudur.

Fakat zengin bir insanın dahi sığ bir idrak seviyesine sahip olması halinde yaşadığı hayat seviyesinin fakir insandan çok farklı olmadığı, günümüz dünyasının madde merkezli hayat kavrayışında zor anlaşılabilir bir durum olduğunu inkar etmek mümkün değildir.

İnsan iki tür imkâna sahiptir. Birincisi ve önemlisi zihni imkânlar, ikincisi ise maddi imkânlardır. İdrak derinliği fazla olan insan zihni imkânlara sahip, zengin olan insan ise maddi imkânlara sahiptir. Hayattan alınabilecek zevk (haz değil) zihni imkânlar ile paraleldir ve maddi imkânlardan faydalanmak da zihni imkânlarla sınırlıdır.

AKLIN KONUMUNU GÜÇLENDİRME VE GELİŞTİRME

Aklın konumu, insan iç dünyasında bulunduğu yerdir. Diğer iç alem unsurları ile irtibatı ve münasebetleri konumunu tayin eden önemli faktörlerdir. Konumunun merkezi nitelik taşıyıp taşımadığı öncelikle tespit edilmelidir. Çünkü akıl, insanın merkezi olabilecek birkaç unsurdan birisidir.

Teşekkül etmiş ve gelişmiş bir akıl, insanın merkezidir. Aklın üstünde bulunabilme imkân ve kudreti sadece şuurdadır. Şuurun dışında akıldan daha güçlü unsur ve mekanizmaların olması mümkündür ama asla aklın üstünde yer almazlar. Duygu ve zekâ akıldan güçlü olabilirler ama akla hükmedemezler. Aklı etkilemeleri mümkündür fakat akla emredemezler. Hatta duygunun aklı etkisiz hale getirmesi ve insan iç dünyasında kendi hükmünü icra etmesi kabildir ama aklı manivela olarak kullanabilecek kadar fonksiyonlarından arındıramaz. Tüm bunlar gelişmiş bir akıl için söz konusudur. Teşekkül süreci tamamlanmamış olan akıl duygu tarafından manivela olarak kullanılabileceği gibi malzeme olarak dahi kullanılabilir.

Aklın konumunu güçlendirmek, merkezi noktaya getirmek ve orada güçlendirmektir. Aklın merkezi noktaya getirilmesi ve güçlendirilmesi için iki konu ehemmiyet (önem) arz eder. Birincisi aklın bünyesinin merkezi konumu elde edecek ve koruyacak kadar gelişmiş olması, ikincisi ise merkezi konumdaki dengelerin kurulabilmesi ve devam ettirilebilmesidir.

*Aklın merkezi konum için gerekli olan bünyeye sahip olması

Aklın insan iç dünyasında merkezi konumu işgal edebilmesi ve orayı muhafaza edebilmesi için sahip olması gereken bünye, teşekkül sürecini tamamlamış olması halinde mümkündür. Teşekkül süreci bitmemiş, bazı safhalar eksik kalmış veya tüm safhalar tamamlanmış olsa dahi her safha hakkıyla tamamlanmamış olması halinde aklın merkezi konuma yerleşmesi mümkün olsa dahi o konumunu muhafaza etmesi çok zordur.

Aklın, bilgilenme safhasını, kuralların oluşması safhasını, değerlerin oluşması safhasını ve metotların oluşması safhasını sağlıklı ve tam kapasiteyle aşarak bünyesini teşkil etmiş olması şarttır. Dünyanın içinde bulunduğu çağ ile paralel olarak yeterli bilgilenmeye sahip olmayan insan iç dünyasında aklın teşekkülü mutlaka problemli ve sağlıksızdır. Hayatın yaşanabilmesi ve anlaşılabilmesi için gerekli olan "kuralların" elde edilememesi ve yerleşik hale getirilememesi halinde aklın bünyesinin oluşamayacağı unutulmamalıdır. Kurallarla harmanlanarak elde edilmiş değerler olmadığı taktirde akıl sadece matematik bir bünyeleşmeye gidecektir ki bu durumda "robot insan" türünden bir varlık ortaya çıkacaktır. Akıl sadece kurallardan ibaret bir bilgisayar işlemcisi değildir. Kurallarla değerleri harmanlayacak bir bünyeleşme "insan aklı" için şarttır. Değerlerin oluşmasından sonra hayatın paradokslarına, çelişkilerine ve çıkmazlarına takılmadan yaşayabilmesi için gerekli olan metotların oluşması ve kullanılabilir hale getirilmesi gerekmektedir. (Aklın bünyesinin oluşması konusu "Akıl" isimli eserimizde incelenmiştir.)

Kuralların oluşmadığı veya hayatı taşıyacak kadar çoğalmadığı taktirde akıl, faaliyetlerini herhangi bir zemine oturtamayacaktır. Hayatın büyük bir kısmı kurallarla inşa edilmekte ve yaşanabilmektedir. Hayatın kurallarla ilgili kısmının aklın bünyesinde yer almaması, en küçük birlikleri ve birimleri dahi darmadağın eder. Mesela aileyi oluşturmak ve devam ettirebilmek kabil olmaz.

Değerler aklın bünyesinin harcıdır. Bilgilerin, kuralların bir arada bulunmasını ve metotların kullanılabilmesini mümkün kılar. Değerler olmadığı taktirde bilgilerin muhafazası mümkün olmayacağı gibi kuralların gerekçeleri ortadan kalkar. Özellikle kuralların muhafazası imkânsız olur. Bilgilerin muhafazasına devam edilebilirse de herhangi bir kurala riayet etme lüzumu açıklanabilir olmaktan çıkar.

Ailenin başlıbaşına bir değer olduğu aklın bünyesine yerleştirilmemişse eğer, babaya hürmet ve itaat, anneye hürmet ve muhabbet, kardeşe hürmet ve merhamet etmenin bilgi tabanı olsa dahi gerekçesi ve manası olmayacaktır. Helal ve haram değerleri aklın bünyesine yerleşmediğinde alışverişe hile katmamanın açıklamasını bulmak ve kurala (kişinin menfaatine rağmen) riayet etmek imkânsız hale gelecektir.

Metotlar aklın bünyesine yerleştirilememiş ve aklın faaliyetlerindeki temel unsurlar (hatta merkezi unsurlar) haline getirilememişse, hayatın çelişkileri karşısında akıl ağır "kabul" ve "ret" tavırları üretecektir. Metotlar olmadığı taktirde kurallarla faaliyet gösterecek olan akıl, çelişkilerle karşılaştığında, çelişkinin bir tarafını kabul edecek ve diğer tarafını ret edecektir. Oysa hayat çelişkilerden ibarettir ve onları terkibe erdirecek (sentezleyecek) olan akıldır ama aklın bünyesinde bulunması gereken metotlardır.

Akıl metotlara sahip değilse ve onları maharetle kullanabilecek seviyeye ulaşmamışsa eğer, ferdiyetçi (liberal) ve cemiyetçi (sosyalist) düşünce sistemlerini üretecek ve bunlardan birini kabul diğerini ret edecektir. Hayatın fert ve cemiyetin toplamı ile

meydana geldiğini anlamanın zor olmadığı malumdur ama akıl metotları bünyeleştirememişse veya yanlış metotları bünyeleştirmişse eğer bu kadar garip ve ahmakça düşünceler üretebilmekte ve taraf olabilmektedir.

Keza kadın erkek zıtlığında da aynı durumun ortaya çıktığı müşahede edilmektedir. Kadınların kendi haklarına sahip çıkmak için gösterdikleri çabalar, aklın metodik bünyesi gelişmediğinde feminist temayülleri tetiklemekte ve bir türlü "insan terkibinin" kadın-erkek toplamında meydana geldiğini anlamamaktadır. Aynı durumun erkeklerde de gerçekleştiğini tespit etmek lüzumu izahtan varestedir.

Feminist bir kadının, kadın-erkek çelişkisini terkibe (bütünlüğe) erdirecek metodik aklı oluşmadığı için aklının merkezi konuma oturamayacağı veya merkezi konumunu muhafaza edemeyeceğini anlaması için aşık olması kafidir. Aşık olduğunda feminist düşüncelerinin bir anda tuzla buz olduğunu gördüğünde aynı zamanda aklının merkezi konumunu kaybettiğini fark etmeyebilir. Fakat feminist düşünce yapısıyla aklının ördüğü şekliyle aklı merkezi konuma oturmuş ise eğer, bu düşünce örgüsü dağıldığında aklı da merkezi konumunu kaybedecektir. Zira bu durumda duyguları aklın merkezi konumunu ortadan kaldırmıştır.

Aklın bünyesini oluşturan bilgiler, kurallar, değerler ve metotlar gözden geçirilmeli, gerekli olanlar değiştirilmeli, eksik olanlar tamamlanmalı, zayıf halde olanlar güçlendirilmelidir. Özellikle de aklın teşekkül sürecinin tamamlanmış olup olmadığı dikkatle incelenmeli ve eğer süreç eksikse onun öncelikle tamamlanmasına gayret edilmelidir.

Aklın konumunun güçlendirilmesi için bünyesine dönük faaliyetler ancak bir "akıl tasavvuru" ile gerçekleştirilebilir. Akıl tasavvurunun temelde iki ciheti vardır. Birincisi teknik tarafı ikincisi ise dünya görüşüdür. Akıl tasavvurunun teknik tarafı, aklın teşekkül süreci ile ilgilidir. İdeolojik tarafı ise aklın bünyesinde bulunması gereken bilgiler, kurallar, değerler ve metotların muhtevası ile ilgilidir.

Mesel Müslüman bir insanın bilgilenmesi gereken alan sadece fizik alan değil aynı zamanda metafizik alandır. Sahip olması gereken kurallar hem insanlara dönük muhteva taşımalı ve hem de Allah'a dönük bir muhteva taşımalıdır. Değerlerini zaten İslam'dan alır. Metotlar ise hem teknik metotlardır ve hem de İslami değerlerden alınan metotlardır.

Buna mukabil materyalist bir insanın metafizik alanlarda bilgilenme ihtiyacı yoktur. Kurallarının muhtevası sadece insanlara dönük olacaktır vesaire.

Dikkat edilirse materyalist kişilerin kuralları sadece insanlara dönük olduğu için herhangi bir konuda insanları aldatabilmesi bir imkân meselesi haline gelmektedir. Aldatmanın hukuki (cezai) neticelerinden kurtulabileceğine kanaat getirdiğinde bunu yapması mümkün olabilir. Ama Müslüman bir kişinin insanları aldatabilme imkânına sahip olması halinde dahi Allah'ı aldatamayacağını bildiğinden dolayı insanları aldatması bir imkân meselesi olmaktan daha öte bir hadisedir.

İnsanın bir akıl tasavvuruna sahip olarak aklını yeniden gözden geçirmesini gerektiren durumların meydana gelebileceği vakadır. Akıl tasavvuru konusu ise uzun bir bahistir ve burada anlatmak mümkün değildir. (Akıl tasavvuru konusu "akıl ve insan" isimli eserimizde incelenmiştir.)

*Merkezi konumda dengelerin kurulması ve devam ettirilebilmesi

Aklın merkezi konuma sahip olabilmesi için insan iç dünyasındaki tüm unsurların ve mekanizmaların kendi bünyesinde nispeten de olsa temsil edilmesi ve onların faaliyetlerini gerçekleştirmesine yardımcı olması gerekir. Hemen belirtelim ki, akıl iç alem unsurlarının faaliyetlerini iptal etmeye kalktığında, bunu bir müddet gerçekleştirmiş olsa bile mütemadiyen gerçekleştiremeyecek ve ilerleyen zamanlarda o unsurun tazyiki altında ezilecektir. Baskı altına alınmış olan unsurun bir zaman sonra patlaması ile akıl merkezi konumunu kaybedebilecektir.

İnsan iç dünyasında cereyan eden ve edecek hadiselerin hangi merkeze bağlı olduğuna bakılmaksızın akıl tarafından desteklenmesi ve gerçekleştirilmesine yardımcı olması önemlidir. Akıl eğer zihni faaliyetlerin her çeşidini kendi ekseninde gerçekleştirmiyor veya kendi ekseninde gerçekleşmesine müsaade etmiyorsa bir müddet sonra merkezi konumunu kaybeder.

Zihni faaliyetlerin akıl ekseninde gerçekleşmesi, zannedildiği gibi tüm faaliyetlerin akıl tarafından gerçekleştirilmesi değildir. Aklın buna hiçbir zaman kudreti kafi gelmeyecektir. Aklın dışında zihni faaliyetlerin gerçekleşmesi mümkündür ve akıl buna karşı durmamalıdır. Aklın zihni faaliyetleri kendi eksenine çekmesi, her zaman kontrol etmesi manasına da gelmemektedir. Bazen zihni faaliyetlerin neticelerinde meydana gelen verilerin akıl tarafından değerlendirilmesi de kafidir. Mesela ağır duyguların zuhuru halinde meydana gelecek zihni faaliyet, akıl tarafından kontrol edilebilir değildir ve akıl bu faaliyetleri kontrol etmeye çalıştığında bünyesi zarar görür. Bu durumda yapacağı iş, duygunun zuhurundan sonra meydana gelen neticeleri bir an önce değerlendirmek ve kontrol altına almaktır.

Aklın merkezi konumunu muhafaza edebilmesi için en önemli iki kaynak ile bağlantısını ve ilişkilerini sağlam tutması ve dikkatli yürütmesi gerekir. Duygu ve zekâ… Zor olan duygu ile ilişkileri dengede götürmektir. Zeka ile problem çıkması yüksek zekâlarda söz konusudur.

Zeka ile problem çıkmayabilir ama zekâdan yeterince faydalanmak güçlü bir akıl için şarttır. Aklın zekânın faaliyetlerine müsaade etmesi veya zekânın faaliyetlerinden elde ettiği verimleri değerlendirmesi için uygun bir bünyeye sahip olmalıdır. Zekanın yeni konulara yönelmesi halinde (zekâ yeni konulara genellikle yönelir) elde edeceği verimlere aklın yabancılık çekmesine rağmen reddetmemesidir. Bunun için aklın bünyesini ve faaliyet alanlarını sabitlememesi ve yeniliğe açık olması gerekir. (Bu konu aklın münasebetlerini güçlendirme bölümünde incelenmiştir.)

Akıl için daha zor olan duygu ile münasebetlerini dengede yürütebilmesidir. Akıl insandaki tüm duyguları zapt altına alabilme kudretine sahip değildir. Kudreti dışında kalan duyguların zuhurunu engellemek çabasına girmeden zuhur şekillerini ve yollarını üretmeli ve bu yollar denetim altına almalıdır. Kudreti dahilinde olan duyguları ise belirli şekillere kavuşturmalı ve zuhuruna yardımcı olmalıdır.

Aklın kudreti dışında olan duygulara etki edebilmesinin dolaylı yolu iyi incelenmelidir. Güçlü duygular insan iç dünyasını ve özellikle de aklı darmadağın edebilecek etkiler üretebilmektedir. Aklın bu noktadaki mahareti ve başarısı insanın ferdi bütünlüğü için olduğu kadar cemiyet hayatının da muhafazası bakımından fevkalade önemsenmelidir.

Akıl güçlü duyguların zuhur zamanını fark edebilir. Zuhur etmelerinin zamanlamasını mutlak manada yapamaz ama bir müddet geciktirebilme imkânı vardır. Bu müddet içinde duygunun zuhur mecrasını ve mekanını ve biçimini oluşturabilir. Bunları oluşturduğu taktirde duygu aklın belirlediği şekillerde zuhur edecek ve kontrolsüz bir durum ortaya çıkmayacaktır. (Bu konu aklın münasebetlerini güçlendirme bölümünde incelenmiştir.)

AKLIN MÜNASEBETLERİNİ GÜÇLENDİRME

DUYGUYU KULLANABİLME MAHARETİNİ GELİŞTİRME

Aklın duyguyu kullanabilme ve ondan faydalanabilme imkânı vardır. Her çeşit duygunun ve belli bir sınırın üstünde zuhur eden duyguların akıl tarafından kullanılamayacağı vakadır. Fakat akıl tüm faaliyetlerinde duygudan faydalanmaktadır. Akıl, duygunun katkısı olmaksızın bir faaliyeti gerçekleştirmesi mümkündür ama misali pek azdır.

Aklın duygudan azade (bağımsız) olarak gerçekleştirdiği faaliyetler, mekanik faaliyetlerdir. Mekanik faaliyetleri matematik işlem yapmak gibi anlamak kabildir. Sadece bilgilerle gösterdiği faaliyetler duygudan arındırılmış faaliyetler olarak kabul edilebilir. Fakat duygunun bilgilerin mahiyetine de nüfuz ettiği unutulmamalıdır. Aklın tam manasıyla duygudan azade şekilde faaliyet gösterebilmesi için kullanacağı bilgi malzemesinin de duygudan arındırılmış olması gerekmektedir.

Bu nokta ilginçtir. Mesela vatansever bir insan için "vatan" mefhumu aynı zamanda hissi (duygusal) mahiyet taşır. Bu sebeple vatan ile ilgili tüm bilgiler duygunun nüfuz ettiği bilgilerdir. Bu kişinin vatan ile ilgili gerçekleştirdiği akli faaliyetlerinin duygudan azade olduğunu iddia etmek mümkün değildir.

İnsan enerji ihtiyacını duygudan karşılamaktadır. Bir faaliyet için gerekli olan iştiyak, iştiha, zevk, şevk, haz, arzu, ideal vesaire saiklerin tamamı duygu tabanlıdır. Herhangi bir konuda iştiyak

sahibi olmadan o konuda faaliyet göstermenin zorluğu malumdur. Akıl ile duygu her ne kadar birbirine zıt gibi görünse de aklın duyguya olan ihtiyacı hat safhadadır. Tezat ilişkisi, aklın ihtiyaç duymasına mani olmamaktadır.

Aklın duygusuz faaliyette bulunması ihtimali teorik olarak ne kadar mümkün olsa da pratikte bu ihtimal fevkalade az gerçekleşmektedir. Kaldı ki, bu ihtimal fazla olsa ve hakikaten aklın tüm faaliyetlerini duygudan azade olarak gerçekleştirmenin bir yolu bulunsa dahi, bu yapılmamalıdır. Aklın duygusuz faaliyetler gerçekleştirmesi ve bunu alışkanlık haline getirerek süreklilik kazandırması ihtimali bir an için mümkün olarak kabul edilse ortaya çıkacak netice, "robot insan" olurdu. Duyguların esiri olmamak gerektiğine dair düşünce yanlış olmasa dahi, duygudan arındırılmış bir hayatı yaşamak vahim bir hata olurdu.

Anlaşıldığı üzere, duygusuz olmamalı ama duygunun esiri de olunmamalıdır. Duygunun esiri olunduğunda akıl fonksiyonlarını veya pratiğini kaybetmektedir. Duygudan arındırıldığında da kişi, "insan" özelliğini kaybetmektedir. Aklın duygu ile ilişkisinin ayarını ve dengesini kurması insan için fevkalade önemlidir.

Aklın duygu ile ilişkisini dört temel üzerinde kurmak gerekir. Duyguyu kullanabilme ve ondan faydalanabilme mahareti, duygunun zuhurunu temin edebilme mahareti ve duyguyu kontrol edebilme mahareti…

*Duyguyu kullanabilme ve ondan faydalanabilme maharetini geliştirme

Aklın duyguyu kullanma maharetini geliştirmenin altyapısı var. Akıl duyguyu zaten kullanmaktadır. Aşina olmadığı bir durum değildir. Aklın tüm faaliyetlerinde duygudan az veya çok faydalanması, duyguyu kullanabilme maharetinin altyapısını teşkil eder.

Akıl ile duygu arasında zıt ilişki olduğu ve duygunun zuhur ettiğinde aklın geri çekildiği anlayışı bir tarafıyla doğru bir tarafıyla yanlıştır. Bu anlayışın doğru ve yanlış noktalarını tespit ettiğimizde aklın duyguyu kullanabilme maharetini geliştirebilmenin

ilk adımını atmış oluruz. Güçlü duyguların zuhuru halinde aklın geri çekildiği doğrudur. Duyguların güçlü olması, aklın bünyesinin güçlülüğü ile paraleldir. Bir insanda güçlü denilen duygu başka bir insanda güçlü değildir. Zira her insanın akıl gücü farklıdır. İnsanlar duygu dendiğinde güçlü duyguları anladıkları için duygunun zuhur etmesi halinde aklın geri çekildiğine kanaat getirmekte ve akıl ile duygu arasındaki zıtlık ilişkisini mutlak olarak anlamaktadırlar. Oysa her duygu çeşidi güçlü olmadığı gibi, mahiyeti gereği güçlü olabilecek olan duyguların da her zuhur edişi aynı güçte olmayabilir. Aklın bünyesinden daha güçlü olan duygular karşısında aklın etkisiz kalacağı bilinmelidir. Aklın bünyesinden daha güçlü olmayan duygular ne kadar güçlü olursa olsun o insan için güçlü duygu değildir.

Aklın bünyesi ne kadar güçlüyse ve gerçekleştireceği faaliyetin hacmi ne kadar büyükse, duyguyu kullanabilme imkânı o derecede büyük olacaktır. Anlaşılacağı üzere iki nokta önemlidir. Aklın bünyesinin güçlü olması ve gerçekleştireceği faaliyetin hacminin büyüklüğü…

Aklın bünyesinin güçlü olması halinde mesele yoktur. Fakat bu kitabın konusu zaten aklı güçlendirmektir. Bu sebeple aklın bünyesinin güçlü olması ihtimali bir tarafa bırakılarak, faaliyetinin hacminin büyük olması ihtimali üzerinde durmak gerekir.

Aklın duyguyu kullanabilme ve ondan faydalanabilme maharetini kazanmak, hacmi büyük faaliyetleri gerçekleştirmekle mümkündür. Aklın faaliyetlerinin hacmi ne ise kullanabileceği duygu o nispette olacağı için, küçük faaliyetlerle duyguyu kullanabilme maharetini geliştirmesi mümkün değildir. Akıl tüm faaliyetlerinde duyguyu kullandığı ve ondan faydalandığı için, gerçekleştirdiği faaliyetin hacmi kullandığı duygunun miktarını tayin eder. Bu nokta ilginçtir. Normal zamanda ve aklın faaliyetinde ihtiyaç duyulmaksızın zuhur eden belli güçteki duygu akıl tarafından zapt edilememesine rağmen, aynı güçteki duygu aklın hacmi büyük faaliyetleri için gerektiği noktada akıl o duyguyu rahatlıkla kullanabilmektedir.

Aklın gerçekleştireceği faaliyetin hacmi ne kadar büyük olursa, o faaliyet için gerekli olan enerji (duygu) aklın tasarrufu altına girebilmektedir. Aklın günlük ihtiyaçları karşılamak için gösterdiği faaliyetleri, düşük yoğunluklu duygularla mümkündür. Akıl günlük ihtiyaçları karşılamak için gösterdiği faaliyetleri mutat (rutin) hale getirir ve hacmi büyük faaliyetler göstermezse duyguyu kullanabilme maharetini geliştirme imkânı bulamayacaktır.

Aklın hacmi büyük faaliyetleri, "büyük düşünce" olarak isimlendirilebilir. Akıl, büyük düşüncelere aşina olmalı ve bunları gerçekleştirmek için çaba göstermelidir.

Büyük düşüncelerin gerçekleştirilmesi, aklın tüm hacmini kullanmasıyla mümkündür. Büyük düşüncenin gerçekleştirilmesi, zengin bir malzeme, yüksek nitelikli metotların derin bir şekilde kullanılması, girift (karmaşık) ilişkilerin özündeki düzene nüfuz etmekle mümkündür. Aklın bunu yapabilmesi, tüm kapasitesini kullanarak ancak mümkündür. Bütün bunlarla beraber büyük düşüncenin enerji ihtiyacının da karşılanması gerekmektedir. Enerji ihtiyacını duygunun karşılayacağı malumdur. Duygu büyük düşüncenin gerçekleşmesi için gereken zihni organizasyonda yerini almadığı taktirde büyük düşünce üretmek veya büyük düşüncelere mensup olmak kabil değildir.

Duygu, büyük düşüncenin iştiyakını, arzusunu, muharrik kuvvetini (zorlayıcı gücünü) oluşturur. Duygu olmadığında aklın üretebileceği büyük düşünce teorik alıştırmadan ileriye gitmeyecektir. Bu haliyle dahi büyük düşünce üretmenin faydalarından bahsetmek kabildir ama sürekli böyle olması hayalle sınırlı bir düşünce üretme faaliyetini alışkanlık haline getireceği için orta ve uzun vadede zararlı olabileceği unutulmamalıdır.

Büyük düşünceler üretme çabası, aklın kapasitesini zorlayacağı için, aklın gelişmesini tetikleyecektir. Akıl büyük düşünceleri üretme çabasına girdiğinde kendi eksikliğini fark edebilecek ve eksikliğini gidermek için kendine dönebilecektir.

Büyük düşünce üretme çabası sadece aklın bünyesini zorlamayacak aynı zamanda insan iç dünyasının tamamını zorlayacaktır. İnsan iç dünyası akılla birlikte harekete geçecek ve aklın merkezinde organize olacaktır. Akıl, zihni dünyanın merkezine oturma imkânı bulacağı gibi zihni dünyanın eksiklerini de fark edebilecektir. Bir taraftan kendi merkezi konumunu güçlendirecek diğer taraftan zihni gelişmeyi tetikleyecektir.

İnsan iç dünyasını topyekûn harekete geçiren büyük düşünce üretme çabası, aynı zamanda duyguyu da harekete geçirecektir. Duygu büyük düşünce üretme organizasyonunda tabi olarak yerini alacak ve düşüncenin büyüklüğü nispetinde kendini aklın hizmetine (tasarrufuna) verecektir. Akıl duyguyu kullanabilmek için ayrıca bir çaba göstermeksizin duygunun kendi tasarrufuna girdiğini görecektir.

Büyük düşünce üretme teşebbüsü, aklın duyguyu kullanabilme maharetini geliştirecek en geçerli yoldur. Bu yol hem duyguyu kullanabilme maharetini geliştirecek ve hem de aklın bünyesini kuvvetlendirecektir.

* * *

Büyük düşünce üretme çabasından başka yollarla duyguyu kullanma ve ondan faydalanma maharetini geliştirecek yollar var. Duyguyu sevk etmeyi öğrenmek, onu kullanma maharetini geliştirir. Duyguyu sevk etmek, mevcut duygunun (zuhur etmiş olan duygunun) kullanılmasını mümkün kılar.

Duyguyu sevk etmek, zuhur etmiş duygunun muhtevasında bulunan enerjiyi başka bir alanda kullanabilmektir. Duyguyu, zuhur ettiği istikamette kullanmak için sevk etmek gerekmez. Zuhur ettiği istikamette duygudan faydalanmak zaten kolaydır ve her insan farkında olsun veya olmasın bunu yapmaktadır. Ama duygunun zuhur ettiği istikametten farklı bir istikamette veya alanda kullanabilmek hakikaten maharet ister.

Tepki olarak zuhur eden duygular genellikle kısa vadelidir. Birine öfkelenen kişi, ona olan öfkesini gösterebilirse o duyguyu tatmin ettiği için duygu tükenir. O duyguyu tatmin etmek için

öfkesini küfrederek, kızarak, hakaret ederek, küfrederek veya kaba kuvvet kullanarak sergilediğinde duygu tükenecek ve yok olacaktır. Duyguyu bu şekilde tatmin etmenin hiçbir faydası olmadığı malumdur ama insanlar genellikle bu şekilde tatmin etme yolunu tercih etmektedirler. Özellikle de öfkelenilen bir şahıs değil de bir müessese veya fikir ise bu şekilde duyguyu tatmin etmek tamamen faydasızdır.

Tartışma esnasında muhatabı tarafından ilgili konuyu bilmediği söylendiğinde bu etki benliğine çarpacak ve bir tepki (mesela öfke) üretecektir. Bu duyguyu tatmin etmek için muhatabına kızmak yerine o konuyu gerçekten bilmiyorsa enerjisini o konuyu öğrenmeye ve anlamaya harcaması, duygunun sevk edilmesidir.

Duyguyu zuhur ettiği istikamette kullanmak da mümkündür. Fakat zuhur ettiği şekliyle değil de aklın organize edeceği şekilde kullanmak, duyguyu kullanma maharetinin ta kendisidir. Mesela duyguyu zuhur ettiği zaman diliminde kullanıp tüketmek yerine zamana yayarak enerji kaynağı olarak kullanmak çok zaman gerekli ve faydalıdır. Tepki duygularından bu şekilde faydalanmak mümkündür.

İçinde yaşadığı sisteme öfkelenen kişi, sisteme küfrederek rahatladığında (deşarj olduğunda) öfkenin ürettiği enerjiyi boşuna harcamış olur. Oysa öfke en güçlü enerjilerden biridir. Kısa vadeli olduğu için kullanılması zordur ama bu özelliği enerji deposu olduğu gerçeğini değiştirmez. Sisteme küfretmek yerine, o öfkeyi, sistemi değiştirmek istikametinde kullansa ve bunun için kendini geliştirmeye çalışsa müthiş bir enerji kaynağına sahip olduğunu görecektir.

* * *

Aklın duyguyu kullanabilme mahareti, sistematize edildiği taktirde fevkalade imkânlar oluşturabilir. İnsanlar, aklın duyguyu kullanabileceğini kabul etmedikleri için bu konu üzerinde çalışmamakta ve devasa bir boşluk oluşturmaktadırlar. Bu boşluğu doldurduklarında birçok yanlışı yapmaktan sakınabilecekler, yapamadıkları bazı işleri yapabilecek noktaya gelecekler, en önemlisi de akıl ile duygu arasındaki dengeyi kurabileceklerdir.

Duygunun kullanılması için özel usuller geliştirmek gereği açıktır. Fakat duygunun kullanılması için özel usuller geliştirmek mümkünse de bunları standardize etmek (her insanın kullanabileceği usuller) neredeyse imkânsızdır. Bu sebeple her insanın kendi mizaç hususiyetleri (karakter özellikleri) ve zihni gelişmişlik seviyesine uygun usuller geliştirmesi daha kolay ve daha uygulanabilir mahiyet taşımaktadır.

*Duygunun zuhurunu temin edebilme

Duygu zuhur ettiğinde onu kullanabilmek ve ondan faydalanabilmek mahareti önemlidir. Fakat duygunun lüzumlu olduğu zamanlar zuhur etmeme ihtimali olduğu unutulmamalıdır. Bu durumlarda aklın duyguyu üretmesi gerektiği düşünülebilir. Fakat akıl duygu üretemez. Duyguyu üretemediği için yapması gereken, duygunun zuhurunu davet etmektir.

Akıl herhangi bir konuda faaliyet göstermek için duygunun olması gerektiğinde onu hazır bulamayabilir. Hakikaten birçok durumda yapmamız gereken işler vardır ama hissi altyapı (duygunun zuhuru) olmadığı için gerekli faaliyeti yapamamaktayız. Akıl faaliyeti için gerekli olan enerjiyi (duyguyu) bulamadığı için atalete düşmekte ve faaliyeti gerçekleştirememektedir.

Modern dünyanın (modern dilin) motivasyon diye isimlendirdiği durum budur. Lüzumlu olmasına rağmen aklın gerekli faaliyeti göstermemesi motivasyon eksikliği olarak teşhis edilmektedir. Motivasyon tabirinin tanımsızlığı veya müphemliği (belirsizliği) insanın psikolojik mekanizmalarını tahlil etmede ve çalıştırmada eksik kalmaktadır. Burada motivasyon kelimesinin belirsizliğine takılmaktan kurtulmak ve insan iç dünyasındaki mekanizmaları netleştirmek için kendi dilimizi kullanmayı tercih ettik. Genel anlamda duygu ve özel anlamda mesela iştiyak kelimelerini kullanmak daha anlaşılır ve daha pratik olmaktadır.

Akıl bir konuda faaliyette bulunmak istediğinde gerekli enerjiyi (duyguyu) bulamıyorsa yapması gereken iş o konudaki faaliyetinden önce, gerekli olan duyguyu davet etmek veya duygunun

zuhur şartlarını oluşturmaktır. Duygunun zuhur şartları oluşturulduğunda o duygunun zuhur ettiği görülecektir. Duygu zuhur ettikten sonra gerekli faaliyeti gerçekleştirme imkânını elde etmiş demektir.

Akıl, duygunun zuhur şartlarını oluşturmayı öğrendiğinde, insan kendi motivasyonunu kendisi gerçekleştirecek, dış dünyadan (mesela bir uzmandan) yardım alma ihtiyacı duymayacaktır. Bu durum aç olana balık vermek yerine balık tutmayı öğretmenin en orijinal yoludur.

İnsanın faaliyette bulunması için gerekli duygunun zuhur etmemesi ataletin (tembelliğin) başlıca sebeplerinden biridir. Ataletin yenilmesi ve özellikle de süreklilik arz edecek bir çalışma temposunun yakalanması için başarılması gereken en önemli hadiselerden birisi, duygunun zuhurunu temin edebilecek akli melekenin kazanılmasıdır. Duyguyu davet edebilme maharetinin kazanılması, sürekli enerji üretebilme imkânına sahip olmaktır. Bu özelliğin ne kadar önemli olduğu izaha muhtaç değildir.

* * *

Duyguyu davet etmek, duyguyu üretmek değildir. Aklın duyguyu üretme imkânı ve gücü yoktur. Fakat duygunun zuhur şartlarını oluşturabilir veya duygunun izlerini takip ederek onun zuhurunu tetikleyebilir.

Duygunun zuhur şartları oluşturulduğunda duygunun mutlaka zuhur edeceğini söylemek kabil değildir ama büyük ihtimalle zuhur edeceğini beklemek de yanlış değildir. Zuhur şartları oluşturulan duygunun zuhur etmesi için sebep vardır ama zuhur etmemesi için sebep bulmak zordur.

Bastırılmış duyguların zuhur şartları oluşturulduğunda duygunun zuhuru garanti edilmiş olur. Bastırılmış duygular, depolanmış duygular değildir. Duyguların depolanması mümkün değildir. Aslında duyguların bastırılması da mümkün değildir. Duygunun bastırılmasından kasıt, zuhurunun engellenmesi demektir. Zuhuru engellenmiş duyguların zuhur şartları oluşturulduğunda meydana gelen duygular, bastırılarak depolanmış duygular değil, yeni

duygulardır. Zuhurunun önündeki engeller kaldırıldığında ve zuhur şartları oluşturulduğunda zuhuru garanti edilmiş olacaktır.

Hakikaten bazen duyguların zuhur etmesi sosyal ve fizik şartlar gereği zararlıdır. O şartlarda zuhuruna engel olmak doğrudur. Fakat zararlı olan duygunun kendisi değil zamanlamasıdır. Bu sebeple farklı şartlarda ve zamanda o duygunun zuhurunda fayda bulunmaktadır. Bu tür duyguların zuhurunu temin etmek kolaydır.

Duygunun izlerini takip ederek onu güçlendirmek ve zuhurunu temin etmek, duygunun tekrarı gibidir. Duygunun tekrarının mümkün olmadığı doğrudur. Her zuhur eden duygu mahiyet olarak başka zamanda zuhur eden duyguya benzese dahi aynısı değildir. Fakat mahiyetleri aynı olan duyguların önceki zuhurunda bıraktığı izleri takip ederek yeniden zuhuruna imkân hazırlanabilir.

Âşık bir insan, aşık olduğu kişi ile bir çay bahçesinde sohbet ederken çalan müzik, o duygunun izlerini depo eder. O müzik tekrar dinlendiğinde duygunun izleri bulunabilir. Aynı müziği dinleyen kişinin o duyguyu davet ettiği ve duygunun da çoğunlukla zuhur ettiği müşahede edilmiştir.

Duygunun izlerini takip ederek zuhurunu temin etmek, daha önce yaşanan duygular için söz konusudur. Daha önce yaşanılan duygunun yeterince tatmin edilmemiş olması halinde bu yola başvurulabileceği gibi o duygunun güzelliğinden dolayı tekrar yaşanmak istenebilir. Bu tür durumlarda duygunun izini takip ederek zuhur şartlarını oluşturmak kolay bir yoldur.

Duygu zuhur ettiği şartlara izlerini bırakır. Bu nokta ilginçtir. İnsan bir hadiseyi tüm iç dünyasıyla yaşamaktadır. Bir duyguyu yaşarken iç dünyasındaki tüm unsurlar bir şekilde etkilenmekte ve zuhur şartlarının oluşturduğu kompozisyon hafızaya yerleşmektedir. O kompozisyon tekrar oluşturulduğunda ve hatta kompozisyondaki bir veya birkaç unsur meydana getirildiğinde o duygunun zuhuru mümkün olabilmektedir.

Duygu müziğe sirayet ettiği gibi taşa, ağaca, bir kıyafete veya herhangi bir eşyaya dahi sirayet edebilmektedir. Mesela bir ağaç altında buluşan sevgililer, daha sonra o ağacın altına yalnız başına geldiğinde dahi benzer duyguları yaşayabilmektedir.

*Duyguyu kontrol edebilme maharetini geliştirme

Akıl güçlü duyguları doğrudan kontrol edebilme kudretine sahip değildir. Bunları dolaylı olarak kontrol edebilmenin maharetine sahip olmalıdır.

Akıl, duygunun zuhur mecralarını, alanlarını ve şekillerini oluşturabilir ve buralarda zuhurunu temin edebilir. Bu durumda duygu ne kadar güçlü olursa olsun aklın şablonlarında zuhur edeceği için kontrol altına alınmış olur.

Akıl hayat alanlarını ve hayat mecralarını oluşturabilmektedir. Hayatın içinde akacağı mecralar, insan iç dünyasında meydana gelebilecek her türlü hadiseyi içine alabilmektedir. Hayat alanları, hayatın bir konuda yaşanabileceği imkân alanı olduğu için tefekkür (düşünce) faaliyetlerinin gerçekleşme alanlarıdır. Duygu da bu duruma uyar.

Aklın değerlerinin güçlenmesi durumunda ahlaki değerler ve kuralların insan faaliyetlerini çerçeveleyici bir etkisi olduğu vakadır. Duygu bu çerçeveleri zorlamak istidadına ve gücüne sahiptir ama eğer zuhuru bu çerçeveler içinde mümkün olabiliyorsa zorlaması için bir sebep de bulunmamaktadır.

Güçlü duyguların zuhuru mutlaka kendi gerçeklik (hissi gerçeklik) çerçevesine sahiptir ve insandaki akli ve ahlaki gerçeklikle sınırlı değildir. Çok güçlü duyguların akli ve ahlaki çerçeveleri darmadağın ettiği de vakadır. Her şeye rağmen duyguların zuhuru için gerekli olan çapta mecraların oluşturulabilmesi halinde o çerçeve içinde kalmasının mümkün olduğu görülmüştür.

Çok güçlü duyguların zuhur edeceği alanların ve mecraların, aklın faaliyetleri için gereken hacimden daha büyük bir hacim istediği unutulmamalıdır. Aklın bünyesi ne kadar güçlendirilmiş ve hacmi ne kadar büyütülebilmişse o derecede güçlü duyguların zuhur şartlarını ve çerçevelerini üretebileceği bilinmelidir. Aşk, zapt edilemeyecek kadar güçlü duygulardan biri olmasına rağmen, aşkı dahi aklın oluşturduğu mecralar içinde yaşayabilen insanların olduğunu insanlık tarihi kaydetmiştir.

Netice olarak gelişmemiş akılların güçlü duyguları kontrol edemeyeceği vakadır. Fakat en güçlü duyguları dahi oluşturduğu mecralara dökebilmiş akıl formlarının oluşturulabildiğinin bilinmesi, ümitsizliği yok edecek niteliktedir.

* * *

Normal güçteki duyguların kontrol edilebilmesi daha kolaydır. Akıl duygunun zuhur şartlarını, alanını ve mecrasını kendisi oluşturduğu taktirde duyguyu kontrol edebilme imkânına sahip olmaktadır. Unutulmaması gereken nokta tam burasıdır. Duygu aklın oluşturduğu şartların dışında zuhur ettiğinde aklın kontrol edebilmesi imkânsızdır.

HAFIZAYI KULLANABİLME MAHARETİNİ GELİŞTİRME

Akıl hafızayı iki yolla kullanır. Birincisi, hafızadaki bilgilere ulaşarak kullanmak, ikincisi ise hafızayı tefekkür yoluyla kullanmak…

Hafızadaki bilgiler sabit bir şekilde istif edilmiş halde durmazlar. Hafıza canlı bir bünye (organizma) olarak sürekli hareket halindedir. Hareketi, deveran etmek şeklindedir. Deveran, tek değildir. Birçok deveran aynı anda ve birbiriyle çelişmeksizin (daha doğrusu çatışmaksızın ve çarpışmaksızın) süregider.

Genel bir deveran vardır ve bu diğer tüm deveranları içine alır. Genel deveran, hafıza uzayı gibidir. Bu uzayın içinde kaç tane deveran meydana gelirse genel deveranın kompozisyonu içinde varlığını devam ettirir.

Hafızadaki bilgilerin hangileri daha güçlüdür, sorusunun cevabı, bilgilerin hangi deveran içinde hareket ettiği ile ilgili olarak cevaplandırılır. Hafızadaki her deveran, bilgileri muhafaza bakımından farklı niteliklere sahip olabilmektedir.

Hafızada çok sayıda deveran vardır. Fakat belli başlı olan deveran çeşitleri vardır ki, önemlidir. Mesela akli bilgi deveranı, hissi (duygusal) bilgi deveranı ve genel bilgi deveranı… Genel bilgi deveranı, ezberlenmiş bilgilerin deveranıdır ve en zayıf bilgi deveranı budur. Akli bilgi deveranı, idrak edilmiş (anlaşılmış) bilgi deveranıdır ki bu deverana dahil olan bilgiler tefekkür faaliyeti ile elde edilmiş bilgiler olduğu için daha kuvvetlidir. Hissi bilgi deveranı, idrak edilmiş olsun veya olmasın insanın benliğini etkileyen ve her bilgiye karşılık bir duygu olan veya duyguyla harmanlanmış olan bilgi deveranıdır. Hissi bilgi deveranı da genel bilgi deveranından kuvvetlidir fakat akli bilgi deveranından kuvvetli veya zayıf olma ihtimali vardır.

Hafıza konusu, "İnsan" isimli eserimizde incelenmiştir. Burada aklın hafızayı kullanabilme maharetini geliştirme konusu incelendiği için, akli bilgi deveranı konusu üzerinde duracağız.

*Hafızayı tefekkür yoluyla kullanabilmek

Hafızadaki en güçlü bilgiler idrak edilmiş bilgilerdir. İdrak edilmiş bilgiler ve üretilmiş bilgiler. Üretilmiş bilgilerin diğer adı, fikirdir.

İdrak faaliyeti (düşünce faaliyeti) aklın tüm kapasitesini ve malzemelerini harekete geçirdiği gibi insan iç dünyasını da azami kapasitede çalıştırır. İdrak faaliyeti neticesinde elde edilen fikirde (üretilmiş bilgide) insan iç dünyasının her unsurunun katkısı bulunmaktadır. Bu sebeple üretilmiş fikirlerin irtibat (bağlantı) sayısı, mesela ezberlenmiş bilgilerin irtibat sayısından kat kat fazladır. Bilgilerin (ve fikirlerin) irtibat sayısı ne kadar fazlaysa hafızada bulunduğu konum o derecede mühimdir. İçinde bulunduğu deveran güçlü bir deverandır ve kendisi güçlü bilgi olarak hafızada muhafaza edilir.

Bilgilerin (ve fikirlerin) muhtevasında bulunan tedailer (çağrışımlar), intibalar ve hatıralar o bilginin irtibatlarının önemli boyutlarıdır. Ezberlenmiş bilgilerin tedaileri ve intibaları sıfıra

yakındır. Fakat idrak edilmiş veya üretilmiş bilgilerin tedaileri ve intibaları sayısız zenginliktedir.

Bir bilgiye kaç türlü bağlantıyla ulaşılabiliyorsa o bilgi hafızada güçlü şekilde muhafaza edilmektedir. Bilginin hafızadaki geri plana atılması, bağlantılarının zayıflaması veya ortadan kalkmasıyla söz konusu olmaktadır. Bir bilginin bağlantısı çok olduğu taktirde, bağlantılarının zayıflaması ve yok olması o kadar uzun zaman alacaktır.

* * *

Ezberlenmiş bilgiler, kişinin kendisiyle ilgili olmayan bilgilerdir. İdrak edilmiş bilgiler ise kişinin kendisine malolmuş bilgilerdir. Üretilmiş bilgiler (fikirler) ise zaten kişinin kendisinindir. İnsan kendine ait olan ile kendine ait olmayan bilgileri farklı hafıza deveranlarında ve farklı güçte muhafaza etmektedir.

İnsanın kendine ait olan bilgiler (ve fikirler) o insanın kişiliğine katılmıştır. Hatta kişiliğini oluşturan malzeme niteliğindedir. İnsanın kişiliğini unutması söz konusu olmayacağı için bu tür bilgileri daha güçlü şekilde muhafaza ediyor olması anlaşılabilir bir durumdur.

İdrak edilmiş bilgiler ve üretilmiş fikirler, hafızada çekim merkezi oluşturur. Çekim merkezi, diğer deverana dahil olan bilgileri de kendine bağlayacaktır. Bağın bazen güçlü bazen zayıf olması mümkündür. Zayıf veya güçlü olsun, hafızayı kendi merkezinde organize edecektir. Hafızadaki organizasyon aynı zamanda zihni organizasyonu tayin eder. Zaten idrak edilmiş bilgi ve üretilmiş fikirler sadece hafızada yer almazlar. Aynı zamanda aklın bünyesinde de yer aldıkları için zihni organizasyonun kaburgasını oluştururlar.

* * *

İdrak edilmiş bilgi ve fikirlerin hem hafızada hem de aklın bünyesinde yer alması çok önemlidir. Ezberlenmiş bilgiler aklın bünyesine sirayet etmezler, sadece hafızada bulunurlar. Bir bilgi veya fikir hem hafızada ve hem de aklın bünyesinde bulunduğu taktirde, onun unutulması mümkün olmadığı gibi gerektiğinde hatırlanması da çok kolay ve çabuktur.

Akıl bir konuda faaliyet göstermek istediğinde, gerekli malzemeleri (bilgiyi) hafızada arar. Aklın ezberlenmiş bilgiler arasından malzeme araması ve bulması bir zaman ister. Bu durum aklın faaliyetlerini yavaşlatır. Aklın bünyesinde bulunan malzemeler (bilgi ve fikirlerin) hafızadaki karşılıkları ile sürekli bir ilişki içindedir. Bunları hafızada aramak zorunda kalmaz. Kendi bünyesinde öz olarak bulunduğu için faaliyete bunlarla başlar. Bu malzemelerin hafızadaki karşılıklarını bulması ise zaman almaz. Her iki malzeme arasındaki ilişkinin mahiyeti ve yoğunluğu, hafızadaki malzemeleri aramayı zamana yaymaz. Hatta aramayı gerektirmez.

Bir bilgi veya fikrin aklın bünyesinde bulunması, insandaki hafıza dışında aklın da bir hafızası olduğunu göstermektedir. Bu durum (aklın hafızası) kabul edilecek olursa eğer, insan hafızası ile aklın hafızası arasında mahiyet farklılığı olduğunu da kabul etmek gerekecektir. Zira insandaki hafıza gibi ayrı bir akıl hafızası olmadığı açıktır.

Bilginin ezberleme yoluyla edinilmesi, aklın müdahalesini gerektirmediği için, akıl faaliyetlerinde bu malzemelere ihtiyaç duyduğunda onları hafızada aramak durumunda kalır. Bilgilenme süreci, ezber şeklinde değil de aklın müdahalesi yoluyla (idrak ederek) gerçekleştiğinde o malzemeyi akıl hem tanıyacak, hem kendi bünyesine alacak ve hem de hafızadaki yerini net bir şekilde bilecektir.

* * *

Hafızayı tefekkür yoluyla kullanma maharetini geliştirmenin yolu, hayatın temel alanlarında asgari ihtiyacı karşılayacak kadar bilginin idrak edilmesi ve fikrin üretilmesi ile mümkün olur. İnsan, kendine bir hayat oluşturmak isterse ve sadece kendi hayatını (başkalarının ürettiği hayatı değil) yaşamak isterse, hayatın üzerine oturduğu alanlarda idrak faaliyetini azami derecede gerçekleştirmiş olmalıdır.

İnsan, önce kendi kişiliğini teşhis etmiş olmalıdır. Kişiliğini teşkil eden unsurları, oluşumları, mekanizmaları ve malzemeleri idrak etmelidir.

İnsan, yaşamak istediği hayatı tarif edebilmeli ve o çerçeve içindeki hayatı idrak etmiş olmalıdır.

İnsan en azından kendi hayatını çerçeveleyen varlık üzerinde tefekkür faaliyetinde bulunmalı ve kullandığı veya kullanabileceği kadar yakın mesafede olan varlıkları anlamış olmalıdır.

Bu üç alanda bilgilenme yolu olarak idrak etme suretiyle bilgilenmeyi öğrenmek ve başarmakta fayda bulunmaktadır.

* * *

Hafızanın tefekkür yoluyla kullanılması mahareti gelişmiş insanlarda ortaya çıkabilecek bir problemden bahsetmek gerekir. Bilgilenme sürecini idrak etme yoluyla yaşayan ve bunu yerleşik bir alışkanlık haline getiren insanlarda, ezberleme zafiyeti gelişebilmektedir. Ezberleme yoluyla bilgi edinmenin lüzumlu olduğu alanlar az değildir. İnsanlar telefon numaralarını idrak etmek zorunda değildir ve onları sadece ezberleyerek hafızalarına naklederler. İdrak yoluyla bilgilenen insanlarda telefon numarası ezberlemek gibi bir zafiyet gelişebilmektedir.

Telefon numarası misaline takılmadan konu anlaşılırsa, ezberleme yoluyla edinilen bilgilenme ihtiyacının ne kadar geniş bir alanı kapladığı anlaşılır. Böyle bir zafiyete uğramamak için hem idrak yoluyla bilgilenme maharetini kazanmak ve hem de ezberleme yoluyla bilgilenme alışkanlıklarını kaybetmemek gerekir.

ZEKÂYI KULLANMA MAHARETİNİ GELİŞTİRME

*Zekâ ile aklın birlikteliğinin lüzumu

Zekâ hürriyetin, akıl mecburiyetin temsilcisidir. Zekâ hürriyet alanını ister veya üretir, akıl mecburiyet alanının gereklerini yerine getirir. Hayat, hürriyet ile mecburiyet alanlarının uygun bir

kıvamda harmanlanmasıyla (ya da bunların müşterek alanının oluşturulmasıyla) meydana gelir veya yaşanabilir mahiyete kavuşur. Mecburiyet alanı ihmal edildiğinde hayat dağılır, hürriyet alanı ihmal edildiğinde hayat kendi içine çöker ve mutatlaşır.

Zekâ ile aklın ilişkisini uygun bir tarzda kurabilmek fevkalade zor ama o kadar da önemlidir. Birbirinden müstakil olan bu iki unsurun ayrı yönlere doğru hareket etmesi halinde hayatı muhafaza etmek kabil olmayacaktır. Bu iki unsurun mahiyetlerinde var olan zıt istikametler, tek hayat alanı içinde bir daire oluşturabilecek biçimde harmanlanamazsa, birlikteliği sağlamak imkânsızlaşacaktır.

Zekânın bilinmeyen alanlarda gerçekleştirdiği faaliyetlerle yeni hayat alanlarının açılmasına katkısı gözardı edildiğinde hayatın gelişmesi ve ilerlemesi gerçekleştirilemeyecektir. Aklın bilinen alanlardaki faaliyetleri ile varlık ve vakıalara intibak fonksiyonu gözardı edildiğinde hayatın yaşanması zorlaşacak veya imkânsız hale gelecektir. Zekâ hayatı üretmek, akıl hayatı yaşanabilir hale getirmek kudretine sahiptir ki, her ikisi de hayat için birbirine denk nispette lüzumlu ve vazgeçilmezdir.

İnsanı bilinmeyene doğru savuran zekâ, cesareti ve fethi (fatihlik ruhunu) temsil ederken, bilinmeyen alanda meydana gelecek tehlikelere karşı temkinli davranan akıl ise emniyet ve tedbiri temsil eder. Hayat hangisinden vazgeçebilir?

Zekâ insanı kuralların hapsinden kurtararak hürriyete kavuşturur ve temiz havayı teneffüs ettirirken, akıl kuralların oluşturduğu düzene bağlı kalmakla kaosu ve kaosun yıkıcılığını önler. Her iki durumda vazgeçilmez olduğu gibi beraber bulunmak zorundadır. Bu da hayatın tabiatı ve bu tabiatın mecburiyetidir.

*Zekâ ile aklın birlikteliğinin mekanizması

Zekâ ile aklın birlikteliğinin lüzumu bir tarafa, mahiyetlerinin birbirine benzemediğini bildiğimize göre beraberliklerini kurmak nasıl kabil olacaktır? Nasıl bir mekanizma zekâ-akıl birlikteliğini oluşturabilir?

Bu soru her ne kadar zekâ ve aklın mahiyetleri ile ilgiliyse de bunların dışında başka şartlar ve sebeplerle de ilgilidir. En önemlisi insan iç dünyasının genel bütünlüğüdür.

Zekâ ile aklın mahiyetlerinin birbirine zıt olmasına rağmen bir kompozisyon oluşturacak ya da bir sistemin dişlilerini teşkil edecek özellikler taşıdığı tespit edilmelidir. Bu durumun en bariz şekilde görüldüğü konu, idrak sürecidir. Zekâ ve akıl idrak süreçlerinin birer safhasını gerçekleştirmekle aslında birbirini tamamlayan ve birbirine ihtiyaç duyan iki ayrı unsurdur.

Zekâ "bilinmeyen alanda" ve akıl "bilinen alanda" faaliyet göstermekte ve bu faaliyetler idrak sürecinin iki ayrı safhasını oluşturmaktadır. Zekânın bilinmeyen alanda yaptığı faaliyetlerle elde ettiği neticeler, akıl tarafından bilinen alanda idrak edilmedikçe idrak süreci tamamlanmış olmayacaktır. İdrak sürecinin bu kompozisyonu akıl ile zekâyı tabi ve hatta mecburi bir birlikteliğe sevkedebilir. İdrak faaliyetinin arkasında varolan idrak ihtiyacı insanın en güçlü ihtiyaçlarından birisi olduğu için akıl ile zekâ birlikteliğini gerçekleştirmeye dönük insan iç dünyasında kuvvetli bir temayül bulunmaktadır.

Zekâ ile aklın birlikteliğini, insan iç dünyasının genel bütünlüğü temin eder. Zekâ ile aklın birbirine ne kadar ihtiyacı olursa olsun mahiyetlerindeki farklılık onları bir araya getirmez. İnsan iç dünyasındaki bütünlük ve bu bütünlüğün akıl ve zekâya yansıyan yönü onları bir arada tutabilir. İç dünyanın bütünlüğünün yalnız başına bunu yapması kabil değildir ama zekâ ile aklın idrak sürecinde birbirini tamamlayan özelliği ile birleştiğinde netice meydana gelmektedir.

*Zekâ ile aklın birlikteliğinin neticeleri

**Azami idrak imkânı

Zekâ ile aklın birlikteliğinin temin edilebilmesi halinde insan idrak imkânını en üst sınırına çıkaracaktır. Zekâ ve akıl idrak

süreçlerinde birbirine engel olmak yerine yardımcı olduğu durumda idrak sürecinin kompozisyonu tamamlanmış olur.

Zekâ bilinmeyen alanda faaliyette bulunurken, akıl onun hemen arkasında bulunur ve zekânın elde ettiği neticeleri zaman geçirmeden değerlendirirse, zekâ bilinmeyen alanda bulunan konunun ne kadarını idrak ettiğini veya ne kadarını bilinen alana taşıdığını fark eder. Aklın bu desteği zekâya bilinmeyen konudaki faaliyetlerini eksik bırakmasına mani olur. Akıl zekâya bu desteği vermez veya hemen vermezse zekâ bilinmeyen konudaki faaliyetinin nerede durması gerektiğini fark etmez ve bu sebeple eksik faaliyette bulunabilir. Bu nokta çok önemlidir. Zekâ bilinmeyen konudaki faaliyetin sonuna kadar götürmezse, bilinmeyen konu bilinen alana intikal ederken eksik intikal etmiş (tamamen idrak edilmemiş) olacağından dolayı, yarım anlaşılmış olacaktır. Daha kötüsü aklın o konuyu tam anladığı zannına sahip olması, o konunun zekâ tarafından tekrar idrak faaliyetine konu edinmemesidir ki, bilinmeyen konunun bilinen konu olarak insan iç dünyasında yer edinmesi kalıcı hale gelecek ve yanlış değerlendirmeler meydana gelecektir.

Aklın zekânın hemen arkasında bulunması, zekânın faaliyetlerinde boşluk bırakmasına mani olacaktır.

Akıl ile zekânın birlikteliği sağlandığında, zekânın bilinmeyen alanlarda faaliyetlerde bulunabilmesine aklın katkısı olacaktır. Akıl bilinen konuları veya konuların bilinen yönlerini netleştirdiğinde zekânın faaliyet alanları da ortaya çıkacaktır. Akıl ile zekâ birlikteliği sağlanmadığı taktirde aklın bilinen alanları zekâya sunmamasından dolayı zekânın bilinen alanlarda faaliyette bulunması söz konusu olabilir. Zekâ ile akıl arasında mesafe oluştuğunda aklın bilinen alanı aydınlatmaması zekânın bu türden tekrarlara düşmesine sebep olabilir.

Aklın bilinen alanları veya konuları netleştirmesi, zekânın hem rahat faaliyette bulunabilmesine hem de verimli çalışmasına imkân hazırlar.

Akıl ile zekânın birlikteliğinin sağlanması durumunda idrak sürecinin "bilinmeyen alanda faaliyet" ve "bilinen alanda faaliyet" safhaları gerçekleşmiş olacaktır. Zekânın bilinmeyen alanlarda yaptığı faaliyetlerden elde edilen neticeler akıl tarafından bilinen alanlara taşınarak idrak faaliyetine konu edinmeden idrak süreci tamamlanmış olmayacaktır. Bu sebeple zekânın idrak faaliyeti "tabi idrak faaliyeti" olarak isimlendirilmiştir ve idrak sürecinin tamamını temsil etmemektedir.

Bilinmeyen alandaki faaliyetlerin neticeleri, bilinen alana taşınarak orada diğer konular ile harmanlanmadan idrak sürecinin tamamlanması söz konusu değildir. Akıl, zekânın bilinmeyen alandan elde ettiği neticeleri bilinen alana taşıyarak burada kendisi idrak etmedikçe idrak süreci tamamlanmış olmayacaktır. Akıl bu faaliyeti yapmaz veya yapamazsa, zekânın elde ettiği neticelerin bir anlamı olmayacak veya en azından pratik fayda elde edilemeyecektir.

****İç dünyanın dengesinin kurulması**

Akıl ve zekânın zıt istikametlere doğru yönelmesi idrak parçalanmasını meydana getirecektir. İdrak parçalanması aynı zamanda insan iç dünyasında lüzumsuz ve hatta zararlı alanların meydana gelmesine sebep olacaktır.

Akıl ile zekâ birbirine aykırı istikametlere yöneldiğinde zekânın faaliyetlerinden elde edilen neticelerin akıl tarafından değerlendirilmemesi söz konusu olabilecek ve bu durumda zekânın elde ettiği neticelerin muhafaza edilmesi için ayrı bir zemin ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Normal şartlarda zekânın elde ettiği neticeler akıl tarafından değerlendirildiği için aklın alanında bulunmaktadır. Ayrı bir alan meydana geldiği ve bu alana da akıl müdahale etmediği veya edemediği durumda akıl ile zekânın faaliyetleri ayrı alanlarda ortaya çıkacak ve her ikisi de yarım kalacaktır.

Akıl ve zekânın ayrı alanlarda oturması ve birbirini tamamlamaması halinde insan iç dünyasında parçalanma meydana gelecektir.

İnsan iç dünyasında birçok alan vardır ama bu alanlar insanın tabiatı gereği bulunmaktadır. Akıl ile zekânın farklı istikametlere yönelmesinden kaynaklanan farklı alanları ortaya çıkarması insan tabiatına uygun olmadığı gibi hem aklın hem de zekânın faaliyetlerinin yarım kalmasına sebep olmaktadır.

****Gelişme ve ilerleme**

Zekâ ile aklın birlikteliğini gerçekleştirme halinde insan gelişme ve ilerleme imkânını bulur. Zekânın bilinmeyen alanlarda faaliyette bulunabilme imkânı insanın bir seviye veya çerçevede donmasını engeller. Aklın zekânın faaliyetlerinden elde ettiği neticeleri değerlendirmesiyle beraber hem elde edilen yeni verimler ve hem de ufkun ve hayat alanının genişlemesi ile aklın bünyesi gelişir ve kuvvetlenir.

Akıl ve zekâ birlikteliğinin temini halinde idrak imkânının azami seviyeye çıkması zaten gelişme ve ilerleme için en önemli noktadır. Neticede gelişme ve ilerlemeyi idrak faaliyeti ve bu faaliyetin sürekliliği ve yoğunluğu ile açıklamak kabildir.

Aklın bilinen alanlarda faaliyet gösterdiği, zekâ ile paralel çalışmadığı durumda aklın kendi alanında donacağı ve insan ufkunu daraltacağı veya en azından genişletemeyeceği malumdur. Özellikle hayatın devamını temin edecek kadar bir bünyeye sahip olan aklın bunu geliştirme çabasına girmeyeceği, bu durumda gelişme ve ilerlemenin mümkün olmayacağı bilinmelidir. Akıl yalnız başına ancak mecburiyet alanını doldurabilecek ve bu alanın gereklerini yerine getirebilecektir. Hayatın devamını mümkün kılan bir bünye ise mecburiyet alanını doldurmuş demektir ki, ileriye doğru hamle yapmanın kaynaklarına ve sebeplerine sahip değildir.

(Bu yazı, "Zekâyı Kullanma Metodu" isimli eserimizden alınmıştır. Zekânın kullanılması konusu o eserimizde incelendiği için burada ayrıca incelenmemiştir.)

AKLI GÜÇLENDİRMENİN YOLLARI

AKLI BESLEME

*Aklı beslemenin gerekliliği

Aklın ihtiyaçları vardır. Aklın farkında olduğu ihtiyaçları ve farkında olmadığı ihtiyaçları bulunmaktadır. Aklı beslemek bu bakımdan iki türlüdür. Biri, aklın farkında olduğu ihtiyaçlarını temin etmek diğeri ve daha önemli olanı, farkında olmadığı ihtiyaçlarını temin etmektir.

Aklın farkında olduğu ihtiyaçlar, genellikle aklın mevcut hacminin çeşitlilik ihtiyaçlarıdır. Hacminin genişlemesi ve derinleşmesini gerektirmeyen fakat mutat hale gelen faaliyetlerinin, bünyesini atalete sevketmesini önleyecek olan ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar aklın bünyesinin güçlenmesine sebep olmaz. Aklın bünyesini güçlendirmeyen ihtiyaçlarını burada incelemeye gerek duymadık.

Aklın farkında olmadığı ihtiyaçlar daha farklıdır. Akıl oluşumunu tamamlamış olduğu ihtimalde kendi bünyesindeki çeşitlilik ihtiyacı dışında bir ihtiyaç hissetmeyecektir. Aklın oluşumunu tamamlamadığı dönemlerde yeni konulara veya mesela yeni mantık formlarına ihtiyaç duyması kabilken, oluşumunu tamamladığında bunlara ihtiyaç duymaz.

Aklın ihtiyaç duymamasına rağmen bazı ihtimaller vardır ki, aklın ihtiyaç duymasını ilzam eder. Bu ihtimaller aklın bünyesinden

kaynaklanmayan durumlardır ve aslında aklın ihtiyaç duymasından ziyade, aklın mevcut haliyle üstesinden gelemeyeceği hadiselerle karşılaşmasının ortaya çıkardığı bünye zafiyetinin zorlamasıdır. İnsanda sınırları zorlayıcı bir zekâ kapasitesi, tamamını tüketemediği bir enerji üretimi ve hayatı ve varlığı kavramaya dönük ideolojik veya başka sebeplerden kaynaklanan zihni faaliyet lüzumu… Bu ihtimallerde akıl, varlık ve vakıalar karşısında yeterli bir bünyeye sahip olamamanın ortaya çıkardığı eksiklik ya da zayıflıktan dolayı yeni konu veya düşünce formlarına (bu arada mantık formlarına) ihtiyaç hissetmeye başlar.

Sınırları zorlayıcı bir zekânın hayata ve varlığa karşı müdahil tavrı ya da faaliyeti aklın mevcut bünyesini koruyarak (geliştirmeden) anlamayacağı ve yaşayamayacağı alanların önüne açılmasına sebep olur. Aklın oluşumunu tamamlamış olması bir anlamda alanını çerçevelemiş ve sınırlamış olması anlamına geldiğinden dolayı ihtiyaç hissetmemesi söz konusu olabilmektedir. Oysa ki, zekânın müdahale alanının aklın müdahale alanından daha geniş ve derin olması halinde aklın oluşumunu tamamlamayacağı ve zekâ ile mütenasip bir bünyeye sahip olana kadar kendini gerçekleştirme sürecine devam edeceğini düşünmek yanlış olmaz. Bu durumda sınırları zorlayıcı bir zekâ ihtimalinden bahsetmek biraz anlamsız gelmiyor değil. Fakat akıl aynı zamanda bir bütünlüğe ulaştığında bünyesinin tamamlama ve kapatma temayülüne sahiptir. Zira akıl yeterince muhafazakardır ve iktifa ettiği alan, hayat için asgari sınırlarda kafi gelen bir büyüklüğe ulaştığında durmak temayülündedir. Bu noktada aklın, zekâ karşısında atalete ya da mukavemete geçme ihtimalini her zaman mümkün görmek gerekir.

Akıl zekânın peşinden gitmek konusunda çok zaman gönülsüzdür ve kendini merkez alan bir tabiatı vardır. Fakat zekâ ile aynı ayarda bir bünyeye kavuşmadan gelişmesini durdurması ve zekânın da bünyesini zorlayacak derecede güçlü ve hacimli olması halinde hayatın yeni alanları ile muhatap olmak zorunda kalacaktır. Bu durumda yeni ihtiyaçları hissetmesi kaçınılmaz

olarak ortaya çıkacak ve akıl, oluşumunu veya en azından gelişimini devam ettirmek durumunda kalacaktır.

Tüketemediği bir enerji üretimine sahip olan insanın enerjisini kullanması bir mecburiyettir ve bunu sadece dış dünyaya sevkederek tüketemez. Tüketebileceğinden fazla enerji üreten insanın bu enerjiyi sadece dış dünyaya akıtması halinde "hiperaktivite" ortaya çıkar. Hiperaktif özelliğin tabiat haline gelmesi (bir anlamda yerleşik hale gelmesi), insanın aklının gelişmesine sebep olmayacağı gibi gerilemesine dahi sebep olabilir. Zira hiperaktivite özelliği, sadece "hareket" niteliği kazandırmakta fakat aynı nispette zihni faaliyete dönüşmemekte ve dolayısıyla sahibine, aklın gelişmesi için gerekli olan iç dünya ile dış dünya arasındaki "dengeyi" kurma imkânı vermemekte ve hatta dengeyi bozmaktadır.

İnsanların ihtiyacından az enerji ürettikleri de vakidir. Ataletin (tembelliğin) sebeplerinden biri budur. İhtiyaç duyulan enerjiden daha az üretilmesi tabi atalet halidir.

Tüketiminden fazla (bir anlamda normal hayatındaki ihtiyacından fazla) enerji üreten insanın bu enerjiyi kullanma mecburiyeti, insanın yeni alanlara yönelmesine sebep olabilir. Fazla olan enerji hem dış dünyada ve hem de iç dünyada tüketildiğinden (hiperaktivite istisnadır çünkü) aklın yeni alanlara ilgi duymasına ve yeni ihtiyaçlar hissetmesine sebep olur.

Aklın farkında olmadığı ihtiyaçların karşılanması, aklın beslenmesi konusundaki en önemli noktadır. Zira bu nokta, aklın gelişmesini temin eden en önemli konudur. Aklın farkında olmadığı ihtiyaçlar ile kastedilen şey, aklın bir derece yüksek akılla (tabir caiz ise eğer) arasındaki farklılıktır. Aklın bir hacim daha büyümesi için gereken zihni ve fiili çalışmalar, aklın farkında olmadığı ihtiyaçlarıdır. Bu anlamda aklın bünyesini geliştirmek için yapılması gerekenler aklın ihtiyaçlarıdır.

Aklın farkında olmadığı ve farkında olmadığından dolayı karşılamak için faaliyette bulunmadığı ihtiyaçları olabilir mi? Ya da bunlara ihtiyaç denilebilir mi? Buradaki gerekliliği ihtiyaç olarak

isimlendirmemizin sebebi, aklın gelişme imkânı olduğu müddetçe gelişmek zorunda olmasıdır. Gelişme imkânı olduğu müddetçe gelişme ihtiyacının olduğu kabul edilmelidir. Zira akıl, sahibi için mümkün olan en yüksek seviyede kendini gerçekleştirmelidir. Gelişme mecburiyeti hayat ile insan arasındaki dengenin kurulabilmesi için şarttır ve buna akıl ihtiyaç duymasa dahi insan ihtiyaç duymaktadır.

Neticede aklın farkında olduğu ve olmadığı ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçların karşılanması gerekir. İhtiyaçların karşılanmaması halinde ortaya çıkacak ihtimaller; aklın kilitlenmesi, aklın atalete düşmesi, aklın donması, aklın muhafazakârlaşması (zaten muhafazakârdır ama bu konuda keskinleşmesi) ve küçülmeye başlamasıdır.

Aklı beslemek birçok şekilde olur. Öncelikle aklın ihtiyaçlarını karşılamak onun beslenmesidir. Fakat aklı besleme onun farkında olmadığı ihtiyaçlarını da karşılamakla tamam olur. Bu çerçevede aklın farkında olduğu veya olmadığı ihtiyaçlarını karşılamak için aşağıdaki alanlarda faaliyette bulunmak gerekir.

*Aklı bilgi ile besleme

Aklın tüm ihtiyaçları bilgi tabanlıdır. Aklın temel malzemesi bilgidir. Tespit edilebilecek her türlü ihtiyaç neticede bilgi formunda akla ulaşacağı için bilgilenmenin kesintisiz devam etmesi gerekmektedir.

Aklın bilgiyle beslenmesinin en önemli yolu, yeni alanlarda ve konularda bilgilenmesidir. Her yeni alan ve konu aklın hacmini genişletecek bir adımdır. (Bilgilenme konusu ayrı bir başlık altında incelendiği için burada temas etmekle iktifa ettik.)

*Aklı bilimle besleme

Bilim bir alandaki sistematik bilgi yekûnudur. Usulleri ve kuralları vardır ve gelişigüzel bilgiyi kabul etmez. Bilgi ile ilmi bilgi

arasındaki temel fark, ilmi bilginin süzülmüş, test edilmiş, üretilmiş bilgi olmasıdır. İlmi bilgi dışındaki bilgiler, dedikoduyu dahi içine alacak kadar geniş bir çeşitliliğe sahiptir.

Bilim ile ilgilenme ve aklın bünyesine intikal edecek olan bilgileri ilmi bilgilerden temin etme, aklın bünyesindeki kuralcı (normativist) özelliğine uygundur. Aklı bilimle beslemek, aklın bünyesinde gelişigüzel bilgileri teşhis etmeye ve bazı bilgilerin yanlış yerlerde (konumlarda) bulunmasını engellemek için fevkalade faydalıdır. Bilimle ilgilenen insanların akli bünyesinin daha güçlü olmasının sebebi, ilmi bilgi ile diğer bilgiler arasındaki farklılıktan kaynaklanır.

İlmi bilginin sistematik oluşu, aklın sistematik bir bünyeye sahip olmasına sebep olur. Kurallar yerli yerine oturur, metotların kullanılmasında maharet kazanılır. Aklın güçlü olmasının birinci şartı, bünyesinin iyi örülmüş olmasıdır. Aklın bünyesinin örülmesi ise belli bir disiplini gerektirir. Bilimde bu disiplin vardır.

Bir noktanın açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Türkiye'de bilim yoktur. Bilim, üretilir. Bilim üretilmediği taktirde bilim değildir. İlmi bilgi üretilen bilgidir. Türkiye'de varolan ise nakli bilgidir. Batı dünyasından nakledilen bilgilere bilim demek adet olmuştur. Nakledilen bilgi, tenkit edilmez. Türk üniversitelerinde bilim olarak okutulan bilgi birikimleri, bilim adamları(!) tarafından üretilmediği gibi tenkit dahi edilmemektedir. Tercüme yoluyla nakledilen bilgiler, bilim olmaktan ziyade iman konusu haline getirilmiştir.

İnsanlığın üretimlerinden ve verimlerinden faydalanmak gerekir mutlaka ama başkalarının ürettiği bilgiyi ezberlemek bilimle iştigal etmek değildir.

*Aklı fikirle besleme

Aklın beslenme kaynaklarının en önemlisi fikirdir. Fikir, tefekkür faaliyetini (düşünce faaliyetini) şart kılar. Aklın beslenmesinden maksat, tefekkür faaliyetini geliştirmesidir. Akıl tefekkür maharetini geliştirmiyorsa beslenmiyor demektir.

Aklı fikirle beslemek, muhatap olduğu (ilgilendiği) fikirler üzerinde tefekkür faaliyetinde bulunmasını temin etmektir. Fikirlerle ilgilenmek, bilgi seviyesinde olabilir. Bu nokta unutulmamalıdır. Aynı bilimin tercüme edilmesinde olduğu gibi… Nasıl ki bilim tercüme edildiğinde (üretilmediğinde) bilim haline gelemiyor ve insan da bilimle ilgilenmiyorsa, fikirlerle de sadece bilgi seviyesinde ilgilenmek (mesela fikirleri ezberlemek) aklın fikirlerle beslenmesi manasına gelmemektedir.

AKLIN MUKAVEMETİNİ GÜÇLENDİRME

Aklın bünyesinin zorlanacağı konuları iki ana başlıkta toplamak mümkündür. Birincisi dışardan gelen etkiler ikincisi bünyesinden kaynaklanan problemler. Bunlara karşı aklın bünyesini korumaya çalışması ve mukavemet etmesi gerekir. Bünyeyi koruması ile mukavemet etmesi aynı anlama gelmemekte, birbirinden farklı metot ve yaklaşımlar gerektirmektedir.

*Dışardan gelen etkiler

Aklın bünyesi yeterince sağlam ve dayanıklı olsa dahi dışardan gelen bir takım etkilere karşı zorlanması mümkündür.

Dışardan gelen etkiler çeşitli niteliklere sahiptir. Etkilerin tamamı aklın bünyesini zorlayacak veya tehdit edecek nitelikler taşımazlar. Aklın bünyesini koruması veya mukavemet etmesini gerektirecek etkiler aklın zararlı olarak gördüğü etkilerdir. Bu etkilerin bir kısmı aklın varlığına dönüktür, bir kısmı ise aklın bir özelliğine veya kuralına dönüktür.

Aklın varlığına dönük etkiler aklı yok edici nitelikteki tehditlerdir. Diğer tehditler aklın varlığına yönelik olmadıkları için aklı yok edici bir nitelik arz etmezler.

Aklın varlığına dönük etkiler, aklı iptal veya imha edecek nitelikte ve güçtedirler. Bu tür etkiler, insan iç dünyasından (fakat aklın bünyesi dışından) kaynaklanabileceği gibi dış dünyadan da gelebilir. İnsan iç dünyasından kaynaklananlar dış dünyadan gelenlerden daha güçlü olmasına rağmen iç dünyadaki bütünlükten dolayı akıl ile bir şekilde ilişki içinde bulunmaları söz konusudur ve dış dünyadan gelen etkiler kadar yıkıcı olmayabilir. Dış dünyadan gelen etkiler ise akıl ile ilişki içinde olmadıkları gibi müşterek bir zeminleri de olmayabileceği için daha az güçlü olmalarına rağmen daha yıkıcı olabilirler.

*Bünyesinden kaynaklanan problemler

Aklın güçlü bir bünyeye sahip olabilmesi için, insan iç dünyasının imkânları ile paralellik oluşturması, sistematik bir bünyeye sahip olması ve hayat tarzı ile tezada düşmemesi gerekir.

Mesela insanın zekâ kapasitesi ile paralel bir akıl bünyesi oluşmadığı durumda akıl zekânın faaliyetlerini ve verimlerini taşıyamayacaktır. Zekadan gelen etkiler de aklın bünyesi dışından gelen etkilerdir ama bu durumda problem aklın bünyesinden kaynaklanmaktadır. Zira zekâdan gelen etkiler dış dünyadan gelen etkiler olmadığı için aklın bu etkilerle uyum içinde olmaması, bünyesinde problem olduğu anlamına gelir.

Hayatı anlama ve yaşama konusunda sistematik bir bünyeye sahip olamayan akıl, bünyesinde varolan bir değere paralel bir etkinin dış dünyadan gelmesi durumunda, bünyesindeki tezattan kaynaklanan ve dolayısıyla başka bir değerden dolayı buna karşı çıkabilir. Başka bir ifadeyle sistematik bünyeye sahip olmayan akılda birbiriyle tezat halinde kurallar ve özellikler bulunması mümkündür. Dışardan gelen bir etkinin aklın bünyesindeki bir alana uygun fakat diğer alana aykırı olması gibi bir durum meydana çıkacak ve akıl mukavemet etmek ile kabul etmek arasında kalacaktır. Bu durum aklın bünyesine zarar verecektir.

Akıl insanın hayat tarzını oluşturmakta katkı sahibidir fakat hayat tarzını yalnız başına akıl oluşturmaz. Bu sebeple aklın bünyesi ile hayat tarzı arasında tezat meydana gelebilir. Akıl her ne kadar hayat tarzının oluşmasında katkıda bulunuyorsa da, oluşan hayat tarzına da intibak etmesi gerekmektedir. Her ikisi arasında tezat oluştuğunda insan iç dünyasından veya dış dünyadan gelen etkiler, hayat tarzı süzgecinden geçmesine rağmen aklın süzgecinden geçemezse (ki bu durum mümkündür) bu etki aklın bünyesi için tehdit teşkil edebilir.

*Aklın bünyesini koruması

Aklın bünyesini koruması, kendini tamamen korumaya alması anlamındadır. Bünyesini koruma faaliyeti muhtevasında mukavemeti de taşırsa da mukavemetten farklı bir metot kullanır çok zaman. Mukavemet ederken bünyesinde bazı değişiklikler yapmaktan imtina etmeyen akıl, bünyesini toptan korumaya çalıştığında hiçbir değişikliğe müsaade etmek temayülünde değildir. Bünyesini koruma konusunda mukavemet tarzından faydalanması, mukavemetin "değişerek koruma" özelliğini kullanmaz.

Aklın bünyesini koruması gereği genellikle aklın tamamına dönük tehdit ve tehlikeler ortaya çıktığında meydana gelir. Akıl, varlığına dönük tehditlere karşı bünyesini korumak için genellikle refleksler üretir.

*Aklın mukavemet etmesi

Aklın mukavemet etmesi kendine dönük etkiler karşısında varlığını korumaya yönelik mücadelesidir. Aklın tüm varlığına dönük bir tehdit söz konusu değildir ve mesela aklın bir kuralına veya özelliğine dönük bir tehlikeden bahsedilebilir. Bu anlamda gelen tehdit tüm etkisini aklın bünyesinde gösterse dahi, aklın bünyesi dağılmaz. Etkinin niteliğine göre aklın bünyesinde bir takım değişimler meydana gelir ve akıl varlığını devam ettirir. Etkinin bu niteliğinden dolayı akıl tehdidin karşısında mukavemet

edemeyeceğini anladığında kendi bünyesinde değişimlere gidebilir. Tehdidin ağırlığı karşısında kontrolsüz bir değişimi kendisi yaparak kontrollü değişim halinde gerçekleştirebilir.

Akıl sürekli etkiler almakta ve bunlara karşı tavır geliştirmektedir. Etkilerin tamamının aklın bünyesini tehdit etmesi sözkonusu değildir ve bünyeye katkıları olanlar da bulunmaktadır. Gelen etkilerin birçoğunun akılda bir takım değişimler gerçekleştirdiği vakidir. Fakat her değişim bünyenin tehdit edilmesi anlamına gelmediği için başka bir ifadeyle aklın bünyesinde değişiklik yapma niteliği olan her etkinin zararlı olmadığı bilinebileceğine göre akıl tüm etkilere karşı mukavemet etmeyecektir.

* * *

Aklın mukavemetinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi halinde ortaya çıkabilecek bir probleme dikkat çekmek gerekiyor. Şuurun oluşması aklın muhtevasının parçalanması ile meydana gelir. Şuurun oluşumunda aklın bünyesi parçalanıp dağılmaz ama muhtevası parçalanır. Aklın mukavemet gücü aşırı derecede güçlenirse, özünü ve bünyesini muhafaza imkânı şuurun oluşması için muhtevasının (özünün) parçalanmasına müsaade etmeyecek ve şuurun oluşması önünde ciddi bir engel haline gelecektir.

(Aklın mukavemetini güçlendirme, "Mukavemet Merkezleri" isimli eserimizde incelenmiştir.)

NOKTA DERİNLEŞME

*Nokta derinleşme nedir

Nokta derinleşme, bir konudaki idrak faaliyetinin genişlemeden derinleşmesidir. İdrak faaliyeti aynı anda hem yatay ve hem de dikeydir. Genişlemeden derinleşmesi normal şartlarda gerçekleşmez. Her derinleşme adımını genişleme takip eder ve genişleme olmadan derinleşme devam etmez.

Kâinattaki tüm varlığın tek bir öze sahip olduğu ve bu özün farklı biçimlenmeleriyle farklı varlık çeşitlerinin ortaya çıktığı kabul ediliyorsa eğer, nokta derinleşme bu öze giden en kestirme yoldur ve bunun için gereklidir. Kâinattaki varlık çeşitlerinin her birinin farklı özlere sahip olduğu düşünülüyorsa eğer, ilgili varlığın (konunun) özüne ulaşmanın en kestirme yoludur.

Nokta derinleşmenin iki faydası var. Birincisi, varlığın özüne inmek ve dolayısıyla varlığın ve hayatın anlamını kavramak, ikincisi ise, ilgili konudan azami verimi elde etmek.

Bir varlıkta nokta derinleşme gerçekleştirilebildiğinde o varlıktaki tüm fayda verime tahvil edilebilir. Normal hayat şartlarında tasarrufumuz altındaki bir varlıktan asgari seviyede faydalanırız. Üstelik bunun farkına dahi varmayız.

Nokta derinleşme bazen tahlil faaliyeti ile gerçekleşir, bazen terkip faaliyeti ile gerçekleşir, bazen tecrit faaliyeti ile gerçekleşir. Nokta derinleşmeyi sadece tahlil faaliyeti olarak anlamak yanlış olur. Terkip faaliyetinde her ne kadar birçok varlıktan bahsetmek gerekiyorsa da aynı çizgi üzerinde devam edilmesi nokta derinleşmeyi göstermektedir.

*Kimler yapabilir

Nokta derinleşmeyi her insan yapamaz veya nokta derinleşmeyi her insan yapabilirse de burada bahsettiğimiz derinliğe her insan ulaşamaz. Nokta derinleşmede yeterli derinliğe ulaşabilme imkânına sahip olan insanlar genellikle dehalar ve yüksek zekâ seviyesine sahip olanlardır.

Nokta derinleşme idrak çeşitlerinin en zor olanlarındandır. Bir varlığı kendi sınırları içinde ve diğer varlık ve vakıalardan yardım almaksızın idrak edebilmektir. Nokta derinleşme aynı zamanda tecrit (bir anlamda soyutlama) faaliyetidir. Tecrit istidadı genellikle yüksek zekâ seviyesinde bulunur.

Nokta derinleşme, şuur ve yüksek zekâ sahibi insanlar tarafından gerçekleştirilebildiği için, etkilerini daha çok zekâ ve

şuurda meydana getirirler. Akıl nokta derinleşmelerden mutlaka etkilenir fakat şuur kadar faydalanma imkânı yoktur. Bu sebeple bu konu bu eserde kısaca ele alınmıştır.

*Akla zararları

Nokta derinleşmenin akla hem faydası hem de zararı vardır. Faydalarını toplamak ve zararlarından korunmak için dikkatli olmak gerekir.

Nokta derinleşme akıl kilitlenmesine ve zihni kilitlenmeye sebep olabilecek bir faaliyettir. Nokta derinleşme veya tecrit faaliyeti kontrollü olmaz ve insanı kuşatırsa bir girdaba dönüşür. Bunun için nokta derinleşmenin gerçekleştirilebilmesi gerekir. Nokta derinleşmeyi gerçekleştiremeyecek kişilerin böyle bir riskleri yoktur.

Nokta derinleşmenin akıl kilitlenmesine sebep olması ihtimali azdır. Zira nokta derinleşmeyi gerçekleştirebilen insanlar yüksek zekâ sahibi oldukları için bunlarda şuur teşekkül etmiş haldedir. Şuurun teşekkül ettiği insanlarda akıl kilitlenmesi ihtimali yok denecek kadar azdır. Fakat şuur sahibi insanlarda zihni kilitlenme ihtimali devam etmektedir. Bu sebeple nokta derinleşme daha çok zihni kilitlenme riskini beraberinde getirir. Nokta derinleşmeyi gerçekleştirebilen insanlarda şuurun teşekkül etmemiş olması ihtimalinde (az da olsa bu ihtimal vardır) akıl kilitlenmesi tehlikesi vardır ve bu tehlike yoğundur.

Nokta derinleşmelerde aklın kavrayamayacağı vakıaların müşahede edilmesi ve neticelerin ortaya çıkması ilk anda akıl için yıpratıcı bir etki yapabilir. İnsan kendi ürettiği veya tecrübe ettiğini inkâr edemeyeceği için, akıl nokta derinleşmelerde ortaya çıkan sonuçları inkâr etme kudretine sahip değildir. Bu sebeple akıl nasıl bir tavır takınacağını kestiremez. Akıl, inkâr edemediği gibi aynı zamanda anlayamadığı hadiseler karşısında tavırsız ve kararsız kalarak kendi bünyesine zarar verebilir. Anlayamadığı için bünyesine alamaz ve inkâr edemediği için bünyesinden atamaz. İşte bu paradoks akıl için ciddi bir tehlike meydana getirir.

Nokta derinleşmeyi gerçekleştiren kişi, şuur sahibi ise paradoksu şuur çözer ve aklın kaygılarını giderir. Fakat şuur yoksa bu paradoks aklın kilitlenmesine sebep olabilir. Akıl kilitlenmez ve karşılaştığı durumları atlatabilirse, bünyesini fevkalade güçlendirir. Özellikle şuurun bulunduğu insanlarda, şuurun katkısı ile bünyesini güçlendirmesi mümkündür.

***Akla faydaları**

Nokta derinleşme üst idrak seviyesine çıkarır veya oraya çıkabilme imkânının olduğunu test eder. Üst idrak seviyesine çıkabilmek ve orada dolaşabilmek aklın bünyesini ve kavrayışını geliştirir. Varlığı bir üst boyutta müşahede edebilmek, akıl için zor olanları kolay hale getirir.

Nokta derinleşmeler aklın mukavemetini kuvvetlendirir. Nokta derinleşme yalnız başına yeterince zordur ve aklın buna dayanabilmesi dahi bünyesini kuvvetlendirecektir. Nokta derinleşmenin verimleri ise aklın bünyesini kuvvetlendirmesine katkıda bulunur.

Nokta derinleşmeler varlık ve vakıaların ilk görünen yüzünün (maskesinin) arkasını görmeye imkân verdiği için aklı şok etkilerden korur. Daha doğrusu akıl için şok edici olay kalmaz ve dolayısıyla bu tür tehlikeler ortadan kalkmış olur.

BİLGİLENMEYE DEVAM

***Aklın gıdası bilgidir.**

Akıl iki kaynaktan meydana gelir. Biri kendinin üstünde ve insanın derinliklerinde yer alan ruhtur. İkincisi ise bilgidir. Özünü ruhtan, geri kalanını bilgiden alır.

Akıl derinliğini bilgiden almaz ama bilgi ihtiyacı karşılanmadığında ise derinliği anlaşılmaz. Akıl yeterince bilgilenmez veya bilgilenmeye devam etmezse kendisi dahi derinliğini fark etmez. Bilgi derinliğini keşfetmesini sağlayan bir maniveladır.

Bilgi aklı saf mantık olmaktan çıkarır. Basit mantık kurallarından başka bir şey kalmaz akılda, bilgi ihtiyacı karşılanmazsa.

Bilgilenme faaliyeti devam ettiği müddetçe aklın kendini test etme imkânı vardır. Bilgilenme faaliyeti kesintiye uğradığında aklın kullandığı malzeme sabitleneceği için mukayese kabil olmayacak ve buna bağlı olarak idrak faaliyeti de asgari seviyeye inecektir. Akıl başka akılları muhatap almaz hale geldiğinde (bilgi başka akılların üretimidir) kendi ürettiği bilgi ile sınırlı kalacak ve mukayese kabil olmayacak, dolayısıyla kendini test edemeyecektir.

Bilgilenmeye devam ettiği müddetçe akıl bünyesini geliştirebilir. Bilgilenme kesintiye uğradığında (mevcut bilgi ne kadar fazla olursa olsun) bünyesini geliştirme imkânı sınırlı olacaktır.

Yeni bilgi aynı zamanda yeni bir kavrayıştır. Zira o bilgiyi üreten bir akıl vardır ve o aklın kavrayış biçimi veya tarzı akıl için yeni imkânlar demektir.

*Aklın malzemesi bilgidir

Aklın faaliyette bulunabilmesi için bilgi gerekir. Düşünce faaliyetinin imkân alanı kelime sayısı ile ölçülebilirse, aklın faaliyet alanı ise bilgi miktarı ile ölçülebilir.

Bilgi miktar ve çeşit olarak ne kadar fazla ise aklın faaliyet alanı o kadar geniştir. Bilgi aklın faaliyet alanını belirlerken aynı zamanda faaliyette bulunabilmesi için gerekli olan malzemeyi de temin eder.

Bilgi yok edildiğinde akıl yok edilir. Oluşmuş olan aklın bünyesi, bilginin yok olması ile ortadan kalkmaz ama tüm faaliyetleri imkânsız hale geleceği için aklın kendini izharı kabil değildir. Kendini izhar edemeyen aklın varlığı yokluğuna eşittir.

Bir dehayı Afrika ormanlarında yetiştirirseniz ve o hayatın dar sınırları içinde yaşatırsanız, bir deha değil sıradan bir insan ortaya çıkar. Potansiyel olarak deha olmasının bir önemi yoktur ve o hayat çerçevesi içinde kaldığı müddetçe asla deha olduğunu kendi de başkaları da bilmeyecektir.

*Bilgi, hayat alanının zeminini tesviye eder

Hayat alanı aklın faaliyetlerini sınırladığı gibi aynı zamanda faaliyetlerini de mümkün kılar. Hayat alanını zemini ne kadar temiz ve düzenli ise o aklın faaliyetleri o derecede sağlıklı olur.

Bu nokta çok ilginçtir. Aklın faaliyetlerinin hayat alanından etkilendiğini düşünmek istemeyiz aslında. Yaşanılan hadiselerden etkilenmesi ile karıştırılmamalıdır bu durum. Hayat alanı bir anlamda aklın açılmış veya zuhur etmiş halidir. Daha doğrusu akıl, hayata müdahil olmak konusunda bu kadar ısrarlıdır ve hayat alanının tamamını kendisi gerçekleştirmek ister. Hiçbir zaman bu kadar ileri derecelere ulaşamaz ama bu iddiadan da vazgeçmez.

Hayat alanının zemininin düzenli olması aklın faaliyetlerinin derinliğini (seviyesini) ve şeklini belirler. Düzenli bir zeminde akıl daha sağlıklı ve seviyeli çalışır. Akıl ne kadar güçlü ve gelişmiş bir bünyeye sahip olursa olsun, hayat alanının zemini tesviye edilmemişse, sağlıklı çalışması beklenmemelidir.

Bu durum en iyi arabaya güvenerek patika yolda yolculuk ya da hız yapmaya benzer. İnsanlar olağanüstü olaylarda veya kriz dönemlerinde ya da hayatlarında büyük değişiklikler olduğunda, hayat alanının zemini kayar ve bozulur. Bu gibi durumlarda, en akıllı insanların dahi hata yapması ve hatta seri hatalar yapması, zeminin tesviyesinin bozulmasındandır. Zira akıl tesviye edilmemiş veya bozulmuş hayat alanı zemininde sağlıklı çalışma imkânına sahip değildir.

Bilgi hayat alanının zemin taşlarıdır. Her bilgi birimi taşlardan biridir ve her bilgi disiplini ana caddelerden birini oluşturur. Bilginin tesviye etmediği hayat alanının zemini çamur içinde kalır ve akıl o çamurda patinaj yapar.

İnsan hayat alanında ayakları ile gezinirken akıl hayat alanında bilgi ile gezinir. Başka bir ifadeyle akıl hayat alanında gezinmez, bilgiler üzerinde gezinir. Hayat alanının dış dünya gerçekliği aklın bünyesine yansıdığı için orada paralel zemin oluşur. Akıl kendi içinde gezinir aslında… Bu sebeple hayat alanının zemininin ne durumda olduğu sorusu aynı zamanda aklın bünyesinin ne durumda olduğu sorusudur.

*Bilgi imkândır

Bilgi varlığın formudur. Varlığın formu, mümkün olanın biçimidir. Bilgi, mümkün olanın resmidir. Mümkün olan ile olmayanı çerçeveleyen bilgidir, akıl değil. Akıl elde ettiği bilgiyi yeniden şekillendirirken kendi imkân alanını tespit eder.

Bilgi, imkân alanını akla sunarken, akıl bilginin imkân alanına itimat etmez. Onu yoğurur, yorumlar ve yeniden şekillendirerek, kendi imkân alanını üretir. Bilgiye itimat etmemekle hem doğru yapmakta ve hem de yanlış yapmaktadır. Bilginin sunduğu imkân alanı aklın imkân alanı değil, bilginin kendisinin imkân alanıdır. Bir anlamda tüm insanlığın imkân alanıdır ve hiçbir insan yalnız başına tüm insanlığın imkân alanına sahip olamayacaktır.

Akıl bilginin kendine sunduğu imkân alanına itimat etmemekle doğru yapmaktadır. Zira akıl kendi imkân alanı ile kâinattaki imkân alanının aynı genişlikte olmadığını fark edebilir. Bilgideki imkân alanının tamamına sahip olamayacağını ve kullanamayacağını bilen akıl, bilgiden süzerek kendi gücüne uygun bir imkân alanı üretir.

Kendi imkân alanını üretirken sınırlı davranmak gibi bir zafiyet gösterebilir. Doğru başlamakla beraber yanlış devam etme ihtimali her zaman vardır.

Akıl kâinattaki imkân alanı ile kendi imkân alanının aynı genişlikte olamayacağını fark etmeyebilir. Bu durumda bilginin

mahiyetini anlamamıştır ve onu küçümser. Bilginin imkân alanı üretebileceğine veya bilginin bizzat imkân olduğuna kanaat getirmez.

Akıl bilgiye itimadını kaybettiğinde kendine yönelir ve kendini tek kaynak olarak kabul eder. Bilginin meydana getirdiği imkân alanı ile karşılaştıkça (özellikle başka insanlarda) kendini koruma refleksi ile hırçınlaşır ve bilgiyi daha ağır bir şekilde tahkir eder ve yalanlar. Bilgi ile ilgili birçok mazeret bulur ve ondan uzaklaşır.

*Bilgi güçtür

Bilgi, mümkün olanın formu olduğu için, sahibine imkân alanı sunar. Akıl imkân alanını gördüğünde yapabileceğine kanaat getirir. Güç, yapabileceğine inanmaktır.

Aklın bir şeyi yapabileceğine inanması için iki kaynağı vardır. Birisi iç kaynaktır ve insanın "saf enerjisi"dir. Diğeri kâinattaki imkân alanıdır ve bu bilgidir.

Akıl bu ikisini harmanlayarak kendi imkân alanını üretir. İki kaynak bir arada bulunmalıdır. Her ikisi de yalnız başına bir anlam taşımaz ve işe yaramaz.

Bilgi, akla kâinattaki imkân alanının çerçevesini sunar. "Yapılmış olan, yapılabilir olan"dır. Yapılmamış olanın yapılabilir olduğuna kanaat getiren veya inanan akıl değil, şuurdur. Akıl imkân alanını, "gerçekleşmiş olanın" bilgisinden oluşturur.

İnsanın öz enerjisi, dış dünyada eser meydana getirebilmek için dış dünyanın formları içinde zuhur etmelidir. Dış dünyanın formları zuhur etmesine kafi değilse yeni formlar üretilmelidir. Yeni formlar üretebilmek şuurun işi olduğu için buranın konusu değildir.

Dış dünyadaki formların bilinmesi ve hazır hale getirilmesi gerekir ki, öz enerji o formlara can versin. Aklın bilgilenmekle yaptığı işlerden birisi de budur. Öz enerjinin zuhur imkânlarını temin etmek.

Akıl bilgilenmeden, mümkün olanın sınırlarını ve mümkün olma şartlarını elde edemeyecektir. Bunun gibi bilgilenme kesintiye uğradığında da yeni ve farklı formlara ulaşamayacaktır. Neticede bünyesinin gelişmesi durduğu gibi aynı zamanda tekrarlara düşecektir. Kendi kendine ve kendinden ibaret hale gelecek ve fonksiyonlarını kaybetmeye başlayacaktır.

***Bilgilenmenin gerekliliği**

Bilgilenmenin devam etmesini gerektiren birçok sebebi olduğu gibi bilgilenmeye devam etmeyi engelleyen birçok sebepte bulunmaktadır. Bilgilenmeye devam etmenin birçok faydalı neticeleri olduğu gibi, bilgilenmenin kesintiye uğramasının hesap edilemez zararları bulunmaktadır.

Bilgilenmenin kesintiye uğraması durumunda meydana gelen en kötü durum, bilgilenmenin lüzumunu ortadan kalkmasıdır. Akıl bilgiye ihtiyaç duymaz hale geldiğinde bilgi tüm kıymetini ve fonksiyonunu kaybeder ve akıl fasit daireye hapsolur.

Bilginin ihtiyaç olması bilgilenmenin devamına bağlıdır. Aklın varlığının garantisi bilgidir ve sürekli bilgidir.

Bilgilenmenin gerekli olduğuna dair birçok sebebi saymak veya açıklamaları sıralamak lüzumsuz bir iştir. Zira bilgilenmenin lüzumu ve neticeleri bizzat kendinde mahfuzdur ve aklın sağlık sebebidir. Dolayısıyla bilgilenmeye devam etmek birçok sebeple beraber aklın bünyesi ve faaliyetleri için elzemdir.

AKLIN SÜKÛNETE ERMESİ

İnsanın sükûneti ile aklın sükûneti aynı değildir. Aklın sükûneti insan sükûnetinin bir parçasıdır ama insan sükûneti akıl sükûnetinden ibaret değildir. İnsan sükûnete erdiğinde akıl genellikle sakindir ama insan sükûneti bulamadığında akıl mutlaka sükûnetten uzaktır.

Aklın sükûnete ulaşması için gereken şartlar genel olarak şunlardır. Aklın intibak ihtiyacından kurtulması, idrak zafiyetinden kurtulması ve bilgi ihtiyacının tamamlanması… Bunların dışında da birçok şart vardır ama bu şartlar aklın sükûnete ermesinin temelini oluşturur.

*İntibak ihtiyacı

Akıl teşekkül ettiğinde intibak çabasına ve faaliyetlerine başlar. Teşekkülünden sonraki bir dönem aklın faaliyetlerinin kahir ekseriyeti intibak faaliyeti olarak devam eder. Bu dönem aynı zamanda aklın bilgilenme safhası olduğu için intibak faaliyeti ile bilgilenme faaliyeti paralel yürür.

Aklın intibak faaliyeti dış dünya ile iç dünya arasında bir uyum sağlamak ve hayat alanının üretimine katkıda bulunarak kendi varlığını ve sahibinin varlığını (bir anlamda hayatını) mümkün (yaşayabilir) hale getirmeye çalışır. Dış dünyaya ve dış dünyada bulunan hayata intibak etme ihtiyacı, tanıma, bilme ve varlığını muhafaza ettirme gayretinden kaynaklanır.

Akıl dış dünyayı bilme, tanıma ve ona intibak etme yoluyla "hayat alanı"nın kurulmasına katkıda bulunur. Hayat alanı oluşturulana kadar aklın ne yapacağı, ne zaman yapacağı ve nasıl yapacağı ile ilgili kararları yoktur ve her an yeni bir olay ile karşılaşmaktan dolayı intibak ihtiyacı süregider.

Bilmemek ve bilmemekten kaynaklanan intibak faaliyeti, aynı zamanda zafiyetin görünüşüdür. Zafiyet ya intibak ya da panik sebebidir. Sükunet ise intibak ya da isyanda değil, üçüncü ihtimaldedir. Kendi olmak…

İntibak faaliyeti devam ettiği müddetçe aklın zafiyetten kurtulması mümkün olmadığı için sükûnete ermesi kabil değildir.

*Bilgi eksikliği

Aklın teşekkül etmiş olması insanın bilgilenme safhasının tamamlandığı anlamına gelmez. İnsanın bilgilenme süreci hayat

boyu sürer mutlaka fakat burada bahsedilen bilgilenme süreci insanın kendi ferdi varlığını inşaa etmesine yetecek miktar bilgilenmeyi elde etmesi için yaşanacak olan süreçtir.

Bilgi eksikliği, intibak çabasını tahrik ettiği gibi idrak zafiyetini de meydana getireceği için yeni hadiseler karşısında sükûneti bozacaktır. Bilgi eksikliği tek başına sükûneti doğurmaz ama bilginin eksikliği idrak zafiyetini ortaya çıkarırsa mutlaka panik sebebidir.

Bilmek, intibak çabasının veya faaliyetinin birinci adımıdır. İnsan bilmekle aşina olduğu için ilk intibak faaliyetini gerçekleştirmiş olmakla sükûnetin belki de en ham halini elde etmiş olur.

Aklın sükûnete ermesi için gerekli olan bilgi miktarı, bilmediği konular ile ilgili kararlar alabilme imkânını elde etmesi için lüzumlu bilgi miktarıdır. İnsanın bilmediği konuda karar vermesi veya verebilmesi anlamlı görünmeyebilir. Burada kastedilen mana, bilmediği konuda nasıl bir tavır takınacağını tespit edebilmesidir. Mesela bilmediği konu hakkında (bilmesi gerekiyorsa) bilmenin yolunu bilmek, bilinmeyen konu hakkında karar verebilmektir. Bu karar o konu hakkında uygulanabilir programlar hazırlamak anlamına gelmemektedir mutlaka fakat bilmemenin meydana getireceği panik halini ortadan kaldıracak bir akli ve zihni olgunluk anlamına gelir.

Aklın bilmediği konuda nasıl davranacağını bilebildiği safha, aklın sükûnete erebilmesi için gerekli zemini hazırlamış olduğunu gösterir.

*İdrak zafiyeti

İdrak edebilmek bilmekten daha önemlidir. Bilmek idrak etmenin şartlarından veya malzemelerinden biridir ama yalnız başına idrak faaliyetini gerçekleştirmek için kâfi değildir. Aklın bünyesinin yeterince gelişmiş olması gerekir. İdrak faaliyetinden bahsederken, yeterli derinliğe inebilecek ve gerekli genişliği (alanı) kaplayacak bir seviyeden bahsettiğimiz anlaşılıyor olmalı.

Akıl teşekkül ettikten sonra idrak faaliyetinde bulunabilir. Fakat insanın yaşadığı hayatı taşıyabilecek derecede bünyesinin gelişmiş olması gereği açıktır. Her insanın farklı bir hayatı ve hayat alanı olduğu için iki kişinin aklının aynı derecede gelişmiş olması halinde hayat alanı daha geniş ve girift olan insanın akılsız görünmesi ihtimali büyüktür.

Akıl idrak zafiyeti gösterdiğinde yaşanılan hadiseler karşısında tavır alabilme imkânına sahip olamayacağı için sükûnete kavuşamayacaktır.

Aklın idrak kapasitesinin ne kadar olması gerekir ki, panikten kurtulabilsin? Akıl insanın hayat alanını taşıyabilecek veya gerekli olan hayat alanının oluşturulabilmesine katkıda bulunacak kadar gelişmiş bir bünyeye sahip olması şarttır.

Her insan için gereken hayat alanı, o insanın iç dünyasındaki potansiyel imkânlarla beraber dış dünyada mevcut olan imkânların toplamı, oluşturulması gereken hayat alanının hacmini tespit eder.

Akıl gerekli olan hayat alanının oluşturulması için bulunması lüzumlu olan katkıyı yapacak kadar gelişmemiş olursa sükûnete eremez.

İnsanın hayat alanını idrak edebilecek seviyeye gelmiş olan akıl, hayat alanı dışında bir hadiseyle karşılaşmadığı sürece sükûnetini muhafaza edecektir.

*Aklın sükûnete ermesi

Aklın tam anlamıyla sükûnete ermesi yalnız başına mümkün değildir. Şuurun oluştuğu insan iç dünyasında aklın tam anlamıyla sükûnete ermesinden bahsedilebilirse de, şuurun oluşmadığı insan iç dünyalarında aklın sükûnetini bozacak hadiselerin yaşanması ve hatta sık yaşanabilmesi mümkündür.

Şuur dışında aklın tam anlamıyla sükûnete ermesinin bir ihtimalinden daha bahsetmek gerekirse de bu ihtimalin yaygın

olmadığı (en azından günümüz dünyasında) bilinmelidir. Bu ihtimal, insan iç dünyasına tamamen hâkim olabilen bir "iman"a sahip olmasıdır. İman, insan iç dünyasına hakim olduğunda aklı bir anlamda yedeğine aldığından dolayı, yaşanan hadiseler karşısında akıl merkezi bir konumda bulunmadığı için sükûnetini bozmasını gerektirecek bir sebep kalmaz. Fakat insanların artık hayat karşısında imanından kaynaklanan bir sükûnet yaşamalarının misali sayılacak kadar azdır.

* * *

Aklın sükûnete kavuşması gücünü gösteren en önemli alamettir. Akıl hayat karşısında sükûnete sahip olabiliyorsa en güçlü haline kavuşmuş demektir.

Sükûnet, imkânların azami kullanılabilmesi anlamına gelir. Tüm imkânların en üst seviyede kullanılabilmesi gücün üst sınırıdır.

Akıl paniklediğinde mevcut imkânlarını kullanma maharetini kaybeder. İmkânların olmaması ile kullanılamaması farklı durumlardır. Akıl imkânların kullanılabilmesini temin eden bir iç alem unsurudur zaten. Aklın bünyesindeki zafiyet (panikleme) imkânları kullanmasını engelliyorsa eğer, o aklın anlamı ve lüzumu yok demektir.

*Şuur yoksa

Şuurun oluşmadığı insanlarda aklın sükûnete ermesinin sınırları "hayat alanı" ile mahduttur. Hayat alanı bir şekilde yaşanan, anlaşılan, bilgilenilen ve tecrübe edilen alan olduğu için aklın sükûnetini gerçekleştirebildiği bir alandır. Bu alanın dışında meydana gelen hadiseler veya insanın bu alanın dışına çıkması durumunda aklın sükûnetini koruyabilmesi zordur.

Hayat alanının dışına çıkmadan yaşamak gerekir. Fakat diğer taraftan insanın kendini hayat alanı ile sınırlandırması tavsiye edilecek bir durum olmadığı (çünkü bu durum gelişmeyi engeller) açıktır. Uygun olan çözüm, hayat alanının dışına çıkmamak

ve fakat hayat alanını genişletmektir. Hayat alanının dışında yaşamak zaten kabil olmayacaktır. Başka bir ifadeyle hayat alanının dışında yaşamak zaten tehlikelidir. Bu sebeple hayat alanını genişleterek yeni alanlar açmak ve yaşamak sağlıklı ve emniyetlidir. (Şuur konusu "Şuur" isimli eserimizde incelenmiştir.)

***Şuur varsa**

Şuurun teşekkül ettiği insan iç dünyasında akıl sükûnete erer. Bu durumda aklın sükûnetini kaybetme ihtimali şuur ile ilgilidir ve şuurun bünyesinde meydana gelecek olan zafiyetler aklın sükûnetini bozar.

Şuurun bünyesindeki derinlik alınan etkileri emer ve yüksek dalga boyları üretmesine imkân vermez. Bundan dolayı şuurun bariz özelliklerinden birisi, insana sükûnet kazandırmasıdır.

Şuurun kazandırdığı sükûnet, insanın öfkelenmemesi değil, paniklememesidir. Öfkelenmemek sükûnetin göstergesi olamaz.

PSİKOLOJİK PERİYODU UZATMAK

Psikolojik periyot bir hal üzere bulunabilme süresi ve dirayetidir. Hayatın karşısında tavır veya vakıaların karşısında karar alındığında meydana gelen durum üzerinde ısrar ve sabır edebilmektir. Tavır ve karar alma süreçleri başka konular ile ilgilidir. Psikolojik periyot kaba bir anlayışla bakıldığında "sabır" gibi görünebilir fakat sabır değildir. Sabır olmadan olmayacağı muhakkaktır ama sabrın mahiyeti farklıdır ve bu konuda sabır sadece bir unsur olarak bulunur ve katkıda bulunur.

Psikolojik periyot, insanın aldığı karar veya takındığı tavır üzerinde gerektiği kadar bir süre ısrar edebilmesidir. Sabır, insanın kendi kararına dayanmayan ve başka kaynaklardan ortaya çıkan bir duruma karşı dayanıklılık olarak şekillenir genellikle.

İnsanın kendi kararından kaynaklanan bir durum üzerinde ısrar etmesi ve dayanması dirayet olarak ifade edilebilir. Psikolojik periyot ile kastedilen bunların her ikisinden de farklı fakat her ikisini de muhtevi bir durumdur. Bunlardan en belirgin farklılığı bir karar üzerindeki ısrarı ya da bir etki karşısındaki mukavemeti değil, bir hal üzere bulunabilme gücü ve sürekliliğidir.

Psikolojik periyot, hayata karşı mukavemet edebilmekten ziyade insanın kendine karşı mukavemetidir. İnsanın kendine karşı mukavemeti, aynı zamanda hayata karşı gösterdiği mukavemettir. Fakat hayata karşı mukavemet türlerinin tamamı insanın kendine karşı mukavemet durumunu göstermez. Bu sebeple insanın kendine karşı mukavemeti ile hayata karşı mukavemeti farklıdır. Birbirine birçok zaman illiyet bağı ile bağlı olsa da mahiyetinin farklı olduğunu tespit ve teslim etmek gerekiyor.

Hayata karşı mukavemette, insanın psikolojik hali sürekli değişebilir ve fakat hayata karşı mukavemeti aynı kalabilir. Bir hadise karşısında almış olduğu kararı uygulayabilmek için insan iç dünyasının sürekli değiştiği ve hatta mukavemet edebilmek için buna ihtiyaç duyduğu bilinir. Dolayısıyla hayata karşı mukavemet etmek, psikolojik halin sabit kalmasını gerektirmediği gibi, psikolojik halin değişmesiyle mukavemet devam edebiliyorsa bunun lüzumlu olduğu da bir gerçektir.

Psikolojik periyot ise insanın psikolojik durumunun (belirlenmiş durum) değişmemesidir. Psikolojik durumun değişmemesi, insanın kendine karşı mukavemetidir. Bir kararda inat etmek veya ısrar etmek veya sabretmek değildir bu durum. Psikolojik durumu değiştirmeme, mevcut durumdan zevk almaya devam edebilmedir. Bir kararda sebat etmek için birçok psikolojik duruma girebilmek mümkünken burada bahsedilen psikolojik durumun sabitlenmesi ve gerekirse bunun devam edebilmesi için kararların değiştirilebilmesidir.

Psikolojik durumun değişmemesi ifadesinin yanlış anlaşılma ihtimali var. Burada kastettiğimiz mana, psikolojik hareketliliğin sabitlenmesi değildir. İnsan iç dünyasındaki hareketin gereğinden

fazla yavaşlaması (durması zaten mümkün değil) vahim neticeler doğurur. Psikolojik hareketlilik ile psikolojik durum farklı anlamlara sahiptir. Bir psikolojik durumun hayat boyu sürmesi halinde dahi psikolojik hareketliliğin devam edeceği ve hatta çok yoğun bir şekilde dahi gerçekleşebileceği vakidir.

Psikolojik periyot, yeterince uzun olduğunda hayat karşısında tavır alabilmeyi mümkün kılar. Hayata vaziyet edebilmek psikolojik periyot ile ölçülebilir. Psikolojik periyodu yeterli olmayan insanların hayata vaziyet etmesi kabil değildir.

Yaşadığımız veya karşılaştığımız bir hadise karşısında iki tür verim elde ederiz. Biri, dış dünyadan elde edilen bir verimdir ve neticeleri de dış dünyada gerçekleşir. Diğeri iç dünyadan elde edilen verimdir ve neticeleri iç dünyada gerçekleşir.

Hadise karşısında geliştirdiğimiz yaklaşımda ısrarlı, sabırlı ve dirayetli davranmakla, dış dünyadan elde edilebilecek verimleri elde edebiliriz. Mesela bir işe girdiğimizde şartlar ne kadar ağır ve iş ne kadar zor olursa olsun devam ettiğimizde belirli bir para kazanabiliriz.

Fakat karşılaştığımız hadiseye dönük bir psikolojik durum geliştirir ve bunda ısrar edersek, o durumun iç dünyadaki verimlerini elde ederiz. İç dünyadaki verimler, mesela aklın bir konu üzerinde yoğunlaşabilme kabiliyetini kazanması, mesela bir konunun tüm verimlerini elde edebilme maharetini kazanması, mesela bir konuyu kendi bünyesine mal edebilmesi vesairedir.

Psikolojik periyodun süresi ölçülebilir değildir. Üretilen psikolojik durumun gerektirdiği süredir. Gerekli olan süre söz konusu durumun meydana getirebileceği verimlerin tamamını elde etme süresidir.

Psikolojik periyodun kısa olması durumunda, konu ile ilgili verimlerin tamamının veya birçoğunun elde edilemeyeceği, dolayısıyla konunun mahiyetinin kavranamayacağı bilinmelidir.

Psikolojik periyodun zaman olarak, karar olarak ve sabır olarak ortaya çıkabildiği vakidir. Bunlardan farklı olmasına rağmen psikolojik periyodun bunlardan hangisini ana unsur olarak kullandığına bakılarak bu tür isimlendirmeler yapılması kabildir.

Zaman olarak psikolojik periyot dediğimizde, psikolojik periyodun süresine vurgu yapmaktayız. Söz konusu psikolojik durumun ne kadar süre devam etmesi gerekiyorsa, o süre içinde psikolojik durumun değiştirilmemesi gerekir.

Karar olarak psikolojik periyot dediğimizde, bir alanda (bir konuda değil) verilen kararın devam etmesi gereken süre içinde değiştirilmemesidir. Karardan bahsedildiğinde bir alan söz konusu olmalı ve o alan ile ilgili temel bir karar verilmiş olmalıdır. Hayat alanlarından herhangi birinde verilen ve o alanın tüm muhtevasını etkileyen ve o alanda nasıl yaşanacağına dair olan kararlar bu niteliktedir. Herhangi bir konuda verilen ve nispeten önemsiz olan kararlar psikolojik periyodu ifade etmezler.

Sabır olarak psikolojik periyot ise, psikolojik durumun sürekliliğini temin edecek ısrar ve dirayettir.

*Psikolojik periyodu uzatmak

Günümüzde insanların psikolojik periyotları çok kısadır. Psikolojik periyodun kısalığı insanın kendine dönmesini (iç dünyasına yönelmesini) engellemektedir. Sadece dış dünyaya dönük yaşamak hayatı maddi varlık ve bu varlığın şekli ile sınırlı hale getirecektir. Zihni ve akli gelişmenin gerçekleşmediği ve dolayısıyla insanların kendileri hakkında dahi bir fikir sahibi olamadıkları (üretemedikleri) bir hayatın, sevki tabii (içgüdü) seviyesinde kalacağı ve bunun da hayvanlardaki hayatın mahiyetine uygun düştüğü hatırlanmalıdır.

Psikolojik periyodu uzatmak gerekir. Psikolojik periyot uzatıldığında görülecektir ki, idrak ve dikkat insanın kendine yönelecektir. Keza görülecektir ki, insanın kendine dair fikir sahibi olması, hayata ve kâinata dair fikir sahibi olması neticesini doğuracaktır. Yine görülecektir ki, insan hayata vaziyet etme kudretine kavuşacaktır.

Psikolojik periyot uzatıldığında aklın faaliyet tarzı değişecek, faaliyet alanı genişleyecek ve hayata topyekûn bakabilmenin

itiyatlarına ve gücüne kavuşacaktır. Akıl, kaçmak yerine hayatın üzerine gidebilmenin manivelasını üretecek, intibak etmekle iktifa etmeyecek ve aynı zamanda ilzam etmeye başlayacaktır.

Psikolojik periyot uzatıldığında akıl, hayatı söz konusu psikolojik halin içine taşıyacaktır. Hayatın bir çerçeve içine taşınabilmesi ve bu çerçevenin insan iç dünyasında gerçekleştirilebilmesi, hayatı tanzim etmek ve ona karşı mukavemet edebilmek maharetini ve gücünü üretecektir. Hayatın bir çerçeve içinde seyredilebilmesi insanı büyütecek (insan iç dünyasını genişliğine ve derinliğine büyütecek) ve hayatı ve varlığı küçültecektir. İnsanın problemlerinin yüzde doksan dokuzu, hayatın karşısında küçük kalmaktan kaynaklanır. Hayatın karşısında büyümüş bir iç dünya, akla hesap edilemeyecek kadar büyük imkânlar sunacaktır.

Psikolojik periyodu uzatmak, aklın kaçmasını önleyecek ve çözümü şart kılacaktır. Akıl hayattan ve problemlerden kaçmamaya başladığında birçok problem kendiliğinden çözülmüş olacaktır. Aklın intibak mahareti, problemlerden kaçmasını ve yeni şartları kabul etmesini sağlar. Yeni şartlara veya dış dünyaya intibak edebilme maharetinin insanda olması faydalı ve gereklidir. Ancak hiçbir problemi çözmeye yanaşmadan, her gelişmeye ve her hadiseye intibak etmek, insanın hayat karşısında ve dolayısıyla zaman karşısında anlamını ve gücünü kaybetmesine sebep olur. Psikolojik periyodun uzatılması halinde aklın kaçmayacağı ve intibak maharetini hoyratça ve anlamsızca kullanmasının ortadan kalkacağı anlaşılmaktadır.

SANATLA İLGİLENMEK

Sanat anlam çözme veya anlamlandırma faaliyetidir. Varlığın görüntüsündeki şekillenmelerin (sanat eserinin) anlamını idrak etme veya varlığa sanat eseriyle anlam yükleme maharetidir. Sanat varlığın maddi boyutuna müdahale etmek değil, fakat maddi

boyutuna müdahale ederek ona anlam yükleme çabası olduğu için hem fizik ve hem de fizik ötesi alanla ilgilidir. Bu anlamda sanat maddenin şekillenme ufkudur ve fizik dünya ile fizik ötesi dünyanın temas halinde bulunduğu çizgide yer alır.

Sanatla ilgilenmek aklın kaidevi yönünü katılıktan kurtaracak ve hayatın ve varlığın müphemliğine paralel bir esneklik kazandıracaktır. Aklın kaidevi cihetinin katılaşması ve sabitlenmesi durumunda varlığın belirgin ihtiyaçları karşılamak için şekillenmelerini gerekli görecek ve bunun dışındaki şekillenmeleri lüzumsuz addedecektir. Bu durum bir taraftan hayatın anlamını kavrama zafiyeti ortaya çıkarırken diğer taraftan hayat alanını daraltacaktır. Anlamı olmayan dar bir hayat alanı aklın en zayıf olduğu ihtimaldir ve sahibini kaba ve egoist yapar.

Akıl varlığa dönük idrak faaliyetini varlığın kaba şekillerinden ve şekillenmelerinden kurtarmak konusunda maharet sahibi değildir. Akıl varlığı muhatap olduğunda kendini ve hayatı korumanın refleksi ile ihtiyaca yönelir ve orada yoğunlaşır. Maddi ihtiyacın bir sınırının olmadığı ve dikkat başka bir alana dönmediği taktirde insanın hayatı boyunca maddi ihtiyacın peşinde ömrünü harcayabileceği doğrudur. Sanatla ilgilenmek aklı anlam dünyasına taşırken, anlam dünyasının mahiyeti ile maddi dünyanın mahiyetinin farklılığı aklın bünyesinde değişmelere ve gelişmelere sebep olacaktır. Öncelikle devasa bir alanın kapılarının açılacağı ve sınırsız imkânların elde edilebileceği gerçeği hayat alanını genişletirken aklın idrak imkânını ve alanını da genişletecek ve özellikle de derinleştirecektir.

Sanat ve sanat eseri mahiyeti gereği girifttir. Giriftliğinin temel sebebi anlam dünyasına dönük olmasıyla ilgilidir ama anlam dünyasına ulaşmak veya anlamlandırmak için varlığın şekillendirilmesinde de giriftlik vardır. Girift olan anlam dünyasına düz bir yolla ulaşmanın mümkün olmadığına dair yaygın kanaat sanat ve sanat eserini mütemadiyen girift şekillendirmelerle ifade etmiştir. Anlam dünyasının giriftliği bir tarafa varlığın şekillendirilmesindeki

giriftlik aklın öncelikle muhatap olacağı kısımdır sanatta. Varlığın şekillendirilmesi aklın faaliyet alanına zaten girdiği için bu konuya öncelikle yönelir.

Varlığın şekillenmesindeki giriftlik aklın biraz da düz olan bünyesinde daha girift labirentlerin oluşmasını tetikler. Labirentler hayatın içinden akıp giden ve birbiriyle ilgisiz gibi görünen veya ilgisinin anlaşılması imkânsız gibi görünen hadiseleri idrak etme maharetini kazanır. Varlık ve vakıalar arasındaki karmaşık ilişkileri inceleme imkânı oluşur ve bünyesi buna göre organize olur. Girift konular üzerinde rahatlıkla çalışabilme imkânını elde edebilen akıl hayattaki hadiselerin kaotik görüntülerinden daha az korkar hale gelir.

Sanat dar alanda derinleşebilme maharetidir. Öyle ki zaman zaman nokta derinleşmeyi mümkün kılar. Az sayıdaki notaya rağmen çok sayıda makam veya müzik çeşidi ve tarzı üretebilmek için derinleşmek gerekmektedir. Nokta derinleşme illiyet bağını mücerret alanda takip edebilmek olduğu gibi aynı zamanda bir konunun tüm ihtimallerini ve imkânlarını ortaya çıkarabilmektir.

Bir konunun tüm ihtimallerini tarama ve imkânlarını ortaya çıkarma akıl için fevkalade bir olaydır. Akıl nokta derinleşmeyi gerçekleştirmez ve buna teşebbüs de etmez. Doğrusu nokta derinleşme akıl için sıhhatli bir faaliyet de değildir. Fakat nokta derinleşmeyi gerçekleştirmiş ve bu faaliyetin sonucu ortaya çıkmış olan eser ile aklın ilgilenmesi faydalıdır. Özellikle bir konunun tüm imkânlarını ortaya çıkarma noktasında edineceği tecrübe ve itiyat ölçülmez bir kazançtır.

Sanat, geniş alanda terkip etme faaliyetidir. Anlam tekliğe çağırır. Alanı ve imkânları geniş olan bir sanat dalı, anlamı terkip yoluyla üretebilir. Sayısız şekil ve malzemeye sahip olan mimari, bunlardan tek bir eser üretir. İşte bu terkiptir. (Mimari, sanatın terkip faaliyeti olduğunu gösteren en doğru misalidir.)

Akıl nokta derinleşme konusunda olduğundan daha rahat gezinebilir bu tür sanat eserlerinde. Geniş alanda üretilen sanat

eserleri azdaki çok olan ihtimalleri ortaya çıkarmanın tersine çoktaki tek olanı terkip etme faaliyeti olduğu için, aklın ilişki kurma ve ilişkileri idrak etme imkânlarını geliştirecektir. Sanat birbiriyle ilgisiz gibi duran iki varlık arasındaki gizli ilişkiyi ortaya çıkarırken, anlam labirentlerini aklın önüne açmış olur ki, aklın varlığı, hayatı görüşü, kavrayışı değişir ve derinleşir. Zira kaba bakış veya kavrayışın göremediği, üretemediği bir ilişkinin varolabildiğini fark etmek, idrak imkânlarını geliştirmeye vesile olur.

Sanat fizik dünyanın ufkudur. Bu anlamda fizik dünyanın sınırlarının aşılabildiği veya aşıldığı zannını uyandırması bakımından önemlidir. Fizik dünyanın sınırlarının aşılması veya o sınırlara kadar ulaşılması, fizik dünyada bulunan herhangi bir alandaki sıkışmalara, tıkanıklıklara ve kilitlenmelere karşı ilaçtır. Fizik dünyanın sınırlarına doğru yapılan yolculuk, yükseliştir. İdrak yükselişi aynı zamanda tecrittir. Bu durum aklın fizik dünyadaki çeşitli çıkmazlara girmesine mani olur veya kilitlenmelerinin çözümüne katkıda bulunur.

DİL VE EDEBİYAT İLE İLGİLENMEK

İnsanın düşünce yapısını belirleyen iki temel alan vardır. Bunlar matematik ve dil bilimidir. Dil bilimi düşünmenin malzemesini, matematik ise metotlarını temin eder. Doğrusu Matematik düşünmenin malzemelerini ve dil bilimi ise metotlarını da ihtiva etmektedir ama esasen dil bilimi düşünmenin malzemesini, matematik ise metotlarını vermektedir.

Dil, insanın düşünebilme imkân ve sınırlarını gösterir. Dilin derinliği ve genişliği aynı zamanda o milletin düşünce ufkunu tespit eder.

Dilin ifade imkânını üretemediği herhangi bir konu veya bakış açısı o milletin hayatında yoktur. İnsan topluluğunun yekûn ufkunu dil oluşturduğu ve o topluluğa mensup fertlerin o ufukta

dolaşabilmesi mümkün olduğuna göre, öncelikle toplam ufkun büyümesi gerekmektedir.

İnsanlar dile sahip ve hâkim olabildikleri nispette düşünce yapılarının zenginleşeceği açıktır. Kullanılan kelime sayısı önemlidir ama konu bununla sınırlı değildir. Dile hâkim olabilmek, ona nüfûz edebilmektir.

Dil, milletlerin karakterlerini (bir anlamda şahsiyetlerini) oluşturur. Dilin büyüklüğünü ve özelliklerini de milletlerin karakterinin oluşturduğu vakidir. Ferdin dile hâkimiyet nispeti o şahsiyetin ne kadarını kendi bünyesinde gerçekleştirebildiğini gösterir. Dilin yarısına hâkim olabilen bir insan, içinde bulunduğu millete "yarım insan" olarak mensup olabilmiş demektir.

İnsanların dile hâkimiyetindeki nispetler aynı zamanda o milletin sosyal yapısının ne kadar güçlü olduğunu gösterir. Zira millete mensubiyetin yarım insan veya daha küçük oranlarda olduğu düşünüldüğünde, ortaya millet çıkmayacaktır. Dile hakimiyetin, dilin imkânlarına nispetle binde bir mesabelerinde kaldığı ve bu binde birleri toplayarak yekûna ulaşılamayacağı (zira binde birlik oranlar genellikle aynı noktalardadır ve toplamı da binde bir yapar) bir ortamda milletten değil topluluktan bahsetmek doğru olur.

Bir milletin sahip olduğu dilin tamamı kullanılamıyorsa o millet, millet vasfını kaybetmiştir. Dil milletin altyapısıdır. Dilin tamamının kullanılamadığı bir vasatta altyapının çöktüğünü söylemek gerekir. Münevverler, bilim adamları ve sanatçıların yekûnu dilin tamamını kullanamıyorsa, millet, kendini inşaa ettiği zamandan daha gerilerde demektir.

Dile nüfûz edebilmek aynı zamanda fikri ve içtimai intibak anlamına gelir.

* * *

Dil düşüncenin malzemelerini ihtiva eder. Dil olmadan düşüncenin mümkün olmaması aynı zamanda dile nüfûz oranının düşünce sınırlarını tespit ettiğini gösterir.

Dile sahip olmak kullanılan kelime sayısı ile ilgiliyken, hâkim olabilmek ise dilin labirentlerindeki küçük kurallara kadar bilinmesi ve anlaşılması demektir. Çok sayıda kelime kullanabilmek düşünce ile doğrudan ilgilidir mutlaka fakat dilin kurallarına ve özelliklerine hâkim olabilmek düşünce yapısı ile doğrudan ilgilidir.

Kelimelerin oyuncağı olan insanlarla, kelimeleri oyuncak yapmış insanların arasındaki farklılık dile nüfuz (hâkim olabilmek) ile ilgilidir. Dile hâkim olunduğunda bir kelime lügat anlamı dışında kullanıldığında cümlede anlam düşüklüğü olmamaktadır. Zira kelime kullanıldığı cümle içinde yeni bir anlam kazanabilmektedir. Dile hakim olunamadığında kelimeler lügat anlamının dışında kullanıldığında cümle anlamsız ve hatta saçma hale gelebilmektedir.

Dil düşünceyi üretebilmek için gerekli olduğu kadar ifade edebilmek için de şarttır. Doğru düşünebilmek yalnız başına kâfi değildir. Doğru düşünceyi doğru ifade edebilmek de gerekir. Kelimelerin "mana alanları"nı iyi bilmek ve düşünceyi ifade ederken bu imkânlardan faydalanmak dile hâkimiyet ile kabildir. Sözlü düşünce ifadelerinde özellikle muhatabın dile nüfûz durumu (kavrayış biçimidir aynı zamanda) önemlidir. Kelimelerin mana alanlarının bir kısmının kullanılacağı cümlelerde muhatabın, kelimenin mana alanının hangi kısımlarına aşina olduğunu bilmek önemlidir.

Aynı cümle ile iki insanın farklı manalar ifade edebildiği bilindiğine göre, dile hakim olmak ve matematiği kavramış olmak, düşünce ve ifade edebilme bakımından birinci derecede önemlidir. Dil ve matematiğe hâkim olmak kelimelere veya kelimelerden müteşekkil cümleye yüklenen anlamı tayin eder.

Dil ve matematiğe hâkim olma, düşünce tarzına değil düşünce ve ifade imkânlarına sahip olunduğunu gösterir. Düşünce tarzı bununla ilgili olsa dahi bundan ibaret değildir. Düşünce tarzı dil ve matematiğe hâkim olma biçimi ile ilgilidir.

Bir mananın birden çok ifade biçiminin olduğu bilinir fakat biden çok şekilde anlaşılabildiği pek düşünülmez. Oysaki esas

önemli olan bir mananın birden çok şekilde anlaşılabileceğidir. Aynı manayı farklı şekillerde anlamak ve ifade etmek düşünce tarzını tayin eder.

Bilmediğimiz kelimelerle karşılaştığımızda sözlüğe bakma alışkanlığımız kelimeleri sözlük anlamları ile anladığımız kanaatini beslemektedir. Sözlük anlamı ile anladığımız kelimeler sadece bilmediğimiz kelimelerdir zira bu kelimeler için sözlüğe bakmaktayız. Bildiğimiz kelimelerin hiçbirini sözlük anlamı ile anlamayız. Bir kelimenin anlamı, hayatı nasıl anladığımızdan başlayıp, küçük zevklerimizin neler olduğuna kadar uzun bir listenin meydana getirdiği kavrama tarzımız ile ilgili olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla konuşan ile dinleyen, yazan ile okuyan arasındaki kavrama tarzları farklılığı, düşüncenin intikalini engellemektedir. Bu şartlarda çok konuşmanın anlaşmaya (birbirini anlamaya) katkısı olacağını düşünmek saflık olur.

Milletin ortak anlam listesi lügattir. Bu listeyi kaybeden topluluklar millet olamazlar. Çünkü millet olmak, birbirini anlama imkânı olan insanların bir araya gelmesiyle oluşur. Birbirini anlamayan (anlama imkânı olmayan) topluluklardan millet meydana gelmez.

* * *

İnsanlar kendi dillerini bildikleri kanaatindedirler. Bu kanaat dili bilmedikleri gibi öğrenme ihtiyacını ve çabasını da engellemektedir. İnsanın kendi dilini öğrenmemiş (hakkıyla) olması halinde düşünce yapısını geliştirme imkânının olmadığı bilinmelidir.

Dil hakkıyla bilinmediği için insanların birbiriyle temas kurması ve düşüncesini anlatması mümkün olamamaktadır. İki yaşındaki çocukların dahi düşüncelerini ifade edebildiklerini gören (zanneden) insanların, anlattıkları düşünceyi muhataplarının anlamadığını veya yanlış anladığını gördüklerinde hayret etmeleri hayret edilecek bir durumdur. Kendinin derdini anlatacak kadar dile hakim olmadığını ve muhatabının da anlatılanı anlamayacak kadar dile nüfûz edemediğini akletmeyen insanlar, muhatabın gerizekâlı olduğu hükmüne kolay yoldan ulaşmaktadır.

* * *

İkinci dil öğrenmek, o dilin imkânları nispetinde yeni bir dünya anlamına gelir. İkinci dil paralel ufuk demektir. Aynı dünyada yaşayan fakat farklı hayat alanları üreten insan topluluklarının (milletlerin) hayat alanlarına girebilmenin tek yolu o milletin dilini öğrenmektir.

Türkiye'de yabancı dil öğrenmek ile ilgili bir problemin tespit edilmesi gerekmektedir. Kendi dilinin öğretilemediği insanların yabancı dil öğrenmesinin teşvik edilmesi vahim bir durumdur. Kendi dilinin ufkunda dolaşamayan bir insanın yabancı dil öğrenmesi, düşünce tarzını ve kavrayış biçimini yabancı dil ve dolayısıyla o milletin hayat çerçevesi belirlemeye başlamaktadır. Bir insan kendi dili ile düşünemiyor veya düşüncesini kendi dili ile ifade edemiyor da yabancı dildeki kelimelerden yardım alıyorsa ortada iki ihtimal vardır. Ya ana dili hayatı kavrayabilecek büyüklükte ve taşıyacak güçte değildir ya da o insan artık ana dilinin milletinden değildir.

MATEMATİKLE İLGİLENMEK

Matematiğin iki temel özelliği var. Biri, kesinlik arz etmesi diğeri ise müphemlik arz etmesidir. Kesin kavramı ile müphem kavramı birbirinin zıddıdır. Her iki kavramın bir arada bulunmayacağı genel mantık anlayışına göre kabul edilir. Doğrusu matematikte ise bu iki kavramın asla beraber bulunmayacağı düşünülür. Matematiğin kesinlik arz eden özelliği bilinir ama müphemlik arz eden özelliği pek bilinmez.

*Kesinlik özelliği

Matematiğin kesinlik özelliği bariz bir şekilde kendini göstermektedir. Matematik, varlığı birimleştiren ve kesinleştiren bir maniveladır zaten. Matematikteki varlık kavramı, rakamlarla,

çizgilerle ve harflerle ifade edilirken, varlıkların aynı olan özelliklerini sembolize eder ve tüm farklılıklarını ortadan kaldırır. Matematikte varlıklar aynı özellikleri veya tek özellikleriyle ifade edildiği için, kesinlik özelliği kendini gösterir.

Varlıklarla ilgili üretilen hükümlerin müphem olmasının bir sebebi varlıkların birbirinden farklı özellikler taşımasıdır. Kesin hükümlerin kategorilerde daha fazla ortaya çıktığı hatırlanırsa, müşterek alanın artması halinde müphemliğin azaldığı görülecektir. Varlığı tasnif çabasının sebebi budur. Zira kesin hükmün anlamı "tam tanımak" demektir. Bunun kozmosta hiçbir zaman mümkün olmayacağı bilindiğine göre, kesin hüküm üretilebilmesi için "muhayyel gerçeklik zemini" oluşturmak cihetine gidilmiştir. Matematik, varlığın özündeki müphemliğe karşı insan zihni tarafından yürütülen mücadele neticesinde ancak "muhayyel gerçeklik zemini"nde üretilebilen kesinlik çerçevesidir.

Matematik, varlığı özelliklerinden arındırarak ifade edebilmenin maharetidir. Tüm varlığı aynı olan tek özelliği ile ifade etmenin büyük manivelasıdır. Matematik insan düşüncesinin gerçekleştirebildiği, disipline edilmiş olan en büyük "tecrit hareketi"dir. Tecrit, varlığı özelliklerinden arındırarak tek olan özelliğe kadar uzaklaşmak olarak anlaşıldığında matematiğin tüm varlığa tatbik edilebilmesi bakımından en büyük tecrit hareketi olduğu kabul edilebilecektir.

Bir rakamı, muhtevasında tek tek ve toplu olarak tüm varlığı bulundurur. "Bir kâinat", "bir galaksi", "bir dünya", "bir insan", "bir koyun", "bir taş", "bir kitap" ifadelerinde hiçbir yanlışlık yoktur. Bunların hiçbirinin aynı anlamı taşımamasına rağmen "bir" rakamı veya kelimesi ile ifade edilebiliyor olması, insan düşüncesi için üretilebilen fevkalade bir imkândır. Bu ifadelerin hepsi farklı anlamlar taşıyor olsalar dahi, hepsi de kesin ifadelerdir.

Kesin hükümler, düşüncenin altyapısıdır. Düşünce kesin ifade kalıpları olmadan meydana gelemez. Vaka düşünce kesinlikten ziyade müphemliğe meyyaldir. Fakat düşüncenin mahiyetinin müphem olması, onun gerçekleşmesi için kesinlik belirten

bir altyapıya olan ihtiyacını ortadan kaldırmaz. Tamamı müphem olan cümlelerden "bir düşünce" ortaya çıkmaz. Ortaya çıkacak düşüncenin müphem olması, kendini oluşturan ifadelerin tamamının müphem olmasını gerektirmez.

Matematik, varlığın kesif müphemliği karşısında düşünceyi mümkün kılan kesin hükümleri üretebilme imkânını temin etmiştir. Matematiği düşüncenin altından çekmek mümkün olsa görülecektir ki, hiçbir fikir kendini ifade edebilme imkânına sahip değildir. Aslında ise düşüncenin meydana gelmesi kabil değildir.

Aklın kaidevi (normativist) yönü, kurallardan oluşur. Kural, muhtevasında "kesinlik" özelliğini taşır. Aklın zemini gerçeklik zeminidir ve gerçeklik zemininin ifade edilebilmiş hali ise matematiktir. Bu anlamda matematik aklın iskeletini oluşturur. Aklı matematikten uzaklaştırmak veya matematiği aklın altından çekmek, aklın imhasıdır.

Dış dünyanın gerçekliği iç dünyaya intikal ederken, eşyanın kendisi iç dünyaya intikal etmediği/etmeyeceği için, onun ifade edilebilir halinin iç dünyaya intikal ettiğini anlamak gerekir. Dış dünyadaki varlık ve varlık düzeni, iç dünyaya matematik bir tasavvur olarak intikal eder.

*Müphemlik özelliği

Matematik tecrit imkânıyla kesin kurallara ulaşırken aynı zamanda müphemliği de formüle etmektedir. Matematikteki kesinlik ne kadar idraklere kolay çarpıyorsa müphemlik o kadar idraklerden kaçmaktadır.

"Bir koyun" ifadesindeki kesinlik, "bir" ifadesinde müphemliğe döner. Bir ifadesi şekli anlamda mutlak bir kesinlik ifade edebilirken, önüne gelebilecek isim sayısının sınırsızlığınca müphemdir. Zira "bir" rakamı muhtevasında kozmosu ve içindekileri taşıma kudretine sahiptir ve önüne hangi varlık ismi konursa onunla beraber anlamı belirlenmiş olur. Matematik tam bu

noktada ortaya çıkar. Rakamın önüne varlık ismi koymadığınız zaman matematiktir, koyduğunuz zaman matematik olmaktan çıkar. Bu anlamda "bir" rakamı bünyesinde mutlak kesinlik ile mutlak müphemliği beraber taşır.

Matematiğin kurulabilmesi için varlığı özelliklerinden arındırarak tek özelliğine ulaşmak şartı, kesinleştirme süreci olduğu gibi aynı zamanda müphemleştirme sürecidir de… Varlık tüm özellikleriyle tanımlanabilme özelliğine sahiptir ve varlığın bir özelliği tanımın dışında kalırsa varlık ile ilgili bilgi ve fikir eksik kalır. Tanımlamadaki eksiklik varlığı müphemleştirir. Matematik teorik olarak kendi sistematik bütünlüğünü kesin olarak kurmakta maharet sahibiyken varlık ile ilgisini kurduğunuzda aynı oranda müphemleştiğini görmek kabildir. Matematik vaka kendi zemininde "kesinlik" özelliğini taşırken gerçek zeminde en ileri seviyede müphemdir. Dolayısıyla matematik tecrit yoluyla kendi zeminini oluşturmuş ve kesinlik karakterini kendi zemininde üretmiştir. Anlaşılacağı üzere matematik muhayyel bir zemin oluşturmuştur.

Matematiğini kendindeki kesinlik, zemininde asla yoktur. Zemini "sanal zemin" olmakla varlıktan tecrit edilmiş halde bulunur. İnsan ırkının üretebildiği en kesin ifadelerin veya kavrayışın zemininin "muhayyel" olması ilginçtir. İnsan idrakinin sınırlarından birisi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Varlığın hakikatine yönelen idrak, varlığın girift yapısını ifade edebilmek için matematik tecrit manivelasını üretebilmiş ve fakat bu manivelanın zeminini muhayyel alanda üretmekle varlığın hakikatine en kalın perdeyi çekmiştir.

Matematik varlık ile ilgili en kesin ifadeleri üretebilmek imkânını vermiş olmasına rağmen, kendinin sağlamasını muhayyel zeminde yapmaktan başka bir alternatif üretememiştir. Yaşadığımız çağın temel karakteristiğini veya zeminini oluşturan matematik veya matematik gerçeklik, insan ırkının varlık karşısındaki sanal ama korunmuş alanını oluşturmaktadır. İnsanlık

matematikle gerçekleştirdiği büyük tecrit hamlesine o kadar inanmıştır ki, problemlerini çözmek için geliştirdiği "muhayyel zemin"e iman etmiş gibi görünmektedir. Matematik tecrit, varlık karşısındaki insan tavrını geliştirebilmenin büyük imkânı olmaktan çıkmış ve imana konu olan "gerçeklik" kavramının zemini haline gelmiştir. Enteresandır ki, pozitif bilimlerin tüm altyapısını oluşturan matematik, varlığın özüne doğru yol alan bir bilim olmamasına rağmen, pozitif bilimin amentüsü haline gelmiştir.

Matematikteki tecrit imkânının oluşturduğu safhaları bir adımda atlayabilme mahareti, pozitif bilimin hesap işlerini yapmak bakımından faydalıyken bunun yerine bilimin özünü tanımlamaya başlamıştır. Pozitif bilimlerin bugünkü geldiği noktada attığı her adımın (ilerlemenin) matematik hamleler niteliğine bürünmesi, insan ırkının kendi ürettiği büyük yalana iman etmesine sebep olmuştur.

Sıfır ile bir arasında bulunan sayıların adedi sonsuzdur. İnsan ırkının yeryüzünde yaşamaya başladığından bugüne kadar yaşamış olan ve bugünden dünyanın sonuna kadar yaşayacak olan insanların tamamı, tüm ömürleri boyunca sayı saysalar, sıfırdan bire ulaşamazlar. Fakat matematikteki tecrit mahareti, sıfırdan bire ulaşmayı bir nefeslik zaman dilimi içinde bir insanın yapabileceği kolaylığa taşımıştır.

Matematikte "nokta" hacmi olmayan ve aslında kendisi de olmayan bir anlamda "yok"u ifade etmek için kullanılan bir araçtır. Çizginin oluşumunu ise noktalarla açıklayan matematik, çizgi gibi "tek boyutlu" varlığı veya tek boyutlu varlığın temsili ifadesini, nokta ile açıklarken aslında yoklukla açıklamakta ve yokları toplayarak ortaya varlık çıkarmaktadır. Keza çizgilerle alanı oluşturmakta ve iki boyutlu varlığı, alanlarla da hacmi oluşturarak üç boyutlu varlığa ulaşmaktadır. Üç nefeste, üç boyutlu varlığa (maddi varlığa) ulaşabilen matematik, bu varlık tasavvurunu muhayyel bir zeminde oluşturabilmektedir.

Pozitif bilimlerin kendi araçlarıyla ilerlemesinin durma noktasına geldiği fakat bunu kabul etmenin devasa bir iflasın ilanı olacağı kavrayışının oluşturduğu refleksle matematiğe sarıldığı anlaşılmaktadır. Pozitif bilimlerin matematikten bağımsız olmadığı

ve matematik olmadan ilerlemek bir tarafa varolabilmelerinin imkânsız olacağı cihetinden bahsetmiyoruz. Konu pozitif bilimlerin tamamen matematikleştiği ve ilerlemelerinin matematik verilerle ve usullerle yapılabildiği gerçeğidir. Teorik fizikte bu gün için atılacak her adım fizik bilimi ile ilgili olmayıp saf matematik bilimi ile ilgilidir. Big bang teorisi baştan sona matematik teorisidir. Fakat teorik fizik bu teoriyi fizik teorisi olarak kabul eder ve zaten fizik teorisi olarak üretmiştir.

* * *

Matematik, fizik dünya ile metafizik dünya arasındaki bir bilim dalıdır. Bu niteliğinin anlaşılmaması, sürekli fizik dünyada kullanma alışkanlığındandır.

* * *

Matematik varlıktan tecrit edilmiş halde kesinlik özelliğini son haddinde kullanmakta veya bünyesinde barındırabilmektedir. Matematikteki müphemlik dikkatimize ve dolayısıyla idrakimize çarpmadığı için sürekli onun kesinlik özelliğini fark eder ve kullanırız.

*Aklı güçlendirme özelliği

Matematikteki tecrit imkânı, farklı uzay tasavvurlarını mümkün kıldığı için varlığın sınırsız sayıdaki varoluş görüntülerini ve görüntü varoluşlarını ortaya çıkarabilmektedir. Bu durum varlığa birçok zaviyeden bakabilmeyi, birçok anlamı yüklemeyi veya birçok anlamı fark etmeyi ve birçok özelliğini anlamayı insan idrakine ve faaliyetlerine sunabilmektedir. Varlığın hakikatindeki teklik, görüntüsündeki çokluğa mani olmadığı ve hayatı yaşamak için görüntü çokluğunun gerekliliği açıktır.

Matematiğin "muhayyel zemini" varlığa muhatap oluşun imkân alanını genişletmekte ve zenginleştirmektedir. Kozmosta herhangi bir olay mutlaka tahakkuk edebilir. Bu durum matematik olarak mümkündür. Zira matematik bir olayın gerçekleşme

şartlarını muhtevi bir "uzay tasavvuru"nu mümkün kılar. (A) tipi uzayda imkânsız olan bir olay, (B) tipi uzayda mümkün ve hatta kolay olabilir. Böyle bir idrak imkânı ve kavrayış zenginliği aklın gelişmesi için ciddi katkılar yapar.

Matematikle ilgilenmek, insanın hayat alanını genişletecek, derinleştirecek ve geliştirecektir. Hayat alanındaki ilişkiler ağının her biri bir uzaydır. Her uzay tasavvurunun temelindeki özellikleri taşımakla diğerinden farklı olduğu gibi, hayat alanındaki her "ilişkiler demeti" kendi özelliklerine ve şartlarına sahiptir. Her ilişkiler demetinin özelliklerinden ve şartlarından kaynaklanan imkânları ve problemleri vardır. Bir ilişkiler demetini kendi zemininden kaldırıp başka bir zemine (uzaya) taşımak ya da başka bir uzay tasavvurunun kavrayış tarzını buna uygulamak, imkânlarını ve problemlerini değiştirecektir. Bir uzay tasavvurunda mümkün olmayanın diğer uzay tasavvurunda imkân alanına girmesinde olduğu gibi, ilişkiler demetinin birinde mümkün olmayan olay, bu ilişkileri farklı zemine taşımakla kolayca mümkün hale gelebilecektir.

Kozmosta birçok uzay tasavvuru gerçekleştirebilmekle elde edilecek olan zihni gelişme, hayatta birçok ilişkiler demeti gerçekleştirebilmek imkânını oluşturacaktır. Bu durum aklın imkân alanını genişleteceği gibi problem çözme maharetini de geliştirecektir.

Aklın normal yapısı, dış dünya gerçekliğine perçinlidir. Dış dünya gerçekliği insanın hayat alanı ile sınırlı olduğu ve kaldığı için akıl hayat alanının sınırları içinde hapsolur. Bu durum aklın manevra alanını daraltır. Matematik kavrayışın sıfır ile sınırsız arasındaki tüm ihtimallere açık olması ve bu sınırsız alanda gezinme mahareti kazanması insanın hayat alanını genişletecek ve yaşamasını kolaylaştıracaktır.

Matematikteki tecrit imkânı, aklın kilitlenmesini kesinlikle önleyecek bir refleks kazandırır. Tecrit mahareti, problemlerin çözümünde önemli bir metot olmanın yanında aynı zamanda problemlerin üzerine çıkabilme imkânı da verir. Özellikle problemin

mahiyeti zaruri bir ihtiyacı muhtevi değilse, tecrit mahareti ile problemin aşılması mümkün hale gelir ki çok zaman en kestirme ve en harikulade çözüm budur.

Muhtevasında bir ihtiyacı barındırmayan problemler özellikle psikolojik kilitlenmelerde çok yaşanır. İnsanın benliğini rahatsız eden bir davranışla muhatap olması halinde iç dünyada oluşacak problem, aslında çözülmesi gerekmeyen ve aşılması gereken bir problemdir ki, problemin aşılması tecrit mahareti ile kabil hale gelir.

Matematik kavrayışın akla kazandırabileceği önemli bir özellik de hayatın standardını yükseltmektir. Hayatın seviyesi zannedildiği gibi mali kaynaklarla ilgili değildir ve kavrayış ile ilgilidir. Hayatın hangi seviyede idrak edildiği aynı zamanda hangi seviyede yaşandığını tespit eder. Dünyanın en zengin insanın en adi (seviyesiz) hayatı yaşaması mümkündür buna mukabil asgari ücretli bir insanın yüksek anlayış seviyesinde yaşadığı hayat seviyesi yüksek olabilir.

İnsanların maliyet ile ilgili hesaba katmadıkları bir maliyet kalemi vardır. Her işin bir psikolojik maliyeti vardır ve doğrusu hayatın seviyesi yükseltilemediğinde psikolojik maliyet çok yüksek olmaktadır. Matematik kavrayışın tecrit mahareti, hayatın psikolojik maliyetini asgariye indirir.